

O L

I O N

**ILLUST
REERI
TUD
KUU
KIRI**

NR 12 DETSEMBER 1931

Seda raamatut ei saa unustada

Maurice Maeterlinck: Termitide elu

Tõlk. **M. Sillaots**, 180 lk., hind 2 kr., köites 2 kr. 50 s.

Kes on termiidid? Väikesed putukad troopikamaail, kes elavad maa all suurearvuliste ühiskondadena, kelle ehitised on paremini ehitatud kui inimeste pilvelõhkujad, kes söövad ära kõik, mis ette juhtub — puud, inimeste majad, riided, jne. jne. — kelle vastu ei ole muud kaitset kui päikesekiir, kes seedivad puud ja mulda, kellel on kuningapaar, kuid kelle kuningapaar on ühiskonna vang, kelle riigid on miljoneid aastaid vanemad kui inimeste riigid jne. Maeterlinck ei fantaseeri neist, vaid teatab ainult hästi kontrollitud tõtt. See tõde on aga üllatavam, meeli pinevili tõmbavam kui mõni meisterlik seiklusromaan, sest see näitab, kuhu võivad välja jõuda ka inimesed. „Termitide elu“ on ühtlasi inimeste tulevikuvõimaluste peegel.

Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus, Tartu, Lai tän. 35, tel. 601.

**G
PALACE
O
R
I
A**

Tallinna,
Vabaduseplats, telef. 452-13

**A
S
ROYAL-FILM**

KINOTEATRID

Tartu, Küütri tänav 1
Telefon 13-70

**S
P
L
E
N
D
I
D**

Riia,
Elisasiela, telef. 238-74

Viibides Tallinnas, Tartus või Riias, veedate oma aega kõige lõbusamalt ja mõnusamalt, külastades ja vaadates neid suurepäraseid ja kütkestavaid eeskavu, mida oma tehniliselt viimisteldud aparatuuri tõttu linastavad ainult

A-S. ROYAL-FILMI KINOTEATRID

Gloria Palace
Tallinnas

ATHENA
Tartus

Splendid Palace
Riias

Ka Teie, nähes üht neist grandioossetest eeskavastest, jääte alatiseks tähendatud kinode küllastajaks.

Kassad avatud kella 17, pühapäeval kella 15

Jälgige hoolega reklaami!

**G
L
O
R
I
A** | **DANCING** | **P
A
L
A
C
E**
TALLINNA,
Vabaduse plats

Vaatamisväärsim,
parim, soliidseim koosviibimise koht Tallinnas

Igapäev, alates kella 20
grandioosne cabaret ja muusika

KURT STROBEL'I
ja tema parima ORCHESTRA poolt Eestis

Pühapäeval FIVE O'CLOCK TEA DANCE
Külastage!

OLION

TEINE AASTAKÄIK

N 12 (24) DETSEMBER 1931

Sisu:

Püha öö (pilt). — Jõulukuusk (luul.). — Ed. Tennmann: Kui ükskord lõpeb sõda (kirjut.). — Anatole France: Lutsifer (jut.). — Unto Seppänen: Jumala sammud (jut.). — A. Peerna: Natüürmort (monograv.). — V. Adams: Lendurid (luul.). — A. Simson: reproduktsioone. — K. T. Neff: Susanne (repr.). — F. Pol: Bathseba (repr.). — I. Truupõld: Kaks laulu. — H. Prants: Suur murrang Eesti Kirjameeste Seltsis (kirjut.). — A. Raag: Lugupidamist oma kultuuri ja keele vastu (kirjut.). — J. Pert: Roman Nyman 50-ne aastane (kirjut.). — R. Nyman: reproduktsioone. — J. Ruven: Kingsepad (jut.). — H. Masing: Teem variatsioonidega (kirjut.). — Kr. Selg: Mitte ainult algust, vaid just teostust (kirjut.). — J. Pert: Skulptor Aug. Weizenbergi esimesi noorusmälestusi (kirjut.). — Jaan Kärner: Kahekümne viie aasta eest (kirjut.). — A. Soom: Lavretsovi nimeline Narva linnamuuseum (kirjut.). — E. Leps: repr. — M. Trantman: repr. — Fr. Akel: Sigtuna (kirjut., piltidega). — G. Mootse: Muistsed eesti sõdurid (repr.). — L. P.: Vana Rouen (kirjut., piltidega). — N. W. Polson Newman: Balti liit ja Briti positsioon (kirjut.). — Ph. Kaljot: Meie majanduslikud raskused pole nii suured (kirjut.). — J. Aavik: Keelelisi seletusi jne. Reproduktsioone, pilte!

RAAMATUKOGU

PÜHA ÖÖ

TOIMETAJA JA VÄLJAANDJA GEORG NAELAPEA
TOIMETUS JA TALITUS

TARTUS, RIIA T. 64—3
TELEFON 5-42

ADDRESS: OLION — TARTU

OLION

KEELELINE TOIMETAJA MAĞ. JOHANNES AAVIK
OLION ILMUB KORD KUUS

TELLIMISHIND: AASTAS 6 KROONI
POOLAASTAS 3 KROONI

ÜKSIKNUMBER 75 SENTI

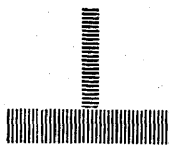
Jõulukuusk

Noor
kuusepoeg
magab hange sängis,
hiiglaisa käsile toeb,
seljas sulgine kuub, üle härmaloor.
Tuul isa oksakanneldel unelaulu mängib,
päeval silivad silmi lume ja päikese helbed,
täheküünlad tuhanded õõsiti päitsis heledalt puhkevad
Unes sirutub roheuhke ja uljas, läis kevadet helget,
üle isa mühades päikesse, tüvaks tuulehood uhkavad,
oma vere
ümber pere,
jalgsuud maaema rinda kindunud,
sõõrmed päikese viinast indunud.

Ätt,
hanges puus,
sumpab, hõlmas kirves
ähib, muigab, purikas suus,
vaiba raputab, vibutab soonist kätt:
põlvedest raks, et põletab, lõikab igas virves.
Vahib, jalutu, rässis, rõõtsakil jääklevat turgu,
kahejalgsed kirjudes hilpudes ümber sagivad, kisuvad.
Nende lohistet kotta, haisvasse lämmatav-umbsesse urgu,
jälle silmad kiilavad õgivad, libedad käpad risuvad:
põlved pakku,
peaga lakke,
käsi lõikavad, sõrmi katkavad,
ihhu puurivad, uusi jatkavad.

Tuul
seinu nüüd
ründab: laane sülle!
Rõõmukilas narride rüüd,
raske elu mis olevat ilu, luul,
aheldet kuusepojale tõmmatakse ülle:
selga villnartse, kassikulla ja -hõbeda võrku,
kätte paber-, klaasingleid, -linde, -kell-pille, -pasunaid kiiskavaid
küllas hõbetet, kullat võltsõunu, -küpsiseid, kobaraid hörku,
pähe paber tuline täht, rasvaküünlaid sõrmisse riiskavaid.
Kõhud täidet,
tuled läidet,
silme kiilates palves tarduvad,
enda tapetud Pojast harduvad...

Õhk
otse ramb
vale raskest vingust:
käsi, silmad kirves ja amb,
palvelõustadest irvitab salavõhk.
Higistab vaikverd kuusepoeg surmahäbi lingust —
tuuled kutsuvad väljas, tähesarv aknajääst hõikab —
surmaviirus võpatab üleni: küünlad kohkudes vanguvad
kassikulda ja okaskättesse, tulevääts särinal lõikab.
Jõululapse tegijad jõledas hirmus vappuvad, kanguvad:
vara päästke,
koda säästke!
Uljas kuusepoeg häbi põletab,
maja, südamed võltsid jõletab.

HARJUMÄELT (TALLINNA)

Auhinnatud pildistus

Kui ükskord lõpeb sõda

JÕULUÕHTU kaitsekraavis, blindaažis.
 Kuhu pöörduvad sõduri mõtted?
 Mis jutustab invaliid oma mälestusis?
 Pääletungimisest jõuluööl?
 Kellele oli seda tarvis?
 Kus oli tõukejõud, mis sundis sõjale, hirmsale verevalamisele?

Sada tuhat korda jutustavad igast rahvusest sõdurid, missugune meeletus neid valdas, kui pidid tapma süütut võõrast, kes polnud neile midagi kurja teinud, ei neile ega nende isamaale.

Rahulik inimene sai tapariistaks.
 Miks? Miks?
 Keegi ei tea. Keegi ei tea.
 Au? Rahva au?
 Pärast sõda ulatavad vaenlased üksteisele käe.
 Keegi on ometi kaotaja. Kuhu jääb tema au?
 Ilma auta peab ta edasi elama?
 Siis on sõda selleks, et au võtta ja auvõtmisega suurendada oma au? Kas minu au kasvab, kui võõras au juure tuleb? Ja mis au on minul autuma ees? Mis uhkus on minul löödu ees? Mis rõõm on minul nutja ees? Mis võim on minul nõrga ees? Mis rikkus on minul vaese ees?

Mõttetu, mõttetu, mõttetu!

Sõjahaavad valutavad tuhandeil tänapäevani.
 Maailmasõja likvideerimine ei taha kuidagi korda minna.

Nüüd kestab majanduslik positsioonisõda.
 Tollisõjad, tollimüürid, sisseveo keelud, kõrged tariifid. Sõjavõlad, maksukoormad, kitsas elu.
 Ikka võitlus. „Elu“-võitlus?
 Aga mõte, siht — missugune?
 Ülivõim? Eesõigus?
 Kultuur — metsikuse arvel?
 Kultuur, mille alus on parasitism?
 Tore kultuur teise õul!

Otse kultuuriline söödiklus!
 Mõttele sellele, siis kaotavad sisu kõrged sõnad jõuluõhtul pühas paigas.
 Eluvõõraks osutub jõulurahu kuulutus.
 Üheks hetkeks öeldud — neile, kes ei suuda unistadagi.

Paljuks leiad, et rahuõnnum on tulnud elu kuristikust? Et ingli kuulutus tuleb elukannatuste hingelisest sügavusest ilma õõnsa paatoseta? Et ta on murtud südame tervenemise hõise? Miks peab vaevatud olema, et hinnata rahu? Eks ole parem puhas rõõm ilma katastroofita? Kas armastust peab valu suurendama? Miks peab lunastamine tulema ikka eksijaile? Kas langemine tõstab päästmise väärtust?

Siis on patt tarvilikult pühitsetud.
 Siis on pimedust vaja, et nägemisest rõõmu tunda.
 Häda on vaja, et õnnelikuks saada?
 Kultuuri parasiitlikkus on siis tõesti kultuuriline?
 Viletsus on väljakutse. Kõigile?
 Elu pole muud kui lõputu paikamine.
 Ehk on siiski ilusamaid ideaale, sisukamat elu?
 Mis ütleb loodus?
 Kas lõvil on vaja gala ülikonda?
 Kas lillile on tarvis peeglist vaadata?
 Kas merekohinal akustika kontrolli?
 Või on inimese eesõigus ta puuduste rohkus?
 Kultuur ei suuda võistelda looduse täielikkusega?
 Või leidis Moltke sellepärast, et rahu on unelm, ja päälegi inetu unelm?

Aga elada elu, isiku elu — ilma dissonantsita? Või kui dissonantsiga, — nagu poleks dissonantsi. Miks läheb nii palju vaeva vigade parandamiseks? Jõudku ometi kultuur loodusega sammu pidada. Idu on niisama täielik kui lill, seeme niisama kui noor ja vana mets. Lapse elu niisama puhas kui elutarga rauga oma.
 Tehke inimese elu puhtaks nagu loodus.
 Viige kultuur looduse täiuslikkusele.

ED. TENNMANN

Anatole France

Lutsifer

TAFIL, Florentsi maalija ja mosaiikkunstnikul, oli suur hirm kuradite ees, eriti neil öötundel, mil on antud kurja võimudele ülevalitsus. Ja Tafi hirm polnud põhjendusega, sest deemonitel oli sellal põhjust vihata maalijaid, kes neilt ainsa pildiga ära kiskusid rohkem hingi, kui suutis teha seda mõni hea väike vend kolmekümne jutlusega. Tõesti, munk, et sisendada usklikele parandavat hirmu, kirjeldas neile oma parimat võimist mööda viimist kohtupäeva, mis pidi hävitama kogu maailma Taaveti ja Sibylla tunnistuse järele. Ta tõstis oma häält ja puhus kättesse, et jäljendada ingli pasunat. Kuid see ei aidanud sugugi. Kuna maaling, paigutatud kabeli või klostri seinale, kujutades Jeesust Kristust kohtumõistjana elavate ja surnute üle, pidevalt rääkis patuste pilkudele ja parandas silme kaudu neid, kes olid patus-tanud silme kaudu või muul viisil. Tol ajal kujutasid osavad meistrid Santa Croce jaoks Florentsis ja Campo Santo jaoks Piisas jumaliku kohtumõistmise müsteeriume. Need tööd olid joonistatud riimitud jutustuse järele, mis Dante Alighieri, väga õpetatud mees teoloogias ja kanoonilises õiguses, kunagi oli kirjutanud oma rännakust põrgusse, puhastustulle ja paradiisi, kuhu ta oli pääsnud elusalt oma daami erakordsete teenuste tõttu. Ka oli kõik neis maalinguis õpetlik ja tõeline, ja võib ütelda, et saadakse vähem kasu laialdase kroonika lugemisest kui selliste piltide vaatlusest. Ja Florentsi meistrid püüdsid maalida oranžimetsade varjus õiermaal daame ja kavalere, keda surm varitses oma vikatiga, kuna nad vestlesid armastusest kandle ja viiulihelide saatel. Miski polnud kohasem viima ümberpöörmisele lihaliikke patuseid, kes jõid Jumala unustust naiste huulilt. Innuuste karistuseks maalija kujutas loomulikult kuradeid, kes kallasid sulatatud kulda piiskopi või abtessi suhu, kes olid käsutanud neile mingi töö, tasudes halvasti. Seepärast olid deemonid siis maalijate vaenlased ja eriti Florentsi maalijate, kes ületasid vaimu-teravusega kõik teised. Nad heitsid ette neile kõigepealt, et nad kujutasid neid võika välimusega, linnu või kala peadega, mao kehadega ja nahkhiire tiibadega. Nende salaviha ilmutab Spinello lugu.

Spinello Spinelli Arezzost oli pärit Florentsi pagulaste suursugusest perekonnast. Ta vaimu õilsus võrdus ta sünnile, sest ta oli oma aja osavaim maalija. Ta saatis korda suuri töid Florentsis. Piisalased palusid teda kaunistada Giotto järele selle püha kloostri müürid, kus surnud puhkasid rooside all mullas, toodud Jeruusalemmast. Kuid, olles töötanud kaua linnades ja teeninud palju raha, ta tahtis jälle näha head linna Arezzot, oma ema. Aretinlased polnud unustanud, et Spinello, noores eas sisse kirjutatud „St. Maria della Misericordia“ vennasteühendusse, oli katku ajal aastal 1383 külastanud haigeid ja matnud surnuid. Ka teadsid nad talle olla tänulikud ta tööde eest, mis levitanud Arezzo kuulsuse üle kogu Toskaana. Seepärast nad võtsid ta vastu suurte auavaldustega. Veel täis jõudu vanas eas, oli ta koor-manud end suurte ülesannetega kodulinna. Ta naine ütles talle:

„Sa oled rikas, puhka ja jäta noorile mure maalida sinu asemel. Puhkus on mõistlik eluõhtul. On sünnis lõpetada elu õrnas ja vagas rahus. Oleks Jumala kiisamine, pidevalt paljundada ilmlikke töid nagu Paabeli torni ehitamist. Spinello, kui sa jääd oma varpade ja värvide juure, sa kaotad oma vaimliku rahu.“

Nii rääkis see hea naine. Kuid mees ei kuulanud teda. Ta ei unistanud muust kui et suurendada oma vara ja kuulsust. Selle asemel et puhata, leppis ta kokku Sant Agnolo ehitajaiga maalida ühe püha Mikaeli loo, mis pidi katma kogu kiriku koori ja mahutama arvutu hulga inimesi. Ta heitus sellesse ettevõttesse erilisel innul. Korduvalt lugedes kohti Pühast kirjast, millest ta pidi laskma end inspireerida. süvenes ta igasse joone ja igasse sõnna. Ta ei piirdunud ainult sellega, et joonis-

tada kogu päeva oma ateljees, vaid töötas ka voodis ja söögilauas. Ja õhtul, jalutades künka jalal, kust kergib Arezzo, ta mõtiskeli jällegi. Ja võib ütelda, et peaingli lugu oli täielikult maalitud ta ajju, kui ta hakkas skitseerima punase pliiatsiga esemeid müüri-le. Ta oli pea lõpetanud kontuuride joonistuse; siis ta hakkas maalima peaaletari kohale pilti, mis pidi ületama oma hiilgusega kõik teised. Sest siin tuli ülistada taevavägede juhi võitu, mis ta oli saavutanud enne aegade algust. Spinello kujutas nii siis püha Mikaeli, kuidas ta võidab kõrgel õhus seitsmepäist ja kümnesarvelist madu ja erilise mee-lehega ta kujutas pildi alumisel osal deemonite vürsti Lutsiferi võika koletisena. Kujud kasvasid iseene-sest ta käe all. Ja tal õnnestus enam kui ta lootis: Lutsiferi nägu oli nii võigas, et ei võidud vabaneda ta inetuse võimust. See nägu jälgis maalijat tänavale ja saatis ta koduni.

Õo saabunud, Spinello heitis magama voodisse oma naise kõrvale ja uinus. Unes ta nägi inglit, niisama ilusat kui püha Mikael, aga musta. See ingel ütles talle: „Spinello, mina olen Lutsifer. Kus sa oled mind siis näinud, et mind maalida nii põlastava välimusega, nagu sa oled teinud?“

Vana maalija vastas talle värisedes, et ta pole näinud teda iialgi oma silmega, polles käinud elusalt põrgus nagu Dante Alighieri, aga kujutades teda säärasena, ta tahtnud väljendada tajutavais joonis patu inetust.

Lutsifer kehitas õlgu ja näis, nagu San Geminiano kungas oleks tõusnud äkki:

„Spinello,“ ütles ta, „kas tahad mulle teha mee-lehead, rääkides minuga pisut mõistlikult? Mina olen küllalt hea loogik. See, kelle poole sa palvetad, teab seda.“

Vastust saamata, Lutsifer jatkas järgmiste sõnadega:

„Spinello, sa oled lugenud raamatuid, mis õpetavad minust. Sa tead mu loo ja kuidas ma tuln taevast, et saada maailma vürstiks. Kuulus ettevõtte, mis oleks ainu-laadne, kui hiiglased poleks samasugusel viisil peale tunginud jumalale Jupiterile, nagu sa oled näinud, Spinello, vanal haul, kus see sõda on raiutud marmorisse.“

„Õige“ ütles Spinello, „ma olen näinud seda tünni-kujulist hauda Santa Reparatas Florentsis. Ilus room-laste töö.“

„Siiski,“ vastas Lutsifer naeratades, „hiiglased pole seal ei sugugi ei konnade ega kameeleonide kujul.“

„Õige küll,“ ütles maalija, „nad polnud ka tõelisele jumalale peale tunginud, vaid ainult paganate väärjumalale. See on tähtis. On kõik, et te olete tõstnud mässu-lipu taeva ja maa tõelise kuninga vastu.“

„Ma ei salga,“ vastas Lutsifer. „Mitu patuliiki arvestad sa mulle selle eest?“

„Võib teile küll seitse anda,“ vastas maalija, „ja nimelt kõik peapatud.“

„Seitse!“ ütles kurat, „arv on teoloogiline. Kõik läbib seitsme minu loos, mis on seotud tihedalt Teise omaga. Sa pead mind kõrgiks, uhkeks ja jalliks. Ma olen nõus seda olema, tingimusi, et sa tunnustad, et vaid kuulsus üksi tegi mind jalliks. Pead sa mind ihn-saks? Ma olen nõus ka sellega. Innu on vürstide voorus. Mis puutub liigsõõmisesse ja iharusse, kui sa neid mulle ette heidad, ma ei vihastu. Jääb üle laiskus.“

Üteldes selle sõna, Lutsifer pani oma käed risti raud-riidele, ja kui ta kõigutas oma sünget pead, lehvis ta tu-line lakk:

„Spinello, kas mõtled tõesti, et olen laisk? Kas usud, et olen arg, Spinello? Kas mõtled, et mul mu mässu juures puudus julgust? Ei. Oleks seepärast õiglane maalida mind julgete näojoontega, uhke näoga. Ei pea tegema ülekohtu kellelegi, isegi mitte kuradile. Kas sa ei näe, et sa salvad Seda, kelle poole sa palvetad, kui sa temale annad vastaseks koletu kärnkonna?“

Spinello, sa oled väga rumal oma ea kohta. Mul on suur himu tõmmata sind kõrvust nagu halba õpilast.“

Unto Seppänen

Jumala sammud

Soome arvustajaspere poolt väärtuslikemaks tunnustatud jutustus 1929-ndal aastal „Otava“ kirjast. ilmunud kogust „Jumalan kulku“.

Toim.

RANNAKÜLA majad olid koondunud laia kivitee varju. Nende lähedal, pedajastiku taga, oli tühi rand, kus vaid kalurite püünisekongid kogusid liivahangi tuulest. Tundus nagu oleksid küla majad millegi kartusel liginenud seinakuti üksteisele, sageli treppidega, nagu tuge otsivate käsivartega, teele tungides. Lähedal olid küll ka mere laiad, sinised peenrad, kuid harva paisus sealt maru ründama üle tühja liivalagendiku.

Rannaäärseis metsasalvus oli sammaldunud suvilaid, aknaid laudkatete peidus, väravad murdunud, vaikseina ja päikest häbenevaina.

Ent kiviteel oli häält ja elu. Kaks korda päevas kõndis teel vallatlev noorus: koolilaste käratsevad, piki ja põiki teed jooksvad ja vahetevahel vaateakende ette seisatavad parved. Mõnikord põristas voorimees vana vankriloga teed mööda ja jorutas oma piitsaviise. Küla turule tõttas naine, korvid käes, ja neil oli palju jutustamist üksteisele. Vallatu koerakutsikas urises kord saaparäbala kallal, kord möödaminejate kimbatuses, ja karjade kellad helistasid hommiku ja õhtu tulekut. Sageli laulis õppusele minev sõdurirühm lustakat laulu ning valdas oma häälega kogu küla.

Läks kalureid, kandamid pealael, ostjaid valju häälega meelitades, läks vaikkeid inimesi, kes vahtisid üksisilmi oma päevaseid unenägusid tee hallilt seljalt, ja läks lapsi oma mängurattaid jooksutades, nii et juhiskepid aina klõbisesid.

Kaupluste uksekellad tilisesid lakkamata. Keegi naine jutustas kõrge häälega oma hiljutisest ostust. Ja pagaripoiisi kaarik peatus ukse eest ukse ette: aisad kolk-

satasid korrapäraste vaheaegade järele tänavaääre prügitusel.

Seda kõike kuulis üks inimene.

Ta kuulis, kuidas tuhanded hääled ristlesid ta ümber, segunesid üksteisega ja rullusid mühiseva vooluna piki teekuru mere vägeva kohina poole.

Kuulutaja oli pime Vappo. Ta istus teekaldal ja hoidis kätt väljasirutatuna.

Hommikuti tõi väike poisike Vappo ühest värvitust suvilast kivitee kaldale ja toimetas ta õhtuti tagasi, kord samalt kohalt, kord kobavalt käigult aedade lähedusest.

Vappo oli juba vana. Ta oli oma nägemise noorelt ära nutnud; noore inimese nutt ju on kõige pöörasem, see võib võtta elugi, rääkimata nägemisest ja põskede jumest, liiatigi, kui nutt on patust ja südamevalust, säärasest patust, mida armastus on peitnud.

Vappo elas rannaäärseis metsasalus, ühe tühja suvila köögis, ja lähimajast tuli alati keegi teda aitama ta väheseis toimetuses. Sealt tul ka tema kepipoiss, kes viis teda kivitee kaldale.

Sügiseti ja talviti Vappo tegi köögis harju, kuid suvel talutati teda päikesepaistelisele teeveerele inimeste lähedusse.

Siin teekaldal oli Vappo istunud juba mitu suve, kaamena nagu puuriitade vahel väsinud hein; ja ta hoidis oma kätt väljasirutatuna. Päikegi ei suutnud meelitada Vappo näole värvi, kuigi ta siis seisis alati vastu selle sära.

Vahetpidamata möödusid inimesed Vappost, ja ta väljasirutatud käsi võpatas tihti raha külmast puudutusest.

Vappo tundis tolle lõpmatu rännaku hääled. Neis kordusid ikka ühed ja samad tõusud ja langused, vaibumised ja ägenemised. Need töid teateid sellest maailmast, kust ta kord nuttes oli lahkunud. Siis kuulis

Selle ähvarduse juures, ja nähes Lutsiferi käsivart juba sirutatud enda poole, Spinello äigas käega oma pead ja hakkas uluma hirmust.

Ta hea naine ärkas kohe ja küsis, mis tal viga on. Mees vastas talle lõgistades hambaid, et ta äsja näinud Lutsiferit ja et ta värisenud oma kõrvade pärast.

„Ma olen küll sulle ütelnud,“ vastas talle hea naine, „et kõik nood kujud, mis sa pähe oled võtnud maalida seintele, sind lõpuks teevad hulluks.“

„Ma pole hull,“ vastas maalija. „Ma olen teda näinud, ta on ilus, kuigi kurb ja uhke. Juba homme kustutan ma hirmsa kaju, mis joo-nistasin, ja paigutan asemele selle, mis nägin unes. Sest ei tohi teha ülekohtu isegi mitte kuradile.“

„Sa teeksid hästi, kui sa magak-sid,“ vastas naine. „Sa pead mõtte-tuid ja vähe kristlikke kõnesid.“

Spinello katsus tõusta, kuid tal polnud selleks jõudu, ja ta langes teadvuseta tagasi padjale. Ta sonis veel mõned päevad palavikus ja suri siis.

Tõlk. E. R-ff

AUG. PEERNA

NATÜÜRMORT
Monograviüür

Vappo veel palju muud, sellistki, kus muil inimesil ei olnud häätki. Ta kuulis päikese paiste rohu kahinast, linnu mineku tasasest tiivavihvatusel telefonitruatidest kõrvale põigates ja õhtu tuleku väravaraudade kriuksatustist; ta kuulis möödaminejate rõõmud ja mured nende sammude rõhust ja tuule lähenemise kaugeilt teilt mere hingatuste kiihtumisest. Ta tundis, mil pilverüngas peatus päikese ees ning teadis pilvede alatise suuna varjude liugumisest üle näo ja väljasirutatud käe. Ja kogu aeg hiiürgasid tee ääres telefonipostide oreliviled, kord tumedasti humisedes, kord täide hääle paisudes.

Mõnikord sööstis läbi õhu lähedase kirikukella kumisev hääel nagu Jumala jalakanna kaja. Siis Vappo kartis. Talle tundus, nagu oleks Jumal käinud inimeste hulgas nuheldavaid otsimas. Ja ta sammude kaja veeres läbi pimeduse kindlana, raskena ja peatamatuna. Vappo tõmbus küüru seda häält kuuldes: teda oli juba nuheldud. Kuid Vappo tundis, nagu otsiks teda Jumal ikka uuesti, et tallata teda liigatamatuks; iseäralik aimus tegi ta kartlikuks.

Ilusaim oli kuulda lapse naeru ja tuule ärkamist õrnas lehestikus. Ilus oli ka kepipoisi sõna õhtu tulekust, sest Vappo teadis, et siis pidid kõik inimesed tema juure tulema, kõigile saabus ühine pimedus: öö.

Nõnda oli, elu kuulatahes, möödunud mitu aastat.

Jälle paistis suvine päike, jälle kõndis Jumal inimeste keskel kajavate sammudega, ja jälle istus Vappo teeääres, käsi välja sirutatud.

Siis, ühel päeval, Vappo kuulis sügise tulevat. See tuli ühtaega merelt, taevast, puude ladvast, inimeste häälist, kõikjalt — kohinana ja vihinana, hoona ja naginana, kõikumisena ja märja lehe pladinana, lapse nutuna ja voorimeeste hiiuatusina.

Samal õhtul ütles Vappo oma kepipoisi, et see avaks ta harjakoti.

Nõnda jäi Vappo suvila vaikusse. Ei, siiski mitte! Hääled ainult tumenesid ja inimesed eemaldusid — elu sõidukid nagisesid ikkagi ta kuulduses. Kui tuisk oma tiibu hakkas vedama mööda mereranna metsasalku, teadis Vappo südataalve olevat. Ent nüüd peksis veel märg leht pargis puutüvikaid.

Vappo harjakott avati, ja ta mõtted hakkasid nüüd rändama mööda sõrmeotsi puule ja kõvule juureniitidele.

Vappo teadis täpselt, mil oli päev ja mil öö.

Päeval tuli lähimajast naisterahvas ja tõi talle toitu, toimetas hetke köögis ning viis minnes valmis harjad.

Öösel tulid tühja suvilasse endised elanikud peaaegu kuuldamatul hääli, ja siis oli imet.

Vappo valvas sageli öösiti ja kuulatas nende elu. See oli küll juba aastate tagune, kuid Vappo kõrvaga võis seda siiski veel kuulda.

Hellik naine tuli ülakorralt, areldi ustel liikudes, ja ta hakkas soojendama köögis „nutupiima“ oma lapsele. Ärganud leek humises siis ahjulõõris ja ülalt kuuldu lapse nuttu.

Köögipealses kambris mees ja naerev naine püüdsid teineteist ning jooksid mitu korda risti üle põranda. Siis kuuldu vaid nende ägedat hingeldamist ja katkeli sõnu.

Vana naisterahvas avas kappe, õiendas kööki vahetada, läks välja ja ta sammud eemaldusid mere randa. Seal oli kõdunenud suvila, kus ta käis peidus oma unetute ööde ning naelu täis voodi eest. Tal oli jäänud suvilasse mingi mälestus, mida ta ikka uuesti ja uuesti käis otsimas; kuid mida ta ei saanud enesega kaasa võtta. Ikka ta tuli tagasi niisama tusaselt ohtes.

Aeg-ajalt peeti suures saalis pidu, ja inimesed istusid vaikseina tasast mängu kuulatahes. Vahetevahel nad ütlesid üksteisele sosistava, uniskeleva sõna. Peaaegu oli kuulda, kuidas keegi neist silitas oma laupa ja uinus siis mõtteisse. Sealsamas nad jooksid juba puiestikuteile ja pöösad hakkasid kahisema võidu nende rõõmsate

rõivastega. Nad läksid vaatama merest kerkivat punast kuuviirastust ja jäidki tagasi tulemata.

Ühel ööl kuuldu puiestikust vile, ja siis lipsatas läbi köögi noor tütarlaps, ukseks seisatades ning kuulatades. Ta tuli tagasi alles hommikul, ja ta naeratus oli iseäralik.

Teinekord jälle kargas poisijõmpsikas katusele ja keeritas korstna suitsujuhet meeletult, nagu oma mängukurni, keeritas, ja hüüdis rõõmu pärast.

Kord sõitis vanker suvila ette, kuuldu hiiuet ning uste paukumist, ja kui naine tuli jälle soojendama „unepiima“ oma lapsele, siis nuttis ta tasakesi.

Vappo kuulas suvila asukate elu. Neid oli palju, mitme möödunud suve inimesed üheskoos. Päev peletas nad põõningule pimedusse.

Päeval levis vaid samblahärmatist välisseintele, risu pudenes kuivavalt puult teile, ja sitked juureniidid ripatasid Vappo sõrmede vahel.

Ühel ööl hakkas rahvas juubeldama, juubeldama kärarikkamalt kui kunagi enne, siis nutma ja udest käima. Ka see mees, kes sõitis ajuti trepi ette, tuli kööki. Ta tõmbas ahju äärest naise äkitselt süle ja kandis selle ära. Ning suures saalis lämbus mängu hääel sammude müdinasse.

Sel ööl istus Vappo jäigistunud, käed rüpes vabisedes, sest ta kartis, et mälestused talle midagi ütlevad.

Ei olnudki ime, et suvilas hääled ägedamaks muutusid. Väljas ägenes torm parajasti, mis öö oli toonud, avamerelt tulles. See põristas mitme rusikaga suvila uksi ja seinu, tükis vägivaldselt akendest sisse, kõndis samas üle põrandate, läks trepile ja hakkas raskeid pakke põõningule vinnama.

Mere valgepäised lained tõid siis hommiku.

Talitaja tuli kööki. Vappo kuulis teda jutustavat, kuidas meri oli öösel tõusnud üle tühja liivalagendiku ja käinud juba kaugel mändide seas. Püünisekongid olid paiskunud kaugele maale, lainemurdja pudemeid oli virutatud randa puujuurikate vahele; ja metsast oli leitud koolnud koer, kelle naha liiv oli kaapinud karvatuks.

Ja kogu päeva, ööst alates, torm vaid tõusis.

Avamerel vajuksid pilved tinakatusena peaaegu merepinnale, ning kogu õhk tundus pöörase vooluna selle rumumise eest pakku põgenevat. Too tuulevool mihises üle pedajastiku, üle küla, mille majad olid üksteisest kinni haaranud, nagu õhtul kõndivad lapsed. See jagas laiu teid puiestike ladvasse, pühkis veeloigud tänavalt kraavi ja tegi noorist puist looki, teisi murdes, teisi alalõpmata painutelles ja piinates.

Nägematu labidatega kaevas tuul rannal liiva mändide alt ja langetas neid kõrgeiks risuhunnikuiks. Lainete labidad paiskasid siis liiva eemale metsa.

Kaugel avamerel vilistasid laevad. Nende kumeda hääle tõi tuul mitme keerisena külla, vahetevahel raasukesteviisi, pillatuna.

Mehed jooksid randa veekindlaid kuubedes, nõõrikimbud õlal; naised ja lapsed vahtisid akendest nende minekut. Peru hobune kihutas nelja teed mööda. Tal oli rinnus püsti tükk aiateivast, ning lapsed hakkasid nutma seda nähes.

Kirikukell helises helistamata, kuigi selle kõra oli kinni köidetud. See kumises esiteks, kuid löi siis äkitselt selge häälega.

Ukse avades ei olnud kätt, mis seda oleks valitsetud. Oli päev, ent külas lukustati ukсед. Tuulispask viskas vareseid oksilt mustiks räbalaiks õhku.

Mõnikord kuuldu, nagu oleks piki teid kõndinud käratsev poisikesekari, oma pudelvileid sisistades; teinekord jälle tundus, nagu oleks hiiglane kõik aiad oma avarasse süle võtnud ja vajutanud pikkamisi nende prak-suvad teibad ühesuguseks risuks.

Musta taeva all tõtles valgeid pilveräbalaid — ka hullunud loom poleks suutnud sellest kiiremini põgeneda. Ja seda kõike kuulis Vappo.

Vilmar Adams

Lendurid

Pühendan Eesti lendureile

**Nagu keskajal kirikukellad,
Kui kord jumala asemik: paavst,
Nõnda kannab nüüd püha propeller
Meie tahet kord irduda maast.**

**Mulle kostab kui hommikupalve
Propelleri taeva all kilg,
Neis tiivus — me soovide salve
Ja mootoris — jumalapilt.**

**Ikka julgemaks muutuvad lennud,
taga ajab rekordi rekord...
Hõi, linnud, me tiivastet vennad!
Teie võime saab ületet kord!**

**Ja me nõudlused kasvavad üha,
Ikka tugevneb terasest tiib:
Ükskord uljas lendurist pühak
Hirmund lennuki Marsile viib!**

**Meid palju on igatsusliidus,
— Seda soovivad laulik ja neid —
Ja kui jumal ei annud meil tiibu,
Siis vabrikus valame neid!**

**Õnnis see, kes kord kõrgusist joobus,
Kelle julgusest valgustet palg:
Tema kätes on maakera gloobus
Nagu mänguks tõstetud pall.**

Linoollõige autori kavandi põhjal kunstnik Heino Mugastolt

Irma Truupõld

Kaks laulu

Mu Tartumaa

Mu Tartumaa, su metse sülelusest kergib
su Emajõe sügav pisarsäng
ja hommikpäikesele vastu helgib,
su vooge uhke, siidne kangasmäng.

Mu Tartumaa, sa minu emakese kodu,
sa oled viljakas kui naine noor,
sa söödad tuhat suud, siin näljal kadu,
su põldel hõljub kuldne viljaloor.

Ürgmetsist, sinilaineist paisub, tungib läbi
su võimas sünnimärk — su uhke laul,
sa ebajumal, kellel antud pähe
üksainus silm — safiirne Pühajärv.

Mu Tartumaa, sa oled süda, hing mu kodust,
sus tuksub Emajõe veresoon,
kui kaod sa ja laul sul suigub valust,
siis tahan surra purpuri kui moon.

Igatsus

Neil päivil, mil veel õhtueha kummus
too jumestuva taeva õrna uttu
ja pilvi lambakari idas lummus,
kuu sinikaugusest siis algas juttu.

Neil õhtuil jälgisin su õrna varju,
mis nagu tantsitar kord keerles siin,
kord jälle lendles, sulgedes nii laugu,
kui mässaks südamas öö kutsuv piin.

Kui faun ma jälgisin sind öises ringis,
kui küsitelles praegugi veel nii,
kas oled vari, naine valgeis kingis?

Neil õhtuil looris kogu öise taeva
su rändav vari — kehastund komeet
ja täiskuu õrnutses sind kui poeet.

Õhtu eel tuli talitaja Vappot oma juure meelitama. Veepiir oli tulnud juba suvila lähedusse.

Vappo oli juba peaaegu minekul, kuid tundis äkitselt, et ta ju ei saanudki minna nüüd. Ta tahtis kuulatada suvila ööd säärase ilmaga, mil oli kõige rohkem kuulda ta enese elust. Just niisugusel ööl tahtis Vappo kuulatada suvila kummaliste mälestuskujude elu. Ta kartis, aga ta ei saanud minna, jah, ta ei tahtnud minna; ta ei võinud loobuda tormi-öö kuulatamisest tühjas suvilas, kus sigis kergestki tuulest elu, inimesi, sündmusi. Vappole tundus, nagu oleks pimeduses kahisenud sirutavate käte viiped: jää, jää!

Ning Vappo jäi. Talitaja läks ja ta rääkis kartlikult veepiiri lähenemisest.

Õhtu saabus. Niisamuti saabus ikka uusi kirveid maha raiuma puid, ikka suuremad labidad veeretasiid liiva metsasallu. Taevas vajutas juba kõik õhu avamerelt maale.

Vappo istus kõõgis. Ta mõtted olid tulnud näole, seal kordus kõik, mis ta kuulis. Nägu tuksles vahetpidamata.

Korstnast irdus teliskivi ja veeres parinal üle katuse. Vappo karjatas — kurnipoiss oli maha kukkunud!

Pliidiuks avanemas, ning igal uksele ja põrandal oli nüüd kõndijaid ühtaegu tungemas toast tuppa. Kurnipoiss tõsteti aknast sisse; tusast meeletumaks muutunud ema oli rebinud aknaluugi paigalt, kust poiss saadi kiiresti tuppa. Hakati laulma.

Seina papi pingenesid ja lõtvusid ühtsoodu kärised: määratu suur rotikari närvis siin seintest auku läbi.

Vappo seisis nüüd vastu seinale surutuna, ja ta tundlikud sõrmed rehitsesid õhku otsekui lähedast põrandal-

kõndijat eemale tõrjedes, või kobades, kui lähedal see juba oli talle.

Siis kuuludus avamerelt selgesti laeva kume, katkeline vile.

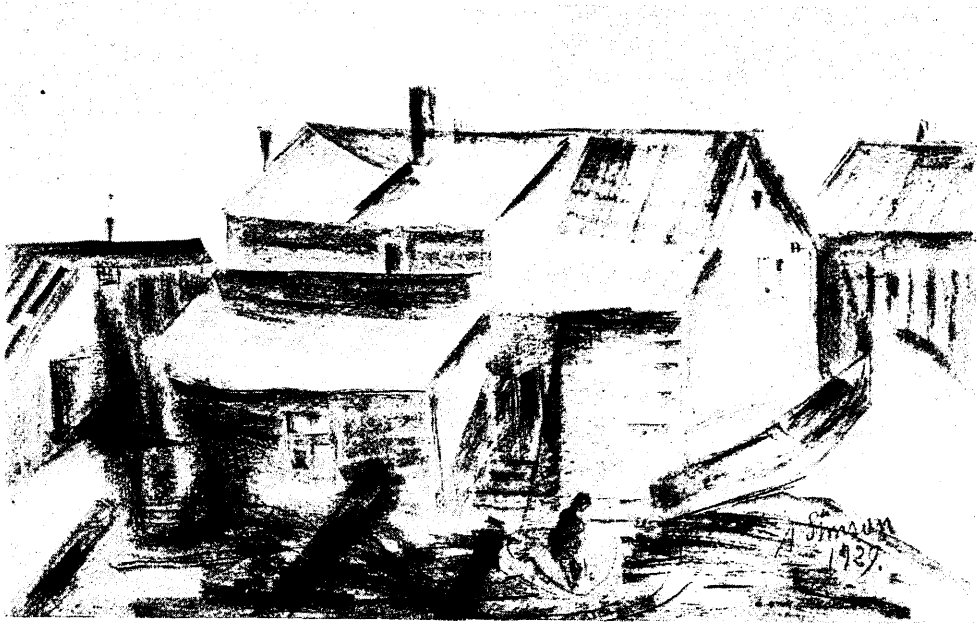
Vappo tõmbus küüru. Jumal kõndis taas maa pimeduses, otsides nuheldatavaid. Ent nüüd ei olnud ta sammud pidulikud, tõsised, rahulikud, vaid need olid nüüd kärsitumad, neil oli kiire. Mõndagi inimest ootas nüüd karistus, võib-olla paljusidki, kuna sammud tundusid jooksvat. Need kuulidigi tulevat avamerelt otse Vappo poole. Jumal oli Vappole ainult karistuse Jumal, kes oli tast juba kord üle kõndinud ning teda sõtkunud. Nüüd tuli Jumal uuesti. Ta sammud kõmisesid tormi seest. Tormi? Ei, kõik tulid nüüd Vappo poole, temast üle, teda sõtkuma, kõik maailma hääled: sõdurid oma lauludega, kalurid hüüatustega, lapsed naerdes ja nuttes, voorimehed oma piitsadega ja põrisevate vankritega, kõik õhtud oma tuhandete väravaraudade kriuksatustega, lõpmata parv rasketiivalisi linde telefonitraadist kõrvalepõikamisel karjades, kõik inimesed oma sammudega, kõik teeääre oreliviled ägedamas huminas, kõik avamere tuuled üheskoos, rakendina, kõik, kõik — merena.

Vappo karjatas. Ta kuulis selgesti midagi oeldavat. Keegi, üsna tema lähedal, ütles talle tema elupatu nime: tema noorpõlve nutu põhjuse, nii valjusti, nii selgesti ja kriiskavalt, et Vappo tormas, käed õieli, välisukse poole.

Siis oli taevast juba vajutanud avamerelt kohiseva vesimäe liikvele maa poole.

Vappo kiskus ukse lahti, ei, see avanemas iseenesest, kõigi maailma häälele surve avas selle, ühtaegu hingist ja haagist. Ja ukse avades ründasid Vappo elus kuuludud hääled tast üle ning uputasid ta oma merre, vesimäkke.

Autori loal tõlk. V. Metsamärt

ARNOLD SIMSON

VANAD MAJAD

ARNOLD SIMSON

MAASTIK

Karl Timoleon Neff

Vana Balti meister (1805—1876)

SUSANNE

Ferdinand Pol

Rembrandt'i õpilane

(Hollandi-kooli vanameister)

BATHSEBA

Õli, umb. a. 1650

*Kellegi Tallinna eestlase omandus. Säilitatakse
ühes välismaa muuseumis*

Suur murrang „Eesti Kirjameeste Seltsis“

Mälestusi ja muljeid

RAHVASTE elus on aastaid, mis sügavalt lõikavad meie elusse ja olusse, tuues endaga suuri pörutusi ja pöörded. Neid tunneme ka Eesti ajaloos mitmeid: uuemast ajast olgu mainitud a. 1869, 1905, 1917—1919.

Aasta 1881, millest nüüd on möödunud pool sajandit, ei kuulu nende suuraastate liiki küll mitte otsekoheselt, aga kaudselt siiski. Sest selle aasta kestel sündisid mitmed asjad, mis avasid teed ja valmistasid ette järgnevaile suursündmustele, ja hakkasid idutsema tulevaste aegade murrangunähtused. Need jätan siin esiotsa kõrvale.

Seekord aga sooviksin kõne alla võtta esmajoones nähtust, mis juba siis samas eesti ärganud seltskonnas lõi suuri laineid, tekitas tormi ajakirjanduses ja tõi tulevikku suhtes suuri tagajärgi — küll hoopis teissuguseid, kui siis oodati ja võidi aimata: suurmurrangut *Eesti Kirjameeste Seltsis*. Nagu ikka sääraseil korral, läksid asjaosaliste mõtted ja vaated selle kohta teravalt lahku. Hiljemini on aeg annud arutust ja kahjuks näidanud, et siis võitlevaist vooludest polnud kumbki võitja, vaid mõlemad kaotajad, ja nõnda on see sündmus jäänud Eesti elus leinaliseks mälestuspäevaks.

Eesti elu ja olu oli poolesaja aasta eest alles palju teisenäolisem kui meie päevil. Noorema põlve lugejaskonnale on tolle-aja sündmused jäänud juba kaugele — ei suudeta õieti mõistagi, miks ühes (olgugi tähtsas) rahvaseltsis esimehe vahetus nii suuresti erutas kogu rahvast ja ajas lahku isegi parimad sõbrad ning tõi tüli perekondadessegi. Õigemaks arusaamiseks ajalooost on nii vaja kõnesoleva aja seisukorraga „ärkavas Eestis“ ligemalt tutvuneda.

Kuna mina noorena selle tormi ja tungi ajajärgu täie hingega kaasa elasin, arvan vajaliseks kõnesoleva loo mälestamise puhul asja vaatlemisele võtta, oletades, et see toob mitmeti huvi ja ka teadmiste laiendust nooremaile lugejatele, kes asjakäiku vähe tunnevad.

Vaatlemisele võtan sündmused — ei hindamisele, selles läksid mõtted siis teravalt lahku, ja nüüdki, kus poolesaja aasta jooksul paljugi asju on saanud teise valgustuse, on objektiivset otsust anda raske. Seevõrra tohiks aga küll selge olla, et mõlemad vastastikku seisvad voolud tegid suure eksisammu — küll teadmatult ja tahtmatult. Sest üldsiht, „Eesti parem tulevik“, oli ometi mõlemail ühine. Ei leitud aga ühist teed selle poole püüdmisses.

Teatavasti oli meie rahva ilusal ärkamise ajal, mille algust võib üldiselt arvata nüüd 75 aastat tagasi, esiti küll rahvategelastel, üks süda, üks meel ja üks hing, nii et võidi tegutseda üksmeeles, käsikäes; seista isamaalises asjus täiesti ühisel rindel. Õigupoolest ilmsiks tuli see esimesel lalulpeol a. 1869. Tagajärjed olid kõige paremad. Eesti asjad edenesid silmanähtavalt.

Aga edaspidisel asjade käigul kippus muutus tulema — ühisesse seinale tekkisid praod. Iseendast polnud see mingi ootamatus: on ju kõigiti loomulik ja üldiselt tuttav nähtus, et „rahva-asja ajamisel“ tegelaste mõtted ja püüded erinevad. Eesti elus ei võinud see teisiti olla. Isegi suur rahumees Jannsen tegutses põhimõtte järele: Sõeludes puhastub vil, kõnelustel selgivad mõtted.

Õnnetuse toojaks kujunes aga asjalugu, et kummagi voolu tegelasil, kes aja jooksul hakkasid end „välja klaarima“, polnud tarviliselt selget tunnet seisukorra hinnanguks, et teineteist mõista, vaid nägid teises esijoones eita vat külge, mis neile ei meeldinud, mitte jaatavat, millega võisid olla nõus.

Eriilise värvi võttis niisugune lahkumine selle tõttu, et kummagi voolu aate kandjaks kujunes nagu loomusunnil oma mees: ühele J. Hurt, teisele C. R. Jakobson. Need mõlemad eesti elu juhtmed olid kumbki omaette suurused, nii sõnas kui teos, ja oma tegutsemises sihikindlad. Oma avalikus elus tegutsemisel käisid nad kaua aega kõrvuti käsikäes, ja niikaua läks kõik hästi. Küll tulid nende vaadetes ilmsiks mõnedki eri-

nevused, aga need hoiti võimalikult varjule ja lahendati vagusalt. Veel 1878-nda a. ajal, mil Jakobson asus oma kuulsa *Sakala* väljaandmisele, astus Hurt ta ligemaks kaastööliseks.

Agavaevalt pool aastat hiljem tuli plahvatus. Hurt teatas „avalikus kirjas“ oma lahkumisest *Sakalast*, kuna ta ei võivat rahul olla selle tegevusega, mis sihtivat „kirikumüüride lõhkumisele“. Etteheidetele vastas Jakobson, teravalt süüdistades Hurta omltpoolt, et ta peab oma (vaimuliku) seisuse huve ülemaks rahva kasudest. Hurt vastas oma mõtteid korrates, sama tegi Jakobson eriti lõikavalt.

See kahe eesti tähtsama rahvajuhhi tüli ajas sügava lõhe senisesse ühisesse väerindesse, mis jagunes nüüd kaheks, vastastikku vaenuliseks, nõnda kogu Eesti asjale rängaks kahjuks. Esiti loodeti ja katsuti veel lepitust sobitada (erilise innuga tegi seda mõlemate sõber J. Adamson). Sellest ei tulnud aga midagi. Sest muidugi laia lõhet hakkasid süvendama kummagi vaidleja „sõbramehed“, kaasvõitlejad, kes oma üliagaruses tahtsid olla tublimad ja targemad kui nende juht, ja tegid oma l käel asju, mis peremehele ei meeldinudki. Kuidaviisi Jakobsoni järglased pärast ta surma, mil „meistrit“ polnud pidurdama, ja vankri kraavi ajasid, on tuttavad. Hurda mehed aga tegid temale kohe „karuteene“ sellega, et kõnesoleva tüliasja töid 4. jaan. a. 1879 *Kirjameeste Seltsi*, kuhu see ometi iseendast mõista kuidagi ei kuulunud. Nad kalkuleerisid, et seltsi esimehele — Hurdale — oleks suureks prestiiži tõstmiseks, kui selts ta seisukoha Jakobsoni vastu õigeks tunnistas. Oli ju mainitud selts sel ajal — olude tõttu — kujunenud kogu Eesti elus nagu mõneks kohtukojaks, kelle sõna maksis, sest ta ümber oli koondunud peaaegu kogu eesti haritlaskond, millega selts oli saanud kogu Eesti elu tuiksooneks. Võiks peaaegu ütelda: miniattüürkujus eesti rahva esinduseks, sest mingit muud kohta siis selleks polnud. See püüe aga nurjus ja tekitas otse vastandliku mulje, kui taheti: Hurdale avaldati seltsilt küll ta töö eest üldiselt tänu, aga Jakobsoni vastu sihitud väljendus ei läinud läbi; Jakobson valiti koguni uuesti abiesimeheks, millisest ametist ta vaheajal oli eemal olnud.

See ettevaatamatus Hurda sõpruskonnalt tõi raskeid tagajärgi, sest kord seltsi löödud lõhe ei kasvanud enam kinni, vaid, vastupidi, hakkas järgneval ajal üha enam laienema, kuni tõi „perעהitmise“. Sest muidugi töötas Jakobsoni sõpruskond kõigest väest tema hääks. Olukord kujunes nõnda, et Hurt ja Jakobson korraga enam seltsi ei mahtunud.

Arvati, et lõplik arvetegemine kahe voolu vahel — tabavat nime neile anda ei saa; võiks üldiselt ütelda, et üks oli nüüdses mõttes parempoolne, teine pahempoolne, võiks ka ütelda, et üks saksa, teine vene orientatsiooniga; voolud ise hüüdsid teineteist halvastavate nimetustega: Hurda pooldajaid „kiriklasteks“ ja „baltlasteks“, Jakobsoni-vaatelisi „sakalasteks“ ja „tuisklasteks“ — tuleb a. 1882-se alul seltsi juhatus uuestivalimisel.

Agasjaolude tõttu tuli see juba varem. Hurt, kes seni oli olnud kirikuõpetaja Otepäas, läks a. 1890 samasse ametisse Peterburi, ja väga õieti tundes, et säält kaugelt ei saa *Eesti Kirjameeste Seltsi* asju korralikult juhtida, otsustas esimehe ametist lahkuda. Et nõnda uus esimees tuli valida, arvas ka ta sõpruskond, kes seni juhatuses oli mõjul olnud — kümne mehega vastaspoole kahe vastu (Jakobson ja Mihkel Veske) — parema olevat nüüdsama seisukorda selgust tuua, enne kui asjaolud vahest pahenevad. Nende vaate järele ei tohtinud Hurda asemele tulla mitte Jakobson, vaid mõni erapooletu tegelane — mõeldud oli dr. Hermann —, kelle juhatusel mõlemad voolud võiksid ühes tegutseda, rahu pidades. Jakobsoni leeris aga vaadati asjale teisiti. Kui juba on pööre, siis olgu põhjalik. Ja valmistuti seltsi pääkoosolekule, mis oli välja kuulutatud 28. aug. 1881. a. täie-

Irboska org

VÜRST TRUVORI LAEVATEE

Kuuse juures veski, mille rattaid
keerutavad vasakult, mäest voolavad
allikad

Fot. J. Parikas, Tallinna

lisele rünnakule, koondades ridu ja tuues ligi poolsada liikmekandidaati, kes kohe koosoleku alul liikmeiks vastu võeti. Vastaspool polnud end kaugeltki nii agarasti varustanud ja see sai viimasele saatuslikuks. Ta seisukorda kahjustas seegi asjaolu, et Hurt ise enam ei saanud koosolekul olla — perekondlikul põhjusel — ega mõjuda oma isikuga. Koosolekut juhatas abiesimees dr. Veske. Hurt teatas oma lahkumisest kirjas. Muidugi võeti see asi ette kohe koosoleku alul ja lahendati korralikult. Vormiliselt küll kahjatsedes, aga tundes, et teisi ei saa, võeti Hurda soov teatavaks, avaldati temale tänu ja valiti ta auliikmeks. Imestust aga äratas senise juhatuse enamuse — 10 mehe — teadaanne, et nemandki oma ameti maha panevad, nii et kogu juhatust uuesti tuleb valida.

Esiti asuti esimehe valimisele. Tulemuseks oli, et Jakobsonile anti 94 häält, dr. Hermannile 64, dr. Veskele 13, lahkähäli loeti 6. Nähtavasti olid Hermannil valinud „erapooletuse soovijad“, ja nad oleks saanudki selles liikmete kogus vast võidu, kui mitte uued liikmed poleks annud enamust uuele voolule. Valimise otsus mõjus põrutavalt. Senise juhatuse enamuse teatas nüüd oma „seletuskirjas“, tehes vastaspoolele väga kibedaid etteheiteid — ta tegutsevat inetus ja toores parteituhinas —, et ta muutunud oludes enam seltsis kaasa töötada ei saa, vaid lahku seltsist. Täielikult ette lugeda kirja ei saadud, kuna selle terav toon ärritas vastapoolt väga. Protesteeriti valjult trampimisega jne., nõnda et lugemine katkestati.

Varsti teatasid teisedki nende mõtteosalised — kokku 54 isikut — samuti oma lahkumisest, ja läksid kohe minema. Nendele kõlas järele võitjate ridadest pilkehüüe: „Noh, paise on puhkenud!..“

Sellelega oli uus vool saanud seltsis täisisandaks ning endastmõistetavalt valiti uus juhatust puhtalt tema mees- test: Ainson, Kõrv, Kunder, Türk, Treffner jne. Mitmed valitustest ei võtnud valimist vastu, seetõttu täiendati uut juhatust veel järgneval 14. nov. koosolekul.

Eesti haritlaste selts oli varemini oma asju ajanud kõigiti rahulikult, viimasel ajal ei olnud ärevusi, aga iganeski ei võidud aimata, et seltsis võiks tulla niisugune löhe — tõendus, kui palavaks meeleolu oli kõetud. Arusaadavalt läks selle järele torm lahti kogu Eesti haritlaskonnas — leidus ju kummalgi voolul rohkesti pooldajaid, kes tõstsid häält oma asja eest. Mõlema voolu häälekandjad, *E. Postimees* ja *Sakala* (teistest lehtedest polnud suuremat asja), avaldasid kuude kaupa vastastikku kibedaid vaidluskirju ja *Eesti Postimees* tõi agaralt seltsist väljaastunud liikmete nimesid, neid kogus aja jooksul rohkesti üle saja. Iseendast mitte kohutav hulk, sest teiselt poolt tuli sadu asemele, aga väga suuresti kaalus, et lahkujaiks olid paljud eestluse esirinnas

seisnud isikud, ka Eesti elu tähed: Koidula ning seltsi auesimees dr. Kreuzwald, samuti auliige dr. Wiedemann ning rida muid tähtsamaid Eesti haritlasi ja kirjanikke (Bergmann, Grenzstein, Lipp, Eisen, Kallas jne.).*)

Mainitud nimede avaldamise lugu kujunes aga lõpuks päris jandiliseks; viimases nimestikus, mis ilmus *Eesti Postimehes* oktoobrikuus, kui juba väljaastunute arv oli tõusnud 127-ni, leidus rida nimesid seniseist *E. K. Seltsi* liikmeist Kodaveres, kes teatasid põlastusega oma lahkumisest „niisugusest seltsist“. Aga need isikud, kelle nimed kirjas teatati, olid olematud, nimed välja mõeldud, sihilikult nõnda, et nimeid esitähedest ülalt alla lugedes kujunesid sõnad: „Baltlaste Piirikivi“ — pilkeks ja mõnituseks toimetaja Grenzsteini kohta (luuletajanimiga Piirikivi). See tembumees, nagu hiljem selgus, oli olnud tuntud luuletaja Juhan Liiv, kes ise sellepärast hiljem kannatas palju hingepina. Teadagi juhtis siis *Sakala*, kellele asi teatavaks tehtud, selle loo päale teha ja *E. Postimees* ei pääsnud ka mööda oma haleda sissekukkumise teatavastegemisest, muidugi kelmi tegu hukka mõistes. Nimestiku avaldamisel oli sellega muidugi lõpp. Jäi teadmatuks, kas päale eelmainitud ebanimede ka veel mõni „käomuna“ oli pesasse munetud. Vist mitte, sest muidu oleks pettus teiselt poolt paljastatud.

Järgnevad sündmused ei käi enam selle kirjutise raamidesse. Mainitagu lühidalt niipalju, et 28. aug. sündmus a. 1881 *Eesti Kirjameeste Seltsis* on Eestile mõrudsaks mälestuseks — selle tõttu, et selle tagajärjel ikkagi murdus seltsi tegevusjõud — järgnevad 10 aastat selle elus polnud sugugi esimese kümne väärilised.

Et asi nõnda tuli, langeb esijoones küll C. R. Jakobsoni varasele surmale — ainult pool aastat pärast ta „troonile“ saamist: 7. märtsil a. 1882. Tema elades ja tegutsedes oleks selts küll ära kannud „pereheimise“ kaotuse ja uuesti tõusnud õitsengule — küllap ta oleks osanud aegamööda seltsi tagasi tõmmata endisi liikmeid, mitmed tegid seda juba tema ajal (Eisen, Hermann jne.), ja „paha päev“ oleks aegamööda ununenud. Aga Jakobsoni surm oli lõõgiks, millest enam toibuda ei suudetud, sest Jakobsoni „pärijad“ ei suutnud olla tema väärilised ja seltsi asjad läksid aegamööda üha enam allapoole. Kui viimaks jälle 10 a. hiljem teiselt poolt asuti seltsi elu tervendamisele, oli see juba hilja: ajad olid teised, ja tervenduspiie viis seltsi surmale aprillis a. 1893 — venestusvoolu ühe tähtsaima ohvrina.

H. PRANTS

*) Eriti raskesti mõjus kogu see lugu tulihingelisse Koidulasse. Oma leinavalu väljendas ta liigutavas eeleegilises luuletuses „Ma kannan leina sinu pärast“, milles — mõistagi oma luulelises superlatiivis — kurtis, et Eestil olevat „pärjad kulmalt langenud“.

Arno Raag

Lugupidamist oma kultuuri ja keele vastu!

VIIMASEL ajal on meil muutunud elavamaks rahvuslike probleemide käsitlemine eriti just akadeemilises ringkonnas. See on tervitatav nähtus, et meil jälle kord omistatakse rohkem tähelepanu rahvusküsimusele, sest rahvusküsimus on eriti väikerahvastel, nagu meie, ulatusrikkama ja sügavama tähtsusega kui see paistab pääliskaudsel vaatlusel. Rahvustunde nõrkus või tugevus evib suure tähtsuse ka suurrahvaste elus, kuid siiski mitte sel määral kui väikerahvastel. Siin annavad end mõjuvalt tunda väiksemadki võnked, ja riikliku ning kultuurilise iseolemise „olla või mitte olla“ on sellega väga lähedases sõltuvuses. Seda on näidanud mitmedki ajaloo sündmused. Meenutame või vanu greeklasi. Seni kui püsis neis kindel rahvustunne ja leegitses isamaa-armastus, püsis greeka rahvas vabana. Ent niipea kui vaibus rahvustunne, loidus patriotism, ja greeka mehi hakkas meelitama Makedoonia kuld, oli ka lõpp aastasadu antiikmaailma kultuuri kandnud greeklaste iseolemisel ja kultuuril.

Seni kui leidub meilgi tarvilisel määral isamaa-armastust ja rahvuslikku ühtekuuluvuse tunnet, võime võõra ülivõimu survele enam murduda, aga ei paindu.

Ei või ütelda, et meil rahvusliku iseteadvuse seisukohalt kõik oleks korras. Võib-olla väliselt vahest küll enam-vähem, sest oleme üle elanud nii mõnegi katsumis- hetke (Vabadussõda, 1924-nda aasta 1. detsembri sündmused) ja oleme neil puhkedel tõesti näidanud, et meil tõsisel hetkil ei puudu olukorrast õige arusaamine ja kindel kaine otsustusvõime.

Kuid see on olnud otsekoheste suurte ja selgete häda- ohtude puhul, kus esines ainult kaks võimalust, kas võita või kaduda vabade rahvaste perest. Aga oma igapäevase jooksva elu ja omapärase rahvusliku kultuuri, hingeelu ning mõtlemisviisi seisukohalt pole eestlaste riik veel kaugeltki eestluse riigiks ja päälegi pole eestluse veel süvenenud teadlikult omapäraseks viimisteldud kultuur- nähtuseks, nagu seda kujukalt tähendati ettekandes *Akadeemilise Rahvusliku Kultuurüingu* asutamiskoosolekul.

Pikaajaline võõra surve all elamine on meie rahva hingeellu kasvatanud alahindava noodi. Kõik, mis on olnud, see on nagu teise järgu asi, ebakõlblik ja võistlus- võimetu ja seda nagu peaks häbenema. On olnud sagedaid juhtumeid, kus meie omad tegelased võõrastele meie olusid laidavad ja seda mitte üks üliviisakuse pärast (halb üliviisakus!), vaid otse oma veendumuse järele. See veendunud alahindamine tuleb esile peaaegu kõigil aladel. Kujukalt näitab ja annab seda tunda meie äri- elu, kus esikohal on välismaa kaubad ja kodumaa tootele läheneetakse umbusklikult ning eelarvamistega, olgu kodumaa tooted tegelikult paremadki välismaa omist.

Et selline alahindav toon on omane massile, võiks veel kuidagi aru saada, aga et ka väga paljud meie harit- lasist ja juhtivaist tegelasist mõtlevad samalaadiliselt, on andestamatu. Siin on tegemist mingisuguse vana sisse- juurdunud harjumusega, ja see kestab nagu inertsi mõjul edasi. Ollakse loid ega koondata tahet, et seda inerts- likku alahindamist ja ükskõiksust kaotada ja ümber orienteeruda oma harjumustes. See paistab paljudele olevat üleaarne ja nagu koomilinegi. Arvatakse: olen niikuinii eestlane, oleme vaba rahvas, mis sisemist rah- vuslikku aktiviteeti mul veel on tarvis?

Teise väga kujuka näite sellest loidusest annab meie intelligentsi, eriti vanema põlve haritlaskonna, ema- keele oskus. On valus vaadata, kuidas paljud meie haritlased oskavad emakeele õigekirjutust. Isegi meie ülikooli eesti soost professorite hulgas leidub isikuid,

kellega võib julgesti võistelda iga algkooli vanema klassi õpilane õigekirja oskuses, rääkimata maksvusel olevaist keeleuudenduslikest vormidest, sõnade tähenduslikest var- jundeist ja süntaksilisist nõudeist.

Olgu paar näidet meie haritlaste kirjaoskusest. Üks (ülikooli lõpetanud) agronoom kirjutab:

Kõnete vaheaegadel mängis kohapealne puhkpillide orgester.

Ülikooli eestisoost õppejõud avaldab oma mõt- teid järgmiselt:

Küttid olid vette äärsetes heinas.

Keegi haritud seltskonnategelane loob säärase lause:

Peab otse kohe ütleva, see mulle niivõrt lõbu ei paku.

Selliseid näiteid võiks tuua iga ajalehe toimetuse arkiivist leegioni, kuid jätkub nendestki.

On ju õige, et just vanemad haritlased on õppinud vene koolides, kus eesti keelt ei õpetatud või õpetati väga juhuslikult. Loomulik, et nad koolis eesti keele alal said puuduliku ettevalmistuse. Kuid miks ei ole nad end hiljemini ise täiendanud? Või on see nii suur töö, mis käib juba haritlasele üle jõu?

Ei tarvitse siin pikemalt otsida vastust. On enesest- mõistetavalt selge, et kui selleks oleks jätkunud natu- kenegi tahet, lugupidamist emakeele vastu, sisemist sundi ja tuld, siis oleks ometi vähemalt eestikeelne õigekirju- tus omandatud, ning sellega võiks ka esialul rahulduda ning jätta kõrvale igasugused keeleuudenduslikud vormid ja muud peenused.

Võõrkeeli kõneldes või kirjutades tuntakse suurt piinlikkust, kui eksitakse, kuid emakeeles võiakse teha igasse sõnasse mitu õigekirjaviga, see ei tähenda midagi. Mõni koguni uhkustab veel: „Ega ma eesti keelt hästi oska.“ Emakeel on nagu kodune mustatöö kuub, ükskõik milline ta välja näeb.

Loiduse ja alahindamise tõi on tugevam, kui rah- vuslik tunne. Väliselt ollakse küll rahvuslik, kuid sise- miselt ei jõuta kuidagi eneses rahvusliku omakultuuri tulukest süüdata. Puudub vaimustus, puudub ind.

Niisama huvitav on märkida sedagi asjaolu, et pal- jud eesti haritlased kohapäälsete muulaste kauplustes räägivad tingimata võõrkeelt, nagu oleks emakeele kõne- lemine alandav ega annaks tunnistust haridusest. Mui- dugi eriasi on see, kui kaupmees tõesti eesti keelt ei oska. Kuid meie teame, et 99 protsenti muulasist, kes siin peavad äri, on juba vanad Eesti elanikud ja oskavad ning peaksid oskama eesti keelt. Kui nemad ei taha eesti ostjatega kõnelda eesti keelt, siis ärge kõnelgu ja ostja näidaku, et tema end alandada ei lase ja oma kee- lest oskab lugu pidada ning mingi kohe oma teed.

Me peame eneses kasvatama enam rahvuslikku ise- teadvust, enam lugupidamist oma keele ja kultuuri vastu, enam sisemist tuld ja sellist vaimustust, nagu väljendab seda meie luuletaja ja keelemees dr. M. Veske oma oodis *Päikesele*, lausudes:

*Kaob kord eestlaste keele kõla,
ära siis sinagi tõuse ja ela.*

Vastasel korral varem või hiljem pühib ajaloo tuul meid vabade kultuurrahvaste areenilt ja meie omapära- sest kultuurist jääb maailma ajaloo lehekülgedele üm- margune null.

Sügis ja talv

SÜGISTORM NARVA-JÕESUUS

Fot. Hecht

JAÄTUNUD MERERAND

Fot. Harry A. Malm

Roman Nyman 50-ne aastane

Kunstniku elulugu

I

ME kunstnike keskmine generatsioon on jõudnud küpsesse meheikka, viiekümnendaisse aastaisse. August Jansen pühtises oma 50-aastast sünnipäeva 6. oktoobril, Roman Nyman 5. novembril ja arhitekt ning akvarellist Karl Purman tuleval maikuul saab 50 aastat vanaks.

Roman Nyman on kõneldavamaid nimesid meie kunstnike seas, kuigi ta teosed kunstinäitusil ei evi eriti väljapaistvaid kohti.

Roman Nyman aga on neid üksikuid, kes Tallinnas on loonud kooli — isegi niivõrd suuri jälgi ta on jätnud meie olevikukunsti. Oma kooli ta on loonud dekoratiivaladel, sisedekoratsioonide maalingus.

II

ROMAN NYMAN on sündinud 5. novembril a. 1881 Tallinnas. Ta isa on pärit Noa-Rootsist. See veel kõneles oma isaga rootsi keelt, olles rootsi päritolu. R. Nymani ema, Julie Vender, on pärit Hagerist. Kunstnik seega põlvneb rootsi ja eesti segaverest.

Ta isa oli väljaõppinud aednik, kes suviti rändas ringi mõisu mööda kärnerina. Tallinna asunud, saab Villem Nyman aednikuameti kõrval kooliteenri koha Toom-kooli juure ja üürib ise endale väikese aia.

Roman Nyman kasvab üles lapserikkas peres: kaks õde olid vanemad, oli ka nooremaid lapsi. Seni kui isa oli teenistuses kõigis loeteldud ametis, mööduks ka elu kõigiti korraldatuna. Kuid noormehe olles kaheteistaastaseks surnud, suleti Toom-kool. Seejärele ka perekond satub raskustesse.

Oma esimese hariduse Roman Nyman saab hra Berthingi ettevalmistusklassides. Viimane oli kohaliku gümnaasiumi direktor ning keskkooli sisseastumiseks asutas ettevalmistusklassid. Roman Nyman õpib siin kaks aastat ja siis astub 1891-sel aastal Nikolai-gümnaasiumi ajal, mil see parajasti oli läinud saksa õppekeelelt üle vene keelele. Siin tulevane kunstnik õpib kuni V-nda klassini. Seejärele on kirjutajaks Dvigateli-tehaste kontoris, mis ajal igatsus kunstnikukutse järele aina kasvab.

Aastal 1900 Roman Nyman sõidabki Peterburi ning astub siin parun Stieglitzi kunsttööstuskooli. Esialgu aitab siin teda õemees Tõnis Kaltenbach, kuid juba teisel õppeaastal ta saab stipendiumi. Ka õnnestub tal endal ühte-teist tehes teenida.

Teatavasti parun Stieglitzi kunstikool oli eeskätt kunsttööstuse kool, kus rõhutati rakenduskunste. Roman Nymaniga samas koolis on õppinud rida teisi eesti kunstnikke: A. Tassa, K. Mägi, O. Jungberg, H. Kuusik, V. Päts, A. Promet, Hammer, G. Reindorf, O. Mägi, Peet, A. Kivi, J. Koort, N. Triik j. t.

Õppinud siin ettevalmistusklasses kaks aastat, Roman Nyman siirdub dekoratsioonide ateljeesse, mida juhatasid kunstnikud Plinev ja Saltõkov.

Dekoratsioonide ateljees R. Nyman spetsialiseerub teatridekoratsiooni-alale, millist osakonda siin juhatas kunstnik Lambin.

Aastal 1906 jaanuaris R. Nyman võib asuda lõppkompositsiooni juure, kusjuures ta samal ajal on välismaa-stipendiumi kandidaat. Ta lõpetab parun Stieglitzi kunstikooli 1906. a. sügisel, saadeski välismaa stipendiumi üheks aastaks. Ta sõidabki enne jõulu üle Berliini Pariisi. 1907. a. kevadel tuleb tagasi Berliini ja siit sõidab Itaaliasse. Itaaliast jõuab tagasi Pariisi, kust saab viimase aasta kestes valminud töid Peterburi. Nende puhul pikendatakse talle välismaa-stipendium veel aastaks.

1908-nda kevadel R. Nyman sõidab ühes abielupaar Triikidega Norra, H. Ibseni kodumaale, et skitseerida viimase „Peer Gynt'i“ lavastuse-ettüde. A. Tassa ja K. Mägi olid juba varem jõudnud Norramale. Siin peatub R. Nyman neli kuud. Üksinda jõuab ta isegi Gut-

KUNSTNIK ROMAN NYMAN

branstaleni, Peer Gynt'i sünniproovintsi, kust skitseerib maastikumotiive. Ka külastab ta Lillehamerit, mille vabaõhu muuseumis hoitakse alal Peer Gynt'i nimelist onni.

Norrast R. Nyman pöördub tagasi Pariisi Londoni kaudu. Pariisis ta elab kunstnike-kolonias, La Roche'is, kus pesitsevad ka A. Tassa, K. Mägi, N. Triik ning J. Koort.

Jälle Nyman saab valminud töid Peterburi ja talle veel kord pikendatakse välismaa-stipendium, kuni ta on viibinud väljaspool kodu kaks-kolmveerand aastat.

Kui R. Nymanile pikendati teist korda välismaa-stipendium, ta sõidab üle Müncheni teistkorda Itaaliasse 1908. aastal, kus viibib kuus kuud. Roomas olles veedab aja pääasjalikult Vatikanis, kopeerides Pinturicchio poolt maalitud freskosid *Appartamento Borgias*.

R. Nyman jõuab tagasi Peterburi 1909. a. nov.-detsembris. Siin saab oma endise professori Tšitšikovi (kunstiajaloo prof.) kaudu koha keiserlike teatrite kontoris — kunsti-raamatukogu abijuhatajaks. Tšitšikov nimelt oli keiserlike teatrite juures kunstiliseks konsultandiks (ajaloolistes küsimustes), A. J. Golovin oli kunstnik-konsultandiks. Ametis olles teatrikontoris R. Nyman tutvus ka komplitseeritud Peterburi lavaloomingu ning lavasuurustega. Samal ajal ta oli ka dekoraatoritele abiks ning kunstnik Šerbašitsi juures, kes valmistab dekoratsioone Peterburi keiserlikes teatris. Šerbašitsi abiks olles on ta aidanud valmistada *Narr Tantris*'e dekoratsioone Aleksandri-teatris, samuti *Hamleti* ja Ostrovski *Metsa* omis. Ka oli ta abiks dekoraatoreile Lambinile ning Ansifeldi juures. On aidanud valmistada dekoratsioone Maria-teatri ooperilavastuste (*Miranda*), samas ka ballettide omi.

Oma pedagoogilist tegevust R. Nyman alustab ka Peterburis, olles A. Jansoni kaubanduskoolis 2½ aastat joonistusõpetajaks. Kuid perekondlikel põhjusil ta kutsetakse Tallinna. Ja R. Nyman asubki 1912. aastal siia. Ta asub tegevusse kodulinnas eeskätt pedagoogina, olles joonistusõpetajaks mõnes keskkoolis, graafilistel kursusetel ja Kunsttööstuskoolis. Aga ta alustab siin ka edukalt kunstitegevust. Kui avatakse uus *Estonia Hamletiga*, siis on viimase dekoratsioonid R. Nymanilt.

R. NYMAN

ÕLIMAALING

Aastal 1914 R. Nyman abiellub Helene Ilvesega, kes tegutseb hambaarstina.

Maailmasõja puhkedes R. Nyman mobiliseeritakse 1915. aastal. Ta jäeti aga Tallinna, kuna ta määrati Peeper Suure merekindluse praosti, protojerei Arhangelski juure ülesandel, et dekoreerib ajutise kindluse kiriku, milleks kasutati Kasanski-kirikut. R. Nyman siis renoveeris ning dekoreeris vene Kasanski-kiriku sisemust.

Tol ajal oli kavatsus ehitada Tallinna uhke merekindluse katedraalkirik. Selle kohaks oli valitud välja Kadriorus Suhkrumäe alune maa-ala, kuhu pidi püstitatama ka uhke merekindluse komandandi loss. Kõik vastavad plaanid selleks olid juba valmis. Revolutsiooni tõttu loomulikult kogu see uhke kava jäi paberile.

R. Nyman võtab osa ka vabadussõjast Tallinna Kaitseliidu pataljoniga. Vabanes rahvaväest, asub endisile kohtadele kooliõpetajana.

Aastast 1917—1920 on Estonias dekoratoriks. Rea suurlavastuse dekoratsioon on ta valmistanud viimases. Kuid ta haigestub plekilisse soetõppe, mistõttu ta südame musklid lõdvenevad. Ta peab loobuma Estonia teenistuskohalt, kuna võimetu on tõusma üles teatri- treppe mööda. Ta sõidab tervist parandama Nauheimi, reisib siis Itaalias. Ta kutsutakse Berliini, kus Eesti Panga esindajana jälgib Otto Heinzneri trükkikojas 100-margaliste rahade trükkimist.

Ka trükiti R. Nymani joonistuste järele 100-margalised pangatähed. Selle ülesande täitnud, ta sõidab Tallinna, kus peatub vaid mõned kuud — ja sõidab tagasi välismaale, nüüd juba Hispaaniasse. Säält ta jõuab kodumaale 1923. aastal, esinedes reisil maalitud töödega varsti kohe Keskühingu järjekorralisel näitusel. Säält-päele R. Nyman on elanud Tallinnas, tegutsedes pedagoogina, Kunsttööstuskoolis dekoratiiv-osakonna juhatajana ning loovkunstnikuna.

III

Nagu eelpool toodud R. Nymani elukäiku jälgides selgus, on kunstnikul seljataga eriti vaheldusrikas minevik. On rännatud läbi palju maid. Kõikjal on skitseeritud kohalikku ja uut. Ja ka seetõttu on R. Nymani looming erilisel uute motiivide poolest rikas.

Oma kunstiõpilasajalt ja koolilt kuulub ta impressio- nismi, nagu kogu tema-aegne kunstnike generatsioon. Ja me võime ütelda: oma põhiolemuses on R. Nyman ühe- sugusena püsinud kogu aja, ta pole näiliselt püüdnudki välja pääseda oma olevast loomingulaadist, ainult et va- rem oli realistlikum, aastate keskes aga on muutunud üha dekoratiivsemaks. Ta värviskaala on võrdlemisi lai ja soe — nagu see omane on impressionistidele.

Päale teatridekoratsioonide on R. Nyman dekoreeri- nud ka eramaju, lokaale, asutusi: Seltskondlik maja, koh- vik „Heinmann“ (Tallinnas), Tallinna pääjaama pannod jne.; Peterburis aitas ta dekoreerida Tauria palees Riigi- Duuma saali jne. Ta on suutnud sulatada kodumaal oma dekoratsioonesse rahvusornamentikat ning ka rahvusvärve ja on loonud sel alal oma kooligi. Kuid dekoratsioonide, dekoratiiv-ala kõrval R. Nyman on kogu aja tegutsenud ka loovkunstnikuna. Ta esineb juba esimesel *Noor-Eesti* kunstinäitusel 1909. aastal; (aga vist ka 1906. a. me esi- mesel üldnäitusel Tartus) võtab osa sellele järgnevaist kunstinäitustest ja *EKKKÜ* liikmena on viimase aasta- kümne kestel võtnud osa kõigest ühingu kunstinäitustest.

IV

A. 1909. *Noor-Eesti* kunstinäitusel ta esineb päämiselt Norras maalitud töödega: *Suitsutare*, Lillehameri vaba- õhumuuseumis joonistatud norra talupoegade interjöö- rega; *Kirik* (Gutbranstalenist). Sel ajal R. Nyman too- tis parajasti pääasjalikult akvarelle ja joonistusi.

Kuna käesolev artikkel koostatud on puudulike materjalide põhjal, ei ole võimalik siinkohal tuua täit ülevaadet, milliste ja paljude teostega R. Nyman seni esi- nenud kunstinäitusil.

A. 1918 „Kuuendal eesti kunstinäitusel“ Tallinnas ta paneb välja: Dekoratsioonikavandid (*Faust*), Dekorati- siooni-kavand (*Cavalleria rusticana*), Dekoratsioonikava- vand (Kitzbergi *Enne kukke ja koitu*). 1919. a. eesti kunsti ülevaatenäitusel Nyman esineb 11 tööga: *Sirelid*, *Norra kabel*, *Norra ait* (Lillehamer), *Maastik*, *Maastik*, *Lilled*, *Neiu pää*, *Norra kiriku uks*, *Norra kiriku uks*, *Suitsutare* (Norra), *Norra kabel* (Lillehamer). 1923. a. Keskühingu II järjekorralisel sügisnäitusel 18 tööga: *Alhambra*, *Segovia*, *Alhambra*, *Cuenca*, *Toledo*, *Ronda*, *Toledo*, *Toledo*, *Toledo*, *Cuenca*, *Cuenca*, *Ronda*, *Alhambra*, *Toledo*, *Burgoa*, *Cuenca*, *Sevilla*, *Cuenca*. 1924. a. Keskühingu III kunstinäitusel ta paneb välja vaid kolm maastik-kavandit. 1925. a. teisest eesti kunsti ülevaate- näitusest Nyman võtab osa kolme *Toledo*-ainelise maali- ngu ja nelja joonistusega. Samal aastal Keskühingu IV näitusest ta võtab osa kolme maalingu ja nelja dekorati- sioonikavandiga. 1926. a. esineb Keskühingu kunstinäitusel töödega: *Otepää maastik*, *Niined*, *Nüpli järv*, *Park õhtul*, teatri-dekoratsioonid *Juudith'ile* (*Tempera*). 1927. aastal Keskühingu kevadisel kunstinäitusel: kahe etüüdi ja kolme joonistusega. Samal aastal Keskühingu VI järje- korralisest kunstinäitusest võtab osa maalingutega: *Vana- eit*, *Kuus motiivi Tiroolist*. 1928. a. sihtk. v. kunstinäitusel esineb töödega: *Hispaania linn*, *Portree*, *Kolm Rõuge maastikku*. 1929. a. kunsti aastanäitusel olid pandud välja: *Vainopää rand*, *Pärast tormi*, *Männid*, *Vainopää rand*, *Võrgukuurid*. 1929. a. Keskühingu kevadisel kunsti- näitusel esitas maalingud: *Otepää maastik*, *Rõuge veski*, kaks natüürmorti, *Toledo etüüd*, *Sevilla tänav*, *Cuenca maju*, *Sevilla hoov*, *Ronda sild*, *Darmstadt agul*, *Zwinge- bergi agul*, *Rõuge maastik*. 1930. a. sihtk. v. kunsti- näitusel on tööd: *Peipsi* (kaks m.), *Mänd*, *Vana Tal- linna* (kaks m.). 1930. a. Keskühingu kunstinäitusel: *Maastik*, *Vainopää*, *Hispaania mäed*. 1930. a. teatrideko- ratsioone ja kostüüme näitusel R. N. esineb töödega: *Shakespeare: Hamlet* (Estonias 1913), *Hardt: Narr Tanti- ris* (Dr.-studios 1926), *Maeterlinck: Pelleas ja Melisand* (Estonias 1919), *Molière: Don Juan*, *Tammsaare: Juudith*.

Nagu eeltoodud nimestikustki näha, on R. Nyman näidanud viljakat kunstitegevust, kusjuures ta tööde aine on õige mitmekesine.

J. Pert

ROMAN NYMAN

*NIINED
õii*

ROMAN NYMAN

OTEPÄÄ MAASTIK

ROMAN NYMAN

TIROOLI MAASTIK

FELIX JOHANNSEN

JOOKSJAD

*Kõmu tekitanud teos, mis Kujutava Kunsti Sihtkapitali Valitsuse
kustinäituselt ära viidi*

ROMAN NYMAN

HOOV TOLEEDOS
õli

LODJAD EMAJOEL

ARNOLD SIMSON

3. Ruven

Kingsepad

ALL keldris, korter number 27 on pulmad. Uks on ehitud pärja ja lipukestega, rull kojas on tõstetud nurka, kivipõrand on uhitud veega puhtaks.

Nüüd teeb harmoonika häält, jooanud inimeste laulu ja hõiskeid tungib läbi lae Tibuki korterini.

Tibuk torkab naaskli saapasse ja kuulatab. Õigus, all röögitakse elagu. Ta heidab saapa vihaseilt nurka, avab ukse ja tuleb käsipuudeni.

Ta vaatab alla. Jah, all on pulmad aga Tibukit pole sinna kutsutud. Noh, pole tarviski!

Tibuk tuleb tuppa tagasi, lööb ukse plartsudes kinni, istub laua taha ning veeretab pigiste sõrmede vahel veega täidetud klaaskuuli.

Agaga pole mingisugust lusti teha tööd, kui sõber Parbus peab pulmi.

Sõber? ...

Kurat, aga mitte sõber. Või siiski sõber?

Tibuk mõtleb.

Tibuk ja Parbus tulid kõrtsist, kahekesi, lakku täis.

Parbus oli hääs tujus ja jutlustas nagu pastor.

Võtan naise, ümmarguse, paksu, punaste põskedega, tööka ja hää naise. Niisuguse, kellel on sukasaäres väikesed rahad. Hakatuses töötame kodus. Naine õmbleb päälseid, mina vihun saapaid. Pühapäiviti käime turul ja teeme äri. Raha paigutame uuesti materjalisse, vihume jalanõusid teha ja jälle — äri ning raha. Kui olen töötand aasta, võtan väikese poe. Eit hakkab müüma, mina töötama. Äri läheb. Varsti viskan kingsepatöö nurka ja asun ise leti taha. Töökotta võtan töölised. Sina saad vanemaks.

— Mina! imestab Tibuk.

— Sina! vastab Parbus. — Naine saab olema kodus, mina äris ja sina töökojas. Vaat, mis tähendab naine, kui tal on raha sukasaäres ja kui ta on töökas ning hää.

Tibuki meel läks pahaseks. Naine — mis on naine? — nõid!

— Ei ole, vastas Parbus, on eluseltsiline.

— Tean eluseltsiline! Nõia võtad sa Parbus, olen kindel — võtad nõia.

Parbus naeratas lõdvalt ja vastas: — Ei uskund seda sinust. Pidasin sind sõbraks, Tibuk, aga oled kõri-lõikaja. Sa oled kade, Tibuk.

— Kes on kade? kisendas Tibuk. Mina — sinu vanaeidele kade. Päh!

Agaga nüüd sai Parbus vihaseks.

— Kes on vanaeit, ütles, kes on vanaeit? Kas minu pruut või? ja kõigutas ähvardavalt Tibuki nina ees soruga.

— Mine eest oma pudeliga!

— Ei lähe! Lõõn sulle selle pudeli lagipähe ja koergi ei haugu.

— Ah ei haugu, ja Tibuk (ta on Parbusest tugevam) võtab Parbuse käest pudeli ning virutab toa aknast sisse.

— Ole neetud, hüüab Parbus. — Kaeban su kottusse, maksad välja pudeli ja akna.

Jooanud päaga tehakse rumalusi, mõtleb Tibuk. — Nüüd on all pulmad, aga Tibukit pole kutsutud.

Ta heidab rasvase lihuniku vanamoori saapa nurka, võtab põlle eest ja riietub.

Misjaoks teha tööd kui Parbusel on pulmad. Ja vihavimm dikteerib: Litsi võtad sa, Parbus, litsi. Kogu su korter on praegu vargaid ja kahtlasi naisi täis. Läheks aga sedasi edasi.

Agaga süda sees valutab ja hing on rahutu. Parbus asutab äri. — Mis viga asutada äri, kui naine toob majja sukatäie paberrahasid. Ja ega siis pole Tibukil enam hingerahu. Parbus ehk küll sõber, hakkaks kiusama. Seletaks hommikust õhtuni oma naise häid voores, suurt rahakotti ja ehitaks tulevikuplaane. Ütleks: — Näe, Tibuk, siin sa oled, ei ole sust meest ega midagi. Minu

JOHANNES RUVEN

avaldas EKL-u kirjastusel novellikogu „Võitlus“.

kottade parandamisest sa elad, minu tööline oled sa alati olnud ja selleks jäädk. Ei saa sinusugune kaugemale, see on juba näha, see on nagu kirjutatud su laubale, et sa minu sulasena sured.

Mis lõbu on lasta seda endale ütelda. Näha, kuidas Parbus mängib härrat, kaks kätt kõhul ning kohtleb sind nagu jooksupoissi. Ei, see sööks hinge seest! — Agaga lootust peab inimesel olema, mõtleb Tibuk. Ehk Josefinel polegi mingisugust varandust. Kõik ta varandus seisab koos kõveraist kontidest, viletsast nahast ja triibulisist kleidest. No, siis oleks Tibuki meel rõõmus. Ütleks Parbusele: — On Jumal sind õnnistand, Parbus. Sinul pole mõistust päas, naisel pole särki seljas. Olete niikui loodud üksteisele.

Eut praegu on veel kõik alles unistus. Nüüd all ksendavad tantsijad ja kriiskab grammofon võidu harmoonikaga.

On halb olla kodu, kui sõber peab pulmi, kui ta juures süüakse ja juuakse. Siis tõuseb suur viha inimeste vastu.

Tibuk sülitab. Viskas tööriided seljast, pani lakkkingad jalga, peatus hetke peegli ees — tore poiss! Muhelus venis üle näo.

Läbis vööruse, viimne lootusesäde hinges. Ehk näevad teda Parbus või Josefine ja kutsuvad sisse. Kuid mööda vöörust saalisid jooanud, tantsust väsinud pulmalised. Nende hulgas Parbus, ähkiv suu laiail, jooanud silmad pungis. Nägi Tibukit ja pööris selja.

— Ei kutsund sisse, kihvatas Tibuk. — Uhke mats, ise ei mõista lugeda ega kirjutada, aga pää on alati püsti nagu vihaseil kalkkunil.

Tibuki tuju oli halb. Tormas vihaseilt tänavale, aga sääl oli õhtu, paks udu, veetorude nirin ja elektrituled. Oli niiske, märg ja külm.

Mõtles minna kinno, aga jättis selle kavatsuse. Läks kõrtsi kustutama südamevalu ja otsima uut õnne.

Leidiski. Istund laua taha hakkas kiikama noort punapõskist puhvetidaami, kel olid kolm hammast kul-last ja iludusmärk põsel. Tegi sellele silmi ja oli rõõmus, kui vastu tehti. Läks puhveti juure ning hakkas ajama preilile lobajuttu. Kutsus lõpuks lauda, kuhu see tuli häameelega, sest ütles enese teenistusaja olevat lõp-

nud ning kavatsevat hakata koju minema. Tibuk pakkus end kohe saatjaks.

Nii läksidki elavalt keskustelles tänavale. Tibuk püüdis haarata preilit käevangu, kuid see ei lasknud. Pidas pika noomituskõne.

— Niisugused need mehed on. Niikui sa nendega kuhugi lähed, siis nad arvavad juba jumal teab mis, ja tulevad sulle kallale nagu metselajad. Aga naine ei taha kallaletulemist, vaid armastust.

Ohkas, vaatas Tibukile otsa ja jatkas.

— Aga süda igatseb nii väga armastust. Hing otsib õrnatundelist meest, kes sind mõistaks ja kes aitaks teha igapäevast halli elu päiksepaistelisemaks. Aga selliseid mehi ei ole. Nüüd kui mees hakkab võtma naist, küsib ta sellelt kohe: — Armsam, kas sul on ka kindel koht? Palju sa palka saad? — Mina niisugust meest ei taha. Ennem jään vanatüdrukaks.

— Mina ei ole niisugune inimene, vastas Tibuk. — Minule on inimene tähtis, mitte raha. Olen ise ka väga tundeline ning elus seetõttu õnnetu.

— Teie! Imestas preili. — Teete ainult niisuguse näo ja räägite ilusaid sõnu, aga ise võib-olla olete kohe murdja.

Olid jõudnud preili koju. Preili avas värava, Tibuk lipsas kohe sisse, lõi käe ümber preili piha, püüdis suudelda.

Preili libises Tibuki käte vahelt, hingeldas pisut, pühkis taskurätikuga nägu ja sõnas:

— Esimest korda näete inimest ja tulete kohe kallale. Fuih! Häbi!

— Olen õrnatundeline, aga pisut sõjakas.

Hakkasid jälle keskustelema. Olid mõistlikud inimesed. Said üksteisest aru. Preili arvas, et vahest võib ju teha vallatusi, aga mitte nii tormakalt.

Ei siis Tibuk enam oodand. Lõi käed ümber preili piha, kallistas tugevasti ja suudles. Nüüd preili ei pannud enam vastu, vaid vastas suudlusele. See ajas Tibuki marru.

Viiimaks lükkas preili Tibuki eemale ja ütles hingeldades: — Küll on aga metsloom. Matab hinge. Hääles aga kõlasid mahedad ja paitavad noodid.

Lõpuks pidid lahkuma. Tibuk taarus koju, süda rõõmus ja hell. Ei kedastand enam Parbust. Mõtles: — Minu karu on toekam, kuigi tal ei ole sukasääres raha.

Astus hoovi, läbis vööruse. Pulmad olid läbi. Ögimine ja tralling olid lõpnud. Aknad olid pimedad, maja vaikne.

Teisel hommikul kogus Parbuse tööriistad, sidus kimpu, tuli alla Parbuse juure ja ütles: — Tõin su asjad, Parbus. Ei sobi meil enam ühes tööd teha. Pead olema alati naise silme all, aga mina ei salli, kui meid keegi luurab. Võib-olla hakkas naisemeheks — äri küll ei asuta, mu pruudil pole raha.

Lõi ukse plartsudes kinni, jättis värsked abielupaari sammastena keset tuba seisma. Aga ei läind kaugele. Jäi ukse taha kuulutama. Polnud selles süüdi ega tunnud häbi: loodus oli loonud uudishimuliseks.

Ei kahetsend, et jäi. Kuulis suurt uudist. Süda hakkas hüppama, nagu läks naeruliseks. Kuulis Parbust rääkivat. — Vedasid mind sisse, Josefine. Sul ei ole raha, millega asutada äri. Oled mind jämedalt petnud. Oli pisut vait ja jatkas siis: — Praegusel ajal iga naine püüab abieludes tuua mehele pisut raha, et perekond saaks jalad alla, et mehel oleks ka natuke kergem. Sina sellest ei hooli. Ajasid mind parima sõbraga riidu. Ennem tegime Tibukiga seltsis tööd, ei olnud meie vahel võistlust ega tüli. Olime mõlemad poissmehed — nais-tesugu oli töö suhtes meile alati armuline. Nüüd olen mina naisemees — mind hakatakse hülgama. Naised jooksevad tema juure. Oled mind teind õnnetuks.

Siis hakkas naine kõnelema. Oli tige ja käskiv hääl Josefine. Kuid tema sõnad ei huvitand enam Tibukit. Lipsas minema, süda sees pekslemas nagu noorel kitsel. Josefine pole raha! No teeb jumal meie päivilgi imet. Ole sa tuhandeks tänatud!

Sai hää kondi närimiseks. Ronis nädal hiljem Parbuse tuppa, jäi ukse juure seisatama, võttis alandlikult mütsi pääst ja küsis: — Tulin sult tööd paluma nagu lubasid. Minu kätte enam keegi ühtki saapakotta ei too — teavad, sa avad suure äri, tahavad sind toetada — teavad, sina naisemees, sul palju suuremad mured kaelas.

Jäi rahutult ukse juure tammuma. Mida vastatakse. Ehk see oli eksitus, mida ennist kuulis.

Ent need vahtisid üksteisele otsa, Josefine imes- tund nagu ees, Parbusel silmad jõllis, nagu vihast punane. Pigitas traati ja vastas: — Nii kergesti see asi ei lähe. Olen järele mõtelnud ja arvan, et on kardetav toppida hulk raha sellisesse asja. Praegu on kole aeg. Pangad ja ärid lähevad järjest pankrotti. Ei raatsi jumalamuudu raha maha visata.

Ajas Tibukile oma jutuga naeru pääle. Itsitus tekkis näole. Keel sügeles, tahtis salvata. Aga taltsutas end.

— Kahju küll, siis pean edasi nuhkima. On halb, kui sul on rikas sõber ja selle pääle lootma jääd — siis võid kergesti viimsest püksipaarist ilma jääda.

Parbus ajas end ähvardavalt laua taga püsti, lõug värises, silmad põlesid nagu kassil.

— Mis sa lobised, mis juttu sa ajad? Kes on sind lubanud toita?

— Sina, kisendas Tibuk. — Lubasid kangesti avada töökoja ja mind võtta meistriks, aga nüüd kopsid viletsa õlilambi valgel vanu kottasid ja sööd silku. Eit pidi sul kangesti rikas olema, ütlesid, et kui see kord mu naiseks saab, siis, sõbrad, ujume kõik kullas. — Uskusin sind nagu laps, aga näen, et olen sattunud kokku kaabaka ja valetajaga. Seda ma sulle kunagi andeks ei anna. Ja kui sa äri ei ava ega meistri kohta ei anna, kaeban koh- tusse ja nõuan sult kahjutasu.

Läks minema, tõmbas ukse plartsudes kinni ja kihistas naerda. No sai see vaene mees, sai mu käest teravaid sõnu, nagu ameerika ora puuris talle südamesse.

Tuli vahetevahel laupäeva õhtul Parbuse akna alla, koputas ruudule ja ütles: — Parbus, tule lähme kõrtsi, mis sa hävitad oma parimaid elupäivi vana kröbi kõrval.

Kuid Parbus ei tulnud. Lükkas akna lahti, kõigutas vasarat ning sõnas: — Mis sa rikud majarahu? Kui veel kord tuled segama inimesi, koputan sind pisut selle vasaraga.

Aga ei see heidutand Tibukit. Oli ussi moodi inimene, ei võind näha, et teine elab rahus ja õnnes. Seepärast jahvatas akna taga:

— Küll on aga kurb sind vaadata. Hommikust õhtuni teed tööd, rõõmsat päeva ei ole sul kunagi. Kõrtsis sa enam ei käi, pilli sa ei mängi. noori tütarlapsi taga ei aja — kuhu sa paned oma raha? Tugeva korra on naine majja löönd. Ei uskund, et langed naise tuhvli alla. — Tahtsin sulle näidata oma pruuti — pole teine suur asi, ühe silmaga, rahapenni pole ka hinge taga. Tahtsin sinult kui sõbralt nõu küsida, aga nüüd ei tule sellest midagi välja.

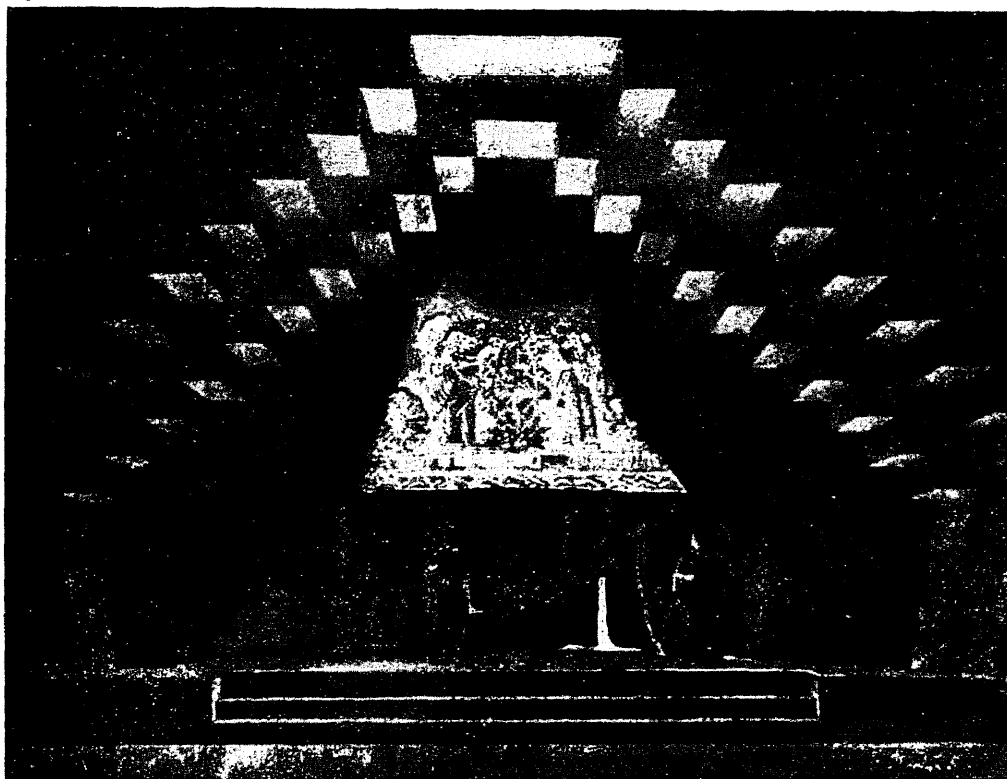
Läks tuppa tagasi, hakkas riietuma. Parbus toetus aknapiidale, vasar peos, vahtis unistades svise päikese loojakut, kuulis tütarlaste rõõmsaid kilkeid. Aga juba tuli Josefine, istus mürtsti laua taha, hakkas tikatama saapaid ja urises:

— Parbus, oleksin sind põhjalikult tundnud, poleks abielund. Sa pole mees. Oled unistaja tüdruk. Siin nuga ei saa kaugele. Siin elame ja siia sureme. Ning loopis vihasele laual asuvaid Parbuse tööriistu.

Tibuk lipsas üle õue, ruttas restorani imetlema oma armastust. Ent armastuse ümber oli kari mehi ning kui Tibuk neile lähenes, sai Marta pahaseks, vaatas otsa ja siunas: — Jälle tolgendad siin, ei viitsi tööd teha. Ei tea, millega sa hakkad oma naist toitma.

Pööris selja ja hakkas keskustelema kundedega.

Tibuk vajus laua taha, süda oli raske. Tundis enese õnnetu olevat. Armastas Martat, aga ei leidnud vastuarmastust. Mõtles kibedaid mõtteid.

R. NYMAN

DEKORATSIOONI KAVAND „JUUDITH'ILE“

Oli juba poolpurjus, kui nägi tulevat Parbust kõrtsi. Oli õnnetu ja seetõttu unustas viha. Pakkus Parbusele tooli ja palus oma lauast osa võtta.

Võtsid väikesed napsid, siis teised väikesed veel pääle. Mõlemil hakkas pää huugama, silmad läikima. Hakkasid sõbralikult keskustelema nagu kunagi enne. Tibuk näitas oma tulevast ja Parbus kiitis Marta ilu.

— Eks tast saaks toekas naine, arvas ka Tibuk. — Ja on koledasti minusse armund. Mina tast suurt ei hooliksi, aga käib mu järel nagu vari — hale hakkab inimesest. Ootan teist praegugi.

Ent ei tulnud ega läind Tibukiga. Möödus Tibukist teiste meestega, kes olid tellinud auto ja nüüd otsustasid sõita linnast välja pummeldama.

Tibuk kargas laua tagant, läks Martale järele ja palus tulla enesega.

— Tule minuga. Mul sõber ka kaasas. On sinust väga vaimustatud. Saadame su seltsis koju.

Marta heitis talle halvakspaneva pilgu, tegi grimassi ja vastas ükskõikselt:

— Ei huvita mind sina ega su sõber. Olete mõlemad viletsad kingsepad, näpud pigised ja rahakotid tühjajad. Parem on, kui mind rahule jäätad.

Läks ja libises autosse, mille juht ukse lahti hoidis. Tibuk tahtis talle järele joosta, aga mootor hakkas põrisema ja auto kadus metsiku kisa saatel kaugusesse.

Tibuk tuli Parbuse juure tagasi, tasus kõrtsivõla ja puhkes vanduma:

— Näed, Parbus, millised on praegusel ajal naised. Ootad neid nagu rüütel, peidad nad oma südamesse, aga nad tallavad selle põrmu ja sülitavad pääle.

Mõlemad läksid taarudes mööda inimtühje tänavaid. Oli suviöö, soe, kastene ja armas. Taevaveer oli neitsi-

likult punane, sest päike valmistus tõusma. Parbus jutustas:

— Küll see maailma elu on aga kole. Olin poissmees, elu oli tühi. Hakkasin otsima teist inimest, kes oleks mulle seltsiks ja aitaks kanda eluraskusi. Otsisin seni, kuni leidsin — nõia. Nüüd jälle pole enam elus rõõmu ega lõbu. Naine ajab tagant ja kilkab: Tee tööd, tee tööd, varsti tulevad lapsed ja perekond tahab toitmist ning katmist. Ära nüüd enam kõrtsi pääle mõtle. — Ega mul sellest midagi ole, et tulevad lapsed. Küll ma jaksan neid putukaid toita. Aga süda ja hing ei ole rahul. Otsin midagi, mis seda ei tea isegi. Keegi ei näe mu hinge — olen õnnetu. Kaks korda olen lipsand ahastuses kõrtsi, aga naine tuli järele, tõi koju. Ei ole hää maailmas elada, oled poissmees — oled õnnetu, oled naismees — samuti.

Jõudsid koju. Väravas tuli vastu Josefine. Hakkas kisendama:

— Kus sa joodik, kaaberdad? Terve öö otsin sind taga. Käin kõrtsist kõrtsi, silmad on häbi täis. Igaüks küsib: keda otsid? — Meest otsin. Siis teevad pilkava näo ja pööravad selja.

Haaras tuikuvat Parbuse turjast kinni, heitis Tibukile vihase pilgu ja vedas mehe kiiresti tuppa.

Tibuk tuikus üles, süda oli paha, hing kurb. Lükkas akna lahti: aiast kandus tuppa magusat lõhna, linnud siristasid, päike tõusis. Tibuk mõtles: Olen õnnetu, Parbus on ka õnnetu. Kus on õnnelik inimene? Milles seisab õnn? Kas kiusamises? Siis hakka homme jälle Parbust äri pärast närima.

Heitis voodisse ja mõtles, küll on ikka hää, kui sul on keegi, keda võid kiusata, siis elugi muutub kergemaks ja rõõmsamaks.

J. RUVEN

PETSERI KATAKOMBIDES

Fot. R. Olbrei

Hugo Masing

Teem variatsioonidega mitte ainult mollis, vaid ka duuris

ON küll üldisim kõigist moodidest: otsida põhjusi, ja tavalisim inimene see, kes neid otsib nagu kass hiiri, igale asjale, eriti aga igale kriisile, olgu ta siis, milline tahes. Keegi on korra ütelnud, et ainult tasub end ära, olla originaalne inimene, ja siis tahtsid kõik muidugi olla originaalsed. Nüüd on seegi aeg üle, nüüd on see väärtuslik inimene, kes leiab põhjusi, mida teised seni pole näind, väärtuslik see, kel on ükskõik milles oma seisukoht, see, kes evib suure vaevaga kokku lapit maailmavaate. Vanasti inimene sündis sellega ja vanasti inimesel polnud ainult seisukoht. Juba see, et arvatakse, et on võimalik valida maailmavaade, nätab, et ots on lähedal. Inimene on nomaad jällegi, täna siin, homme — kes seda teab kus.

„Sest nägemisel on seatud aeg ja ta tõttab kärmesti otsa poole ja ta ei saa mitte valeks, kui ta viibib, siis oota teda, sest ta kindlasti tuleb.“ Meil on ainult kriise ja kriise, kõik otsivad nende põhjusi ega mõtlegi sellele, et vahest need on ainult katastroofi algus, kõik loodavad, et need mööduvad ja keegi ei mõtle sellele, et ots on juba vahest ligi. Miks pole keegi mõtelnud, et kriis on inimeses, et Euroopa ja eurooplased on eland oma aja ja nüüd hakkavad surema. Ja miks ei mõtle keegi, et selle surma esimene märk on kriisid.

Võime alata kust tahes, põhjusi otsida kust tahes, kindel on ainult see, et kriisi algus on teoloogia kriis. Teoloogia peab olema irooniaks kõigele, mis tehakse. Ja oli aeg, kus teoloogia unustas selle oma ülesande ja väitis, et ta on jõudnud lõplikele tulemusile, et ta on valmis ja pole talle enam midagi lisada uut. Valmis on aga midagi ainult surmale, sest see, mis elab, pole kunagi valmis. Siis ei olnud enam pidurit ja inimene usaldas end, lootis, et ta saavutab selle, mida tahab ja mis talle on hää. Nüüd, kus ta nad peaaegu kõik on saand, on ta neist tüdind. Ja nüüd pole tal õieti enam midagi teha. Tehnika õitseng algas siis, kui teoloogia purunes. Miks ta purunes? Seepärast, et ta seatud aeg oli täis. Ja nüüd on inimene tüdind tehnikast, see ei anna ju talle midagi ja seda, mida ta tahaks saada, ta ei saa seepä-

rast, et tal pole enam usku. Ta suudab ainult skeptiliselt, enam või vähem häätahtlikult suhtuda, ta valib endale maailmavaate, nagu laps valib mänguasju.

Ja siin algab meie, eriti meie noorte, tragöödia. Suurem osa meie haritlasi tuleb maalt, mil puudub või puudus ühendus Euroopaga. Ja külakooliõpetaja on Eestis alati olnud kõige targem inimene, tema teadmised on alati õiged, tema on juht *par excellence* ja häda sellele, kes tas julgeb kahelda. Eriti maksab see muidugi õpilaste kohta. Ja see inimene harilikult kõneleb nii piiramult suure vaimustusega Euroopast ja selle tarkusest, et õpilasele saab endastmõistetavaks, et muud maad on ebatähtsad ja et, nagu seisis vanasti ajaloo õpiraamatus, nad pole inimkonda edasi aidand ja seetõttu neid pole olemaski, või on alles eurooplased nad teind kultuursemaiks, sest enne sääl söödi inimesi, nüüd juuakse ja põetakse suguhaigusi. — Ja kui nüüd see inimene läheb keskkooli, siis kestab see euroopakultus sääl edasi. Aga siis juba algab kriis: inimene on sunnitud ja kohustatud — võib-olla sedagi põhjendatakse koolikorruga — mõtlema nagu Euroopas mõteldakse, arutlema ainult neid probleeme ja vastuseid, mida Euroopa tunnistab, teised ta peab unustama või tunnistama naiivseiks. Kui see tal hästi õnnestub, siis ka tema peab end targaks ja käib ümber selle teadmisele, et tema on üks haruldane eksemplar, unustades, et kogu maailm on täis selliseid Euroopaga üle võõbatud inimesi. Teiste mõistus hakkab streikima, nad ei saa aru, mispärast on mõni Friedrich Suur tähtsam kui Ramses II. Aga nad on juba lahti kistud oma mullast, nende juured on vaevalt veel maas ja küll juba selle eest hoolitsetakse, et nad ei jää mulda. Siis see inimene on nagu üleskistud puu, ta tunneb, et Euroopa ei vasta millelegi, et Euroopa hiilib samuti mööda vastuseist nagu muud maadki ja ta neab neid rumalaid õpetajaid, kes talle istutasid verre arvamise, et Euroopa on vaimiliselt A ja O. Aga ta ei saa enam uuesti alata oma elu ja kui ta saaks, küllap siis õpetajad hoolitseksid selle eest, et see niisama raisku läheks kui esimene. Ta on nagu inimene, kes on saadetud kõrbe ot-

simat vett. Ta vaim sureb ja ta otsib endale midagi, millega ta saab oma elukese elada, ega mõtlegi sellele, et ta kunagi soovis midagi muud. Vahel lõpeb selline elu veel halvemini ja kasutumalt. Meile valetatakse, meid petetakse. Meie elu on muinasjutt, aga väga kurb muinasjutt. Inimene, kes ise pole kunagi käind kaugel allikal, juhatab meile tee — ja kui me jõuame sinna, siis pole sääli allikat, vaid muda ja kõnelev lind on ammu lennand ära. Ja meie elu on nii lühike, et me ei suuda enam üles leida teist allikat ja selle, mis meis endis oli, oleme kinni matnud ja hävitand sel otstarbetul teekonnal.

Mis õigusega raiutakse lastele ajju: „Olgem eestlased, aga saagem eurooplasteks“? Kas need, kellele see lause on olnud püha ja puutumatu dogma, on küsind kunagi: mispärast siis me saame peame eurooplasteks? Miks me peame saama selleks, mida me ei ole, — sest see lause eeldab ju, et me pole eurooplasted. Kas me oleme tühjad vaasid, nagu see lause eeldab, et meid võib täita ükskõik millega? Ja kui, miks siis just Euroopaga? Ja kui me oleme pooltühjad vaasid, kes on siis kindlaks teind, et see aine, mida me lisame, ei hävita niihästi vaasi kui ka seda, mis selles on. Ja kui oleme täidetud vaasid, miks peame siis ennem tühjenduma ja siis uuesti täituma Euroopaga? Kas ei ole see lause niisama mõtetu kui see, kui neegrile antakse käsk end küürida valgeks: ja vaene neeger küürib end pool eluaega, et olla neeger, aga saada ka valgeks. Ja selles mõttetuses ja naeruväärses ettevõttes toetab teda ta õpetajate õnnistus ja avaliku arvamise hääkskiit. Aga siis kui vesi ka on saand mustaks, siis vaene neeger leiab, et ta on raisand oma elu toiminguks, mis üldsuse rahulikkuse huvides on soojasti pooldatav, aga mil absoluutselt puudub mõte.

Ja siin tuleks toimida radikaalselt, kas või Berni konventsiooni veelgi laiendada. Kuna aga rahva eraldamine muust maailmast on enam-vähem võimatu, siis on kindel, et me läheme põhja. Kui seegi sünniks suurejooneliselt! Mõnesaja aasta pärast ei ole ainult eestlast enam. Aga kõik need mõnisada aastat läbi sünnib nii, et need, kes oleksid võind juhtida meie vaimlist elu, jalutavad ühel hääle päeval vastu oma tahtmist hullumajja ja need keskpäraseid inimesed, kes pole täitsa lapsed, aga kellele ülesanne on armsale maarahvale apteegikaaluga mõõta paras kvantum Läänest importeeritud märki, juhivad vaimlist elu ja hoolitsevad selle eest, et meie vaimuhaigete protsent mitte ei kahaneks.

Aga kui eeldada, et oleks veel võimalik sellest suurest suremisest pääseda, siis peab muutuma kõigepäält teoloogia, sest süüdlane peab vea parandama, teoloogist peab saama see, kes tuleb appi noorele inimesele ja ta silmad avab objektiivseks hinnanguks, kes õpetab teda leidma teed, mis viib üle. — Kuid selleks ei ole suuremat lootust, sest meie praegused teoloogid toetavad teades või teadmatult läänestumist, üliõpilasid on suurem osa neid, kellele valitud elukutse on ainult amet, kes omavahel auguuri naeru naeravad ja loodavad, et vanu naisi ikkagi leidub. Kuid igaüks arvab, et tema on õigel kohal, ainult tuleks talle veel lubada see väike asi, — valitsus kogu kiriku üle, küll tema siis juba selle laguneva hoone järele ajaks püsti. Meil on ju üldse see „mina“ maania ja enda erilise ja väljavalituse kultus suur, seepärast pole selle olemasolu teoloogide hulgas midagi imelikku, aga ta on hirmus lapsik ja rumal. Sest ta teine külg on nälg kuulsuse järele. Ja kui korra objektiivselt ja päris rahulikult mõelda: mis mõtet on olla kuulus miljonil hulgas? Kõige vähemalt tuhat ja nelisada ja üheksakümend ja üheksa miljonit pole mitte kuulnudki selle Eesti „suuruse“ olemasolust. Kui tal on mõtet, siis ainult sel puhul, kui sellega on võimalik popeerida välismaalaste ees. Ja välismaalastele on see niisama vähe tähtis nagu mõne neegrinõia kuulsus. Ei tasu igatahes ära asjaga nähtud vaeva. Aga kui edasi küsida, et milleks see kuulsus siis on vajalik, mida nii püütakse, siis ainult selleks, et koguda endale võimalikult rohkesti mammonat. Sest kogu meie elul, võib vahest ütelda, et kogu Euroopa elul on tagapõhjaks mingi udune hirm Venemaa eest ja seepärast püüab igaüks võtta, mis aga veel

kuidagi võimalik. Kui meil oleks selliseid prohveteid nagu vanas Iisraelis, küll neil oleks tööd, aga meie prohvetid seletavad unenägusid ja loovad endile kogudusekesi, sest kui mitte Roomas esimene, siis ometi kusegil mujal. Aga esimene peab olema. — Kogu see õhkkond on *mutatis mutandis* olemas ka teoloogide keskel ja sääli see on just eriti naeruväärne. — Mujal ta võib ometi tueda sellele, et see on ikka nõnda olnud ega saa kunagi ollagi teissugune. Igaüks tahab olla tsiviliseeritud, haritud ja, kes teab, milliseid termineid ta veel enda kohta peab maksvaks. Aga kõik see on väga võrreldav mustaga, kes on omandand varandusena valge isanda nüruse, maardund ja lapitud särki. Kogu meie kultuur on tõuslikus. See pole mingi ime, kui naised eelistavad välismaalasi, — tingitud kõige algelisemast vaistust, millele on pandud nimeks huvitavus. Aga sellest, et kogu meie avalik elu on nii naiselik, peaks kõigil olema häbi. Kui keegi meist välismaile kõneleb, siis teeb publitsistika sellest otsekohe sensatsioon ja me tunneme end väga liigutatud, et ka meid tuletatakse meele. Kui meie vaesed ja kerjused oleksid välismaile, nad saaksid siin rikkamaks kui meie omad rahamagnaadid, aga et nad „huvitavad“ ei ole, siis nad võivad rahva armust surnuks nälgida. Võiks ju ütelda, et selline alandlikkus ja oma viletsuse tundmine on hää asi, aga häda on selles, et kuigi kogu rahvas põeb alaväärsustunde neuroosi, siiski on üksikuid, kes teisi oskavad hästi eksploateerida. Ja keegi ei küsigi seda, miks siis see tunne üldse on olemas, vaid lepitakse sellega, et see on, ja kopeeritakse truuult indogermaanlikku maitset ja arvamisi. Mis on aga meil tegemist indogermaanlaste, ajaloo kõige hilisema produktiga?

Aga sellele keegi ei mõtle, see ei tule kellegi südamesse. Aga ometi on vastik peaaegu kuulda lätlaste hooplemisi oma rahva vanaduse kohta ja niisama rumal kuulata, kuidas meie „intelligentsi“ arvates on maailma vanim keel sanskrit, sellepärast, et see seisib või seisab lugeda algkooli ajalooramatus. Ei tee just hääd tuju näna Lääne enam või vähem virtuooslikku järeleaimajat. Keegi pole veel tõestand, et me oleme ahvile lähemal kui muud rahvad, aga peab viimaks seda uskuma hakkama. Ahv aga vaevalt kunagi kõneleb kultuurist, miks meie endi juures sellest kõneleme, on mõistatus seitsme luku taga. Miks me ei tohi seda olla, mida oleme? Miks peab meil näiteks olema vahe „Sinn“ ja „Gedanke“ vahel? Seda pole olnud ja, et seda pole olnud, siis pole seda ka vaja, sest kui ta tehakse, siis me pole enam eestlased, vaid sakslased. Ja milleks on seda vaja? — Öeldu maksab meie oskussõnade loomise maania kohta täiesti. Milleks neid on vaja? Kui me eurooplaste mõtteviisi püüame täpselt transformeerida oma keele, siis on parem jätta juba oma keel, sõnade tagavaralt üks rikkamaid maailmas, kui mängida sellist armetut komedijanti. Ja nii on see ka muudel aladel — kui me tahame olla ainult matkijad (järeleaimajad), siis on parem, kui meid üldse ei oleks. Ja kui öeldakse, et me kunagi ei jõua matkimisest kaugemale, siis on parem jätta kogu see kultuuritsemine. Sest ahv pole mingi väärtus, pärdik ei saa mujal kuulsaks kui tsirkuses. Mingem sinna!

Teoloogia ja teoloog peab algama parandusega, kui siin üldse midagi veel on päästa, ta peab julgema asuda jälle sellele kohale, kus ta oli Euroopas enne kriisi algust, olema kriitiline märk iga saavutuse juure, astel, mis edasi kihutab ega anna rahu. Ja teoloogiline import Euroopast tuleb lõpetada. Kui meil ei ole usku, siis ei tee ka see import meid usklikuks, see on ainult määratu rumal mäng ja ajaviide. Eriti maksab see sisseveo keeld muidugi „liberaalse teoloogia“ kohta, sest see pole muud kui „teadustele“ (sellega kriisile) alistumine ja härraspalve: Laske meid ka elada, kuigi me teame, et kõik oleme parasiidid. Teoloog, kes ei julge Tertulliaaniga ütelda: See on kindel, seepärast, et see on võimatu, pole kellegi teoloog, vaid auguurliku diktaatori mängiv parasiit.

Muidugi on uuenduspüüetega nõus need hulgad inimesi, kes tahavad teoloogialt praktilisust, positiivsust ja elulähedust. Need on meie lööksõnad, mis aga nende sisu on, seda ei tea keegi. Kui vastatakse, siis on nende

Mitte ainult algatust, vaid just teostust

ALGATUSVÕIME on inimkonna õnnistust-toovaim omadus. Algatus on teinud loomast inimese, algatus on ajanud uued sihid ja sellele järgnedes on rajatud kõigile käidavaks uued teed. Algatus on aidanud määrata saatust nii inimkonnal kui üksikuil isikuil.

Kuid maailmas on juba kõiki häid külgi suudetud moondata pahakülgedeks. Ka algatus on tehtud kahjulikuks energiaks, algatsemiseks, mis ei suuda teostada ega lõpetada, vaid teeb ainult kära ja tumestavat suitsu.

Eesti sai iseseisvaks mitte ainult pika ja järkjärgulise võitluse järele, vaid tänu ka õnnelikule ajaloopöördele — äkitselt ja ka ootamatult. Nii palju oli teha, veel rohkem loodeti teha, iga jõud oli tähtis ja iga vähegi nupukas isik sai üle öö võrratumalt suuremaks ja tähtsamaks, kui oli olnud seni. Algatus veeretab Eesti saatuserast: tuli kõike korraldada, kõike luua, kõigele anda kuju. Mees võis teha täiesti mehe tööd.

Kuid jätame hetkeks selle õigustatult kangelasliku poole ja kinnitame pilgu mõningaile mädakohtadele, mis tekkinud on muu heaga ühenduses.

Algatus on paljudele tühistele inimestele kasulikuks maskiks. Eriti võimaldab seda n. n. seltskondlik tegevus. On tarvis teatavat kõneladusust ja sõnavõtuagarust, siis võib näit. koosolekuil teha ettepanekuid, arvustada seniseid töötajaid, näidata, et peaks olema nii ja nii, põhjendada seda mõne kõlava sõnaga jne. Tekib pinnaline arvamine, et see isik on hakkaja, kultuuritahteline, energiline, edumeelne ja tark.

Siis võib samasugune hakkaja isik asutada organisatsioone: tarvis teha natuke kihutustööd, äratada mõnedes huvi, lappida kokku põhikiri, mis on nii kerge teha teiste põhikirjade eeskujul, välja mõelda tähtsasõnaline tegevuskava, kus muidugi kultuuri edendamine, rahvakasu jne. on lehvivaiks lippudeks igalpool; lõpuks peakoosolek, juhatus, kus algataja on esimeheks, teated ajalehis jne. Edaspidi aga organisatsioon ei tee midagi tõesti produktiivset ja tarvilikku. Kas ainult näitab välispidist ettevõtlikkust või on juba algusest peale surnultsündinu. Aga algataja on muidugi avalik tegelane, seltskonna edasiviija, kultuuritegur. Mis tema võib parata, kui olud ja teised inimesed ei lase kasulikul ettevõttel tõusta õitsele!

Eriti rohke liikmeskonnaga organisatsioones, kus lai tegevus ja kollektiivne juhtimine, võib selline „agar kultuuritegur“ olla paheline: vähese süvenemisega teeb ta energiliselt ettepanekuid, tal on tähtis, et tehakse otsuseid, mil oleks välist väljanägemist, tal on auahnus tagasihutajaks ja usk tiivustajaks, et tema pealiskaudne agarus on väga kasulik ja talle enesele suureks plussiks. Nii tehakse kollektiivselt otsuseid, mis ei vasta olukorrale, puhutakse hing sisse kavatsusile, mille järele pole tegelikku tarvidust ega mil ole tegelikke eeldusi, astutakse

samme, mis pärast tuleb kahjulikena ümber otsustada jne. Tegevust on, aga vilja on vähe. Muidugi vahetevahel juhtub sekka ka otstarbekaid algatusi — ja see on siis seda kindlamaks tunnistuseks tegelase võimetest.

Selline pealiskaudne isik saab hõlpsasti ka edasi, sest hulk laseb end kergesti mõjutada, arvates, et kus kära, seal on ka tegu ja meest. Ta võib tõusta tähtsaile kohtadele ja peab edasi algatama, et püsti hoida oma presitiizi. Raske on ka näha inimest läbi, kas ta just on too õige töömees, ega saa ju ka soovitada, et vaat seal on vaikne tagasihoidlik mees — temap see on, pangem tema etteotsa.

Tühiseid tegelasi leidub au sees igalpool: seltskondlikes organisatsioonides, poliitikas, ajakirjanduses, kirjanduses, koolielus, sõjaväes, üldises kultuuritegevuses jne. Mõnigi sedalaadi mees leiab, et tema pühaks kohuseks on algatada: see on loov töö ja tema suudab luua. Mis teistel viga teha musta tööd!

Nende viljaks on esiteks meil palju virelevaid organisatsioone.

Oma informatsioonis ajakirjandusele 14. X. 31 laususe sise- ja kohtuminister J. Hünerson (muide ammu tuntud) mõtte, et meil on terve rida ühistegelisi asutisi, mis on küll registreeritud ühinguina, kuid nad ei ole üldse oma tegevust alustanud. Veel suurem hulk on niisuguseid, kes magavad pikaldases varju-unes. Seepärast siis viimaks on ministrium sunnitud ühistegelistes asutistes läbi viima kontrolli ja kindlamad nõuded. Kuid teisi seltskondlikke organisatsioone pole keegi kontrollimas ega neile nõudeid esitamas. Kui vaatame ligemalt andmeid, siis üldpilt *Eesti Statistika* järgi on järgmine (vt. *Eesti Statistika* 1931, nr. 113(4), lk. 211). Üldse on Eesti Vabariigi algusest kuni 1. I. 1931 registreeritud selte ja ühistegelisi organisatsioone, välja arvatud aktsiaseltsid ja osäühingud, 10987 (nendest ühistegelisi asutisi 42,4%, mitmesuguseid selte 57,6%). Üks organisatsioon tuleb umb. 100 elaniku kohta, rinnalapsed ja kepi najal käijad juure arvatud! 1929/1930. a. jooksul on lisandunud uusi 1213 (ühistegelisi 406, teisi 807). Nendes arvudes on 30% (täh. kogusummas umbes 1550!) ühistegelisi asutisi, mis ei avalda mingit tegevust; hingitsejad loeme veel seejuures asja ette. Teiste seltside kohta protsendimäärana ei saa kahjuks teada.

Ühinguid väimse kultuuri alal oli 1. I. 1931 — 1385. Siin ei tohiks olla 30% halvatuid või magavas seisukorras, sest muidu saame heidutava arvu: üle 400 väimsete sihtidega ühingu (maasoola!) oleks Eestis surmaunes. Kuid kindlasti hingitsevad ja virelevad siingi väga-väga paljud seltskondlikud ettevõtted.

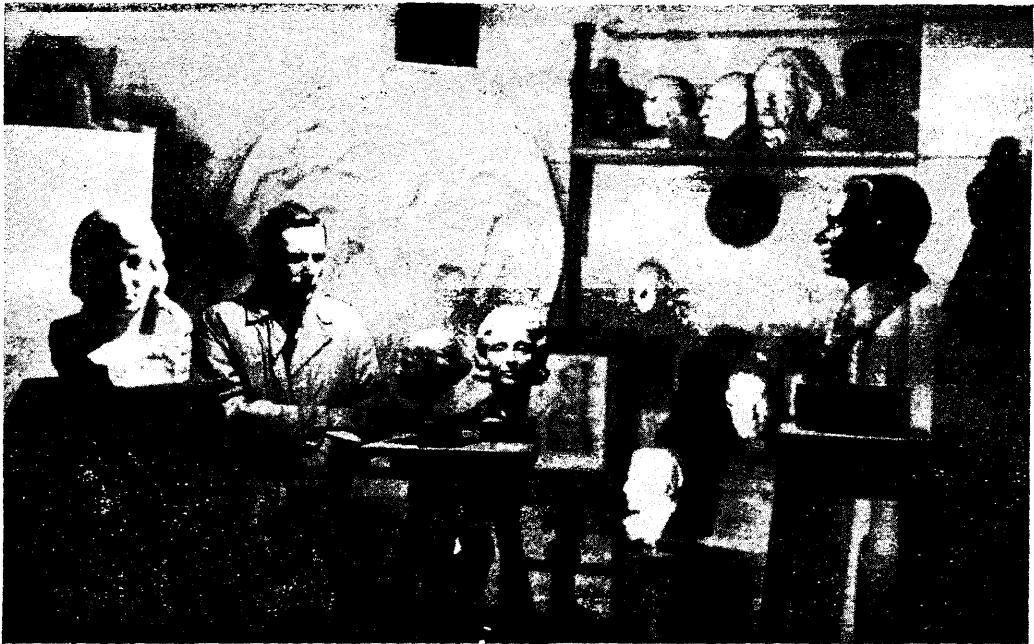
Kuid pealiskaudsete tegelaste tegevuse tulemused ei väljendu ainult magavais organisatsioones.

vastuste segadus umbes samasugune nagu meie ajalehemeeste ajades geograafia lihtsemal tõdedel, neiski vastuseis Kambodža elanikud on neegrid ja Krakatau asetseb Rapanuil. Harilikult peitub selle nõude taga ainult laiskus ja soov pidutseda katku ajal. Mõnigi teoloogia üliõpilane mõtleb selle all seda, et talle õpetatakse selgeks saksa keel, et ta saaks kasutada makulatuuriks minevaid jutlusraamatuid armsa koguduse harimiseks; teine mõtleb selle all seda, et talle antaks kätte vahendid, kuidas saada rahvalt enam palka. Ainult mõnele see on algebriline märk mingi jaoks, mida ta tahab, aga mida ei ole. Unustatakse, et ristiusk pole midagi praktilist ja et kui ta pole ebapraktiline, siis ta on kaotand oma eluõiguse. Eriti maksab see siin, aga see maksab ka kõigil vaimlis-

tel aladel — elulähedus ja positiivsus annavad midagi leiget ja magedat, ei mitte sooja ega külma. Ja sellise asja saatuse võib igauks Piiblist järele lugeda.

Tegelikult pole meil vaja teha palju, sest kui mõtelda kord pietistide määratule edule 18-ndal sajandil, siis on kõik selge. Need inimesed teadsid ainult seda, mis neil oli, nad ei tahtnud läänestada midagi. Ja nõnda ka nüüd, kui see tung Euroopasse kestab edasi, siis oleme varsti otsas, sest viimaks sureb seegi raasukene omapärasust välja, mis on säilind, aga mida me ei julge avaldada, kartes selle armetust ja viletsust, ja siis me oleme ainult robotid, mitte enam inimesed ja sellised robotid, kellesse kunagi ei tule hinge, sest see on välja aetud. Ja hing ei ole kurat, kes tuleb tagasi.

HUGO MASING

KUNSTNIK JUHAN RAUDSEPP OMA TÖÖKOJAS ASJA VALMINUD MISS
ESTONIA J. T. TEOSTE KESKEL

Nende teeneks on ka pealiskaudsus, auklikkus ja vedelus meie avalikus elus ja üksikuil aladel. Ülistatakse alatasa, et läheme edasi jõudsasti, et areneme intensiivselt, kuid tegelikult on olemas palju laialivalgumist, ülespuhumist, lahjenemist ning energia kasutatud organiseerimist ja raiskamist.

Juba mõni aasta tagasi hakati äri- ja majanduslikus elus vesivõsusid rookima ja alla kriipsutama elujõuetute algatuste kahjulikkust. Vaimuelus on selletaolist elujõuetut algatust palju rohkem. Kriis järgneb nii ühel kui teisel pool sellisele pinnata laiutamisele. Igatahes meie kultuurelus annab hüperalgatuse pinnapealsus ja

pahelisus juba üsna teravasti end tunda ja selle ebameeldiva vilja koristamine (ja söömine!) kestab aastaid.

Kõigest peame tõmbama mõningad lõppjooned. Algatus on küll väga tähtis, kuid niisugune algatus, mis vastab reaalsusele, mis viib edasi ja mida viiakse edasi. Alustada võib igauks, kes pole just ogar, kuid teostada ja lõpule viia on märksa raskem.

Meie avalikus elus peaks algatust võetama kriitilisemalt — algatus iseenesest pole veel mingi voores. Mõtteid võib ju algatada, niipalju kui pea töötab, sellest võib olla ka mõnele teoinimesele kasu; kui aga algatakse ettevõtte, siis peab järgnema ka küllaldaselt teostust. Teostus on tähtsam kui algatus: esimest suudeetakse vähem ja sellest koosneb ometi reaalelu. Häbi sellele, kes ainult algatab ega suuda väärikselt edasi viia. Parem olgu ta juba vagusi. Ka pole tarvis inimkägusid, kes poetavad mune teiste pesadesse: teised inimesed pole nagu linnud metsas, vaid jätavad poetatud munad mädanema. Seepärast ongi niipalju lehka inimühiskonnas.

Avaliku elu tegelasi ja inimest üldse ei tule hinnata juba selle järele, et nad on algatuste poolest viljakad, et nad on puistanud plaane, teinud kavu, teinud palju ettepanekuid, olnud ikka rabeleja, sõnavõtja, organisatsioonide asutaja ja eesotsas-tegelane.

Inimeste hinnangu kriteeriumiks olgu ta kestvamad ja produktiivsed teod. Ärgu rutatagu kiiresti mõnda tegelast etteotsa ja juhiks upitama, nagu ka mitte kergeti ja juba mõne laidetava pisisammu järele töömeest maha tegema. Algatagem ainult selliseid ettevõtteid, mille teostamiseks on küllaldaselt alust või kui praktiist alust pole küllaldaselt, aga ideelisi põhjusi palju tunglemas, siis selliseid ettevõtteid, milleks me ise oleme valmis anduma kogu jõuga, mitte hoolides pingutustest, ohvritest ega osalistest kaotustest ja lugedes poolelijätmist andeksandmatuks häbiks.

Tegevusetu olek on siiski parem kui halbade tulemustega tegu.

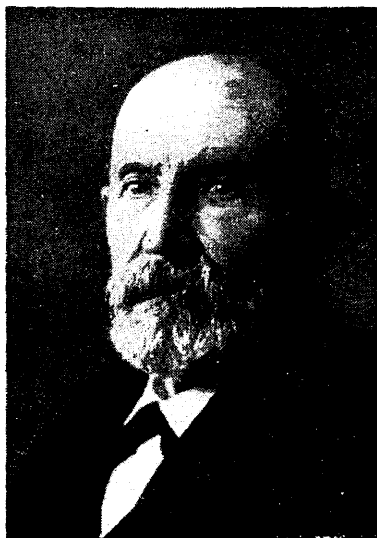
Ja et ohjeldada neid algatsejaid, siis ei tule ainult jutlustada nendele nende pahest, vaid kes aru saab, see ärgu lasku niisugusel asuda juhtimisele. Ärgu vaadatagu passiivselt pealt (sest seepärast lakkabki nende nurm!), vaid astutagu ise aktiivselt asja juure.

EDUARD WILDE ITAALIAS

KRISTJAN SELG

Skulptor August Weizenbergi esimesi noorusmälestusi

AUGUST WEIZENBERG

Järg

PÄRAST isa surma käisin ka karjas — kord nädalas, millal tuli teha oma karjapäev, sest meil oli lehm. Mõnikord käisin ka peremehe karjase eest. Aga siis saabus aeg, mil pidin minema hoopiski karjaseks (umbes 11 a. vanaduses). Paali-Aadam, kelle juure asusin karjaseks, oli tol korral selle küla kõige vaesem peremees. Ta abikaasa Mari oli tubli perenaine ja väga lahke. Hommikul päikese tõusu ajal sain suure vaevaga lahti unest, siis pidid jalad kangitama, millega ma hästi ei saanud toime. Ema juures olin pannud jalga ikka sukad ja pastlad, nii head kui nad ka olid; Paali-Aadami juures pidin aga tarvitama jalakatteks rätikuid ja viiske.

Ka riided olid nii sandid, et häbenesin nendes käia. Ema tegi mulle sinise kuue, mida võisin kanda ainult pühapäeviti. Argipäeviti kandisin närusid, mis leivavannid andsid. Saamuli-Leena (Mardi õde) vana villane kuub oli mul seljas, kui oli külm ilm ja vihmane. Naiste kuubedel sel ajal olid latid käiste otsas, mis ulatusid üle käe. Lõin maha häbi pärast kirvega need latid, aga siiski naersid teised karjased, et mul seljas Saamuli-Leena särk. Vana viltkübar, mis anti tarvitada, polnud mulle jälle sünnis, sest selle ääred väga kippusid üle näo alla.

Sügisel anti palgaks üks külimit rukkeid ja teine kartuleid, mida ma ise suutsin kanda seljas koju. Üksnes see suvi oligi, mis ma Naha külas teise teenistuses olin. Muidu jäin kuni 16-nda aastani ema juure ja tegin tööd ainult mõnikord päeviti siin ja seal.

PEREMEHED JA KODAPPOOLISED. Taluperemehed tol ajal (umbes 1850) polnud veel täiesti priid, vaid pidid tegema teorjust mõisa ja pidid alati olema valmis mõisahärra tahtmise korral ilmuma mõisa või saatma töölisi.

Kodapooliseks nimetati neid, kes leidsid varju endile ja perekonnale niisuguste taluperemeeste juures, kes seeest viimaseid jälle pidid teenima. Peremees pidi tegema teopäevad ükskõik millal mõisa soovi järele, hoolimata omaenda töödest, või teda ootas vitsatrahv.

Minu kodukohas, Erastveres, valitses parem kord kui mõnes teises vallas. Siin anti teada juba igal pühapäeval peremeestele, mida neil teha tuli eeloleval nädalal

ja mis päivil, kas tuleb ilmuda hobusega või jala, või tuleb saata tüdruk.

Mõnel pool mujal aga peremees pidi iga päev olema valmis uueks käsuks.

Näiteks naabervallas Väimelas kiltrid ehk kupjad ratsutasid ringi igal ööl vastu hommikut ja iga talu maja luugist hüüdsid sisse valju häälega, millisele tööle sel päeval tuli saata inimesi.

Kodapoolised pidid jälle olema abiks peremeestele suviti ja said ka enamasti peremeheilt tükikese maad (umbes vakamaa ehk rohkem). Ka võimaldus mõnele kodapoolisele pidada lehma, mõnikord ka lammast ja seapõrsast.

Vaesed olid peremehed, vaesemad veel kodapoolised (popsid). Aga sante ja kerjuseid meie pool polnud ometigi. Kanti eluraskusi, ilma et viletsused oleksid suutnud neid maha murda. Ka kuritegudest ning vargustest polnud kuulda.

Inimestest ja nende õigustest hooliti vähe. Nii sai mu ema kord viis vitsahoopi üle öla, sest et oli töö (teol) õpetaja põllul, aga mõis samal ajal nõudis omale põllule, ja käsud olid lainud segi. Ka mina sain karjase viis vitsahoopi Erastvere tallis. Mõisa maale oli külvatud metsa ja keeldud sinna lasta karja. Kuid meie, karjased, lasime ometigi mõnikord sinna loomi. Metsavaht andis asjast mõisa teada. Kohtupäeval kutsuti meid sinna. Püüdsime küll kohtumeeste ees endid vabandada. Kuid kutsuti öövaht, kes siis andis meile külma sauna mõisa tallis kohtumehe pealtvaatusel.

Mõisa muru (õue) ja aegade (pargi) pühkimine ja puhastamine oli kodapooliste tööks kevadel. Palgaks anti süüa ja 3 kopikat päevas. Igauks neist oli sunnitud siin käima vähemalt 3 päeva. Ka mina olin mõni päev pühkimas muru.

Veel neljateistkümnenda-aastasena, millal hakkasin käima adra taga, olin väga väike. Olin siin ja seal tööl päevalisena. Harisin ka oma maalapikest, mis ühe või teise peremehe käest saime. Kuid vilid ei kasvanud, sest maapind oli liivane. Kord tegin maha lina, lootusega saada palju raha. Aga sellest ei tulnud suurt välja.

Üks sisemine haigus (kõhuvalu), mis mu elu peale kipub käima, tuli nähtavale juba lapsena. Ka küündmise juures paar korda sain nii suure kõhuvalu, et ei saanud enam paigast. Saadeti puhkama koju. Aegamööda valu alanes, kuni uinusin.

Mõnikord anti sisse ka viina. Vahest kestis kõhuvalu 2—3 päeva, ja siis tuli vana Saamuli-Ann, kes oli hea muljuja (masseerija), mind muljuma, kuni paranesin. Ka peavalu juhtus sagedasti, mis vististi oli sisemise haiguse tagajärg. Mõnikord, kui töö ei lubanud puhata, peavalu tõusis nii, et pidin oksendama, kuni siis jälle paranesin.

Poisikese-põlv möödus. Lähenes küsimus, mis nüüd minust pidi saama? Endal polnud ühtki sihti ega plaani, ainult et kuidagi olla abiks emale ja õdedele. Mõned andsid nõu, et õpiksin mõne käsitöö, sest mina olevat käinud koolis ja oskavat kirjutada. Eriti oli see L. Treffneri soov. Aastal 1853 laskis Treffner mind kutsuda emaga enda poole, sest seal olevat meister, kes vajab õpipoissi. Läksime kohe. Kui astusime eestuppa, puutusime kokku köstri-emandaga, kes naeratades ütles: „Haa, Weizenberg potisepp!“ Mind aga see ei rõõmustanud, et mind sooviti potiseppaks. Olin näinud tisleeritööst mõned poleeritud asjakesed, ja arvasin, et selline oleks kõige ilusam amet.

Potiseppmeister, kes soovis õpipoissi, oli hra Peterson Volmari linnast. Ta küsis, kas mul lusti on selleks ametiks. Vastasin, et ei, sest tahan saada tisleeriks. Seepeale kostis meister Peterson, et siis ei tule asjast välja midagi. Vist meeldisin ma meistrile ja ta ajas juttu minu ja emaga pikemalt. Ta jutustas oma õpipoisi elu raskusist.

Ilusa potisepatöö kujutuste tõttu, ja ka seepärast, et teised soovitasid, võtsin nõuks minna selle meistri juure, et õppida potisepaks. Peterson siis kõneles, et võtab õpipoisi kuueks aastaks, kui neil omad riided, või vähemalt väljaskäimariided — tööriided ja söögi annab tema. Et minu ema aga riideid ei suutnud mulle muretseda, siis soovis meister õppeaega pikendada seitsme aastani, millega oldi nõus.

Nüüd, niipea kui pass oli hangitud, pidin lahkuma Volmarisse meistri juure. Et parajasti Kanapääs olid koos leerilapsed, tuli sinna ka pastor Holst. Ka tema oli mu asjadega nõus. (Ma sain siis 25. märtsil 1853 juba 16-aastaseks, olin aga kasvult väga väike, kuid sirgusin siiski 22-aastaselt keskmise kasvuni.)

Õpetaja andis nõu enne veel käia leeris. Läksingi kohe leeri. Kuid Treffner, kes pidi hankima passi, teatas, et Erastvere parun ütelnud, et enne 25 a. vanadust seadus ei luba anda välja passi. Nii jäi katki minek potisepapoisiks.

Hiljem kuuldus, et rätsep Hektor vajab õpipoissi, kuhu soovitati ka mind. Rätsepa emand aga olevat tähendanud, et Weizenbergi lapsed on hellitatud. Ja seetõttu jäi mul ka rätsepaamet õppimata. Siis läksin tislert Jaak Kaapi juure Jeksi mõisa katsuma õnne. Tulin aga tagasi teelt küsima emalt, kas seal tuleb võtta müts peast, kui astun sisse.

Õige julgesti astusin tislert Jaagu poole ja palusin end võtta õpipoisiks. Ta aga ei arvanud võivat võtta samal põhjusel kui rätsep Hektorgi. Nüüd oli hea nõu kallis. Ema juure ei võinud enam jääda.

Viimaks võeti nõuks ja tehti peaaegu kaupki, et lähen Hinno-Aadami juure sulaseks, kes lubas anda esimesel aastal palka 5 rubla. Sulase palk oli siis küll rubla ehk paar rohkem, aga mind arvati olevat veel mitmeks tööks väike ja nõrk. Siis juhtus aga midagi uudist. Tislert Hektor (rätsep Hektorigi vend), kellega juba varemalt mu üle oli räägitud, laskis ütelda viimati, et mu ema võivat saata mind ta juure proovi peale. Sellega olime kohe nõus. Nüüd tuli lahkuda Naha külast.

Oleks olnud seekord lootust omandada mingisugune maatükk, siis mul poleks vist olnud igatsust õppida mingit ametit. Liig raske oli lahkuda armsast kohast.

Nii vilets kui oligi üldse talupoegade elu tol ajal, ei olnud mul mingit lootust saada talupidajaks. Pidin jääma sulaseks.

Ema tuli mind saatma Karstemõisa Hektorigi juure. Ta andis mulle 3 kopikat ja soovis, et ma seal Jumala abiga võiksin teenida mitte üksi kopikaid, vaid ka rublasid. Minnes läbi Jeksi metsa, rääkis ema ja andis head nõu ning õpetusi, kusjuures langes silmist mõnigi pisar, ja ka minu silmad ei jäänud kuivaks.

See oli aasta 1853. kevadel.

KARSTEMÕIS. Karstemõis on ilus koht, mäe peal, ja sealt võis näha Kanapär kirikut, mis siit kuue versta kauguselt näha üle metsade.

Siin algas mu uus elujärk.

Peale mõisateenijate ja tööliste elas siin kolm perekonda: aidamees ehk valitseja Kolk, lambameister Tani ja meister Hektor. Hektorite pere kõneles saksa keelt. Meil oli elu- ja töömajaks härrastemaja, sest saksad — parun v. Ungern-Sternberg (Erastvere paruni vend) elasid ise Kooraste mõisas. Suures saalis seisis viis hõõvelpink. Hektoril oli kolm abilist: Jaan, Aadam ja Joosep. Kaks esimest olid õpipoisid, viimane väljaõppinud sell.

Alguses olin ainult teiste poiste käskjalg: aitasin saagida, keetsin limi, talitsin hobust jne.

Tööaeg kestis kella 5:st hommikul kuni kella 8:ni õhtul. Ometigi kuuldus: „Mis tislertipoistel viga, nad tõusevad alles üles, kui päev juba kõrgel!“

Meister Hektor oli keskmist kasvu, käharate juustega ja sõprade ning tuttavate vastu lahke, aga ka jutukas. Õpilastega aga oli natuke kare ega rääkinud nendega muud, kui mida ametitöös oli vaja.

Hektorigi emand avaldas kord soovi, et valmistaksin talle väikese peitsitud laua. Võisin seega näidata ka oma kunsti. Aadam heasüdamlikult õpetas mind, mis tuli vaja mu proovitöö juures. Kui see valmis oli, emand ja lapsed rõõmutsesid, aga meister ei pannud seda tähelegi.

Aasta 1853 jüripäeva ümber olin tulnud meister Hektorigi juure. Oli möödunud ligi kolm kuud, aga proovi-aeg näis edasi kestvat. Teised olid minuga rahul, ainult meister ei kõnelnud sõnagagi, kas võtab mind või ei. Ja see tegi hirmu, et ehk laseb mind ära.

Ühel päeval saabusid jahilt meistri tuttavad. Nende seas oli keegi hra Palm, kes Tartus pidas algõpetuskooli. Hiljem Palm näitas mu peale ja küsis: „Kes on see väike mees seal?“ Hektor vastas: „See on Weizenbergi tislert“, ja rõõmutses väga, et sai kuulda midagi mu isast, kellega olnud head sõbrad.

Kõige rohkem aga rõõmutsesin mina: nüüd ometi teadsin, et mind ei aeta enam Naha küllasse tagasi.

Karstemõisa metsast läbi käies märkasin lubjakive, mis nähtavale tulid kruusaaugus. Nahakülas olin harjunud teenima lubjakividega, ka siin see meelitas. Ühel pühapäeval palusin enese vabaks, võtsin labida ja metsas kaevasin lubjakive ligi koorma. Aidamees Kolk andis hobuse nende vedamiseks — ja ma sain 25 kopikat. Vana Kolk aga heitis ette: „Sina oled tislerti poiss ja võid enesele oma ametiga palju kergemini midagi teenida.“

Panin tähele seda nou.

Tegin ühe punaseks peitsitud tanukarbi ja müüsin 25 kopika eest. Hakkasingi teenima karpidega. Ainult pühapäeval peale lõunat tontisime teha tööd endile, või ka õhtuti peale kella üheksat.

Viimse õpipoisina esialgu 2—3 aastat ei saanudki ma teha õppetööd, vaid pidin aitama teisi või olema abiks peretöös teenijale.

Oli üks toimetust, millega ma ei saanud hästi toime: vasikatapmine. Aadam saadeti mulle küll abiks, aga see oli niisamuti kartlik tegema otsa vaesele vasikakesele.

Kord tuli meile appi vana teomees Jurgu Juhan. Tapmise juures juhtus, et vanamehe püksilatist jooksis verd tasku, mis tuli välja alt püksiaärt mööda nirisedes. Kui ta pärast läks tagasi oma töö juure, siis oli kära ja naermist: tislertipoisid olevat kohitsenud vana Juhani!

Hektoril oli neli last: kaks tütar ja kaks poega. Poegade nimed olid: Aleksander ja Oskar, tütarde — Anete ja Lonni (vanim lastest oli Anete). Hektorigi emand ja lapsed olid hästi ranul minuga. Tütardega puutusin kokku harvemini, aga siiski Anete nimi ja kuju seisis sageli mu meeles. See oli vist armastus, mis tärkas mu südames Anete vastu. Esiti võis meid veel lasteks arvata (Anete oli umbes neli aastat minust noorem). Aga me sirgusime aast-aastast. Ka mina sirgusin ometi keskmise pikkuseni: 5 jalga ja 5 tolli.

ORIKU LAAT. — Kord lasti meid vabaks tööpäeval, et võiksimine minna Oriku laadale. Teel sinna kostsid kaugele noortemeeste laulud: *Meie alustame, velle, seda teed, Joonatan mu veli magab jne.*

Läbi metsa minnes hakkas kostma hale laul. Lähemale jõudes leidsime tule ääres kerjamas „Vastseliina sandi“. Ta pool-lugedes, pool-lauldes tehtud ettekanne tuli tõesti südamest ja läks ka südamesse.

Kui laadaplatsile jõudsime, oli sinna kogunud suur rahvahulk. Kus rahva pealetung oli suur, sinna ilmusid „turukupjad“, kepid käes. Üks neist tarvitas õige tihti oma keppi talumeeste turjal. Ka nägin hiljem, kuidas üks mees veeti „lilleaeda“, seal väevõimuga tõmmati maha ja talle anti palja ihu peale kolmkümmend vitsa-hoopi.

Ka jäi mulle meele siit laadalt, et kuuest kopikast, mis meister andis jootrahaks, kulutasin vaid ühe kopika. Ma ostsin ühe kringli, mis oli mu päevatoit. Mu säästlikkus oli tingitud sellest, et püüdsin aidata ema ja õdesid. Sest kui pääsin meistri juure, oli meil veel lehmakene. Aga see müüdi, sest selleks sundis heina ja raha puudus. Loom oli vana. Selle eest saadi vaid kuus rubla. Rahaga osteti mõned lamba nahad ja neist õmmeldi mulle kasukas.

Kaks aastat möödus Karstemõisas. Meister Hektor ostis siis endale Jõksi veski ja me pidime 1855. aastal kolima Jõksi.

Jumalaga Karstemõis oma ilusate metsade ja mägedega! Jumalaga vana tamm mõisa läheduses! Jumalaga valitseja Kolk ühes perekonnaga! Jälle nihkun oma sünnikohale lähemale.

Jaan Kärner

Kahekümne viie aasta eest

KIRJANIK JAAN KÄRNER

VANEMUISE teatri hiljuti lõppenud juubelipidustused osatasid minus mälestusi, mille avalik meeletuletamine siin ei tohiks olla liigne. Olin ma ju ka teataval moodsul „aktiivne“ tegelane *Vanemuise* uue hoone rajamisel, elasin kaasa kogu seda vaimustust, mis valitses selle üldrahvuslikuks õhutatud ürituse ümber. Muidugi mu osa ei olnud kuigivõrd tähtis teistele, aga seda suurema tähendusega see oli mu oma saatuse määramisel. Nii ma tulin sellele kirjamehe okkalisel teele, mis nüüd, esimese veerandsajandi möödumisel, siiski juba mõnda-pidi riivab laiemat üldsust.

Olin tollal alles koolipoiss, käisin viimseid talvi maal koolis. Aga mu kont kandis juba küllalt selleks, et hoida suvel adrakäsipuud ja kõndida äkke taga. Mu kadunud isa oli töökas mees ja hoolitses selle eest, et ka lapsed hakkaksid varakult armastama tööd. Kuna meie talu oli väike ega tahtnud mahutada suurt, üheksaliikmelist peret, rentis isa ikka jõukamalt naabreilt maad juure. Tookord tal oli naabruses asuva Käo mõisa käest võetud 15 vakamaad põlismetsa, ja lepingu järele see tuli nelja aasta jooksul harida puhtaks põlluks. Tasuks saime maatüki päält haod ning teatava arvu palke, samuti vilja, niipalju kui jõudsime kasvatada.

1905. aasta suvel, mil hakati hoogsalt kõnelema *Vanemuise* teatrimaja ehitamisest, too 15 vakamaad metsa oli juba peaaegu täiesti üles haritud, ja vili kasvas sääli hästi. Ning maantee ääres valendas päris kenakesi palgi-virnu, mille ümber mu poisikese-fantaasia askeldas teatava aukartuse ning hardusega.

Olin ju küllalt kuulnud-näinud neidsamu palke elavate puudena kohisemas-kõikumamas öises tuules, valvates õitsetule ääres hobuseid sellal, kui vanemad töötægijad magasid. Olin küllalt aidanud lahti kaevada nende jäändrikke kände ja oma selja valusaks kummardanud, kergitades äestamisel peaaegu igal sammul karuäket nende juurte tagant. Ja kui hiljemini tuli keegi „härä linnast“ ja teatas isale, et ta suure osa neist palkidest ostab taladeks *Vanemuise* uuele teatrimajale, siis kogu see asi minu meelest omandas peaaegu muinasjutulise värvingu. Rahvas, rahvuslikud ettevõtted, teater — juba mõte sellest tähendas minutaolisele poisile elamust, suurt ning pühalikku.

Sügisel siirdusin viimast voori Uderna ministeeriumikooli. See kool oli tollal laialt tuttav, sinna toodi lapsi mitmest ümberkaudsest kihelkonnast. Õppetööd koolis püüti juhtida nii, et see ei muutuks kuivaks pähetuupimiseks raamatuist, vaid ärataks õpilasis iseseisvat mõtlemist ja elavat huvi ainete vastu. Mõnda ainet, nii eesti ajalugu, keelt ja kirjandust, siin käsitleti koguni üle eeskava piiride, päämiselt kolmanda õpetaja, noore vabameelse Hans Tõllassoni hooel. Viimane pääleselle harastas vabal ajal vanemate poistega rännakuid loodusesse, võimlemist, viiuli- ja malemängu. Igatahes tema oskas poiste südameis valmistada pinda ja külvata sinna häd seemet.

Mäletan, kuidas meie viimse klassi poiste, keskel temalt saadud *Kirjanduse sõprade* väljaanded, *Kiired*, Gustav Suitsu *Elu tuli*, Eduard Wilde romaanid ja teised seesugused tooted ringi käisid ning millise innuga neid loeti. Need äratasid meis juba varakult teatavat rahunut, käärivat meeleolu, tegid meid aina vastuvõtlikumaks sellele, mis sünnib väljaspool kooli seinu. Kui tänapäeva noored sulemehed püüavad seletada eluvõõraks *Noor-Eesti* liikumise saavutusi, siis küll seepärast, et nad ei tunne otseselt seda murrangulist mõju, mida too liikumine omal ajal avaldas. Tolleaegsele noorsoole *Noor-Eesti* oli sõna tõelises mõttes ilmutuseks.

Aga mitte ükski *Noor-Eesti* kirjandus-kunstilised, ka ajajärgu ühiskondlik-poliitilised küsimused riivasid ning huvitasid meid. Jälgisime hooliga ajakirjandust, tellisime hulga pääle koguni „omi ajalehti“, nimelt *Uudiseid* ja *Teatajat*, sest *Postimees* meie meelest näis liiga alahoidlik. Neid lehti, mille kättesaamiseks, muide, koolijuhatus ei teinud takistusi, lugesime õhtul, pärast koolitöö lõppu, magamistoas. Elavad mõttevahetused ning vaidlused loetu üle sageli kestsid hilise öötunnini. Meie veri oli käärimas ajajärgu suurtest ideedest, ja võib-olla oleksime ära teinud ka mõne rumaluse, kui enne ei oleks tulnud ähvardavat hoiatust.

See tuli ühel tuulisel sügisõhtul säärase üllatusena, mida keegi ei aimanud oodata. Peaaegu kogu kool magas juba; ainult mõned üksikud õpilased olid veel ülal. Korraga koputati meie, vanemate poiste, magamistoa ukse pihta, koputati erutatult, kuid üsna tasa. Kui olime avanud ukse, seisid meie ees koolijuhataja, hirmsasti kohkunud ning näost kahvatu nagu surnu. Arvatavasti see pilt ükski juba mõjus meie „mässumeelses“ nagu külm dušš. Ja küllap meie ennestine sõjakus langes sootuks alla nulli, kui koolijuhataja värisevi hääli hakkas seletama, et Sangaste-Laatrese, mõnekümne versta taha, on ilmunud mustsada, maha põletanud koolimaja, piinunud õpetajaid ja õpilasi, mõned neist pistnud koguni aiateibasse jne. Laatrese ta pidavat kiiresti edasi liikuma Tartu poole, jatkates kohutavat rüüstamist.

Kust selline kuulujutt oli alguse saanud, jäi teadmatuks, aga see levis kulutulena. Kõikjal see leidis kontrollimatut uskumist ja sünnitas otse paanilist hirmu. Ka meil koolis see võeti tõena ega osatud teha muud, kui soovitada põgenemist. Õpetajad kippusid juba samal ööl Tartusse, õpilased aeti koju.

Algasin minagi ühes kahe teekaaslasega käiku läbi öö. Kuna mu kodu asetses lähemal kui teistel ning võrdlemisi kõrvalises kohas, pidin säält tooma hobuse ja õpetaja Hans Tõllassoni vana ema ühes mõninga kraamiga viima esialgseks oma poole. Ülesanne, mis mulle tolles seisundis ei olnud kuigivõrd meelitatav. See tähendas ju tagasitulekut sellesse ohtlikku kohta ja päälegi pimedas.

Meie tee läks umbes paari versta pikkuselt läbi tiheda kuusemetsa. Kuigi olime kolmekesi, metsa vahel meie enesetunne ei olnud sugugi lõbus, vaid kõigil oli üsna tugev hirm nahas. Ehmunud silmad otsisid iga puu ja põõsa tagant liiklevaid inimkujusid, sünge tuuline pi-

medus näis aina kihavat pahaendelisist häälist. Mõne oksa praksumises ja tuule vingumises arvasime kostvat koguni ähvardavat hoopii ning valusat oiet. Külmunud, lumeta maa oli auklik ning libe, ja jalad komistasid igal sammul, seda enam, mida kiiremini me rühkisime.

Kodu värvas ma lahkusin liigutatult oma kaaslasist, kellel jäi veel hulk maad minna (üks neist oli Jaan Timse Valguta mõisast, teise nime ei mäleta). Keegi meist kolmest ei suutnud maha suruda kartust, et ei tea, kas enam näeme üksteist. Tuppa jõudes ma igatahes olin niivõrd küps, et omastele sõnagi ei lausunud hobusest, vaid pugedin ruttu sängi.

Kuidagi magasin selle öö ja alles hommiku valgel rakensin hobuse ning sõitsin koolimaja juure. Ei leidnud säält aga enam kedagi eest. Õpetajad olid juba õhtul ära veristanud oma koduloomad ja -linnud, ja need ühes parema kraamiga toppinud kottidesse ja kihutanud Elva raudteejaama. Ka lapsed olid viimseini laiali valgunud, igauks omale poole. Suur koolimaja seisis täiesti tühjal, ukсед pärani, mõni aken katki, mööbel pilla-palla.

Tõtsin oma voodiriided, leivakoti ja raamatukimbu vankrile ja sõitsin tagasi. Mustsada ei olnud kuskil näha, kuid teadmatuses möödus päev õieti rahutult. Isegi mu isa ja vanem vend, kes harilikult midagi ei kartnud, käisid sel päeval murelikult uksest sisse ning välja.

Järgmisel ööl tabas meid une päält kohutav pilt. Imelikul kombel ärkasime kõik üheksa hinge peaaegu ühel ajal. Mingi veripunane kuma täitis tube, kuna akende taga värskelt sadanud lumel liikles süngeid tumedaid varje. Üle taeva venis tuulega tihe hõõgus-sinine vööt lähedal mustava kuusiku poole.

Olime silmapilk voodist ülal, tõmbasime rutuga mõned riidehilbud ümber ja jooksimel välja. Põles Käo mõisa suur rehi, mis asetses meist vaevalt veerand versta eemal. „Mustsada!“ lõikas vist kõigil läbi päa ja tegi meid keeletuks. „Mis saab nüüd loomadest?“ hüüatas isa viimaks esimesena, ja see oli kõik, mis kõneldi meie vahel.

Lugu oli nimelt see, et põlevas rehes hukkus kogu meie aastase lõikuse põhk, millega tollal päämiselt toideti kariloomi. Peksime oma vilja mõisa rehes, ja põhku pidime ainult tarviduse järele koju vedama. Õnnetust suurendas veel see, et meil põhk oli kinnitamata, kuna mõisarentnikul see küll oli kinnitatud. Ja heinu meil oli õige vähe, nii et jatkus vaevu ainult hobustele ja lammastele. Tolleaegse talupidaja rahanappuse juures hoop oli küllaltki tunduvalt.

Pisut toibunud, ruttasid isa ja vend tulekahju-kohale. Ärevalt ootasime neid tagasi, ja kui nad viimaks tulid, pöördusid meie kõigi silmad neile tumma küsimusega. Mustsada nad küll ei olnud näinud, kuid andsid edasi endiseist õudsemaid hirmujutte sellest. Ümberkaudne rahvas oli otse kabuhirmus: maeti vara ning toiduaineid maa sisse, kavatseti põgeneda salgakaupa suurtesse metsadesse (linna ei usaldatud minna) jne. Vaevalt meistki sel ööl keegi enam sai und silma.

Hiljemini muidugi selgus kogu loo tühisus. Julgemad mehed käisid ära Sangastes ja töid kaasa rahustava teate, et mingit mustsada tõeliselt kuski ei olnud. Elu veeres jälle harilikku rööpasse, meie kool algas vahepääl katkestatud tegevust.

Kuid mõne nädala pärast, just enne jõulupühi, valdas rahvast uuesti hirm ning õud. Viljandimaa poolt kostsid seekord juba päris tõeliselt ähvardavad hääled. Meie naaberkihelkonna Rannu mõisasse, mille omanikuks oli von Berg, ilmus karistussalk, salkkond soldateid rittmeister von Sieversi juhatusel. Öö varju all sõitsid ratsanikud külast külla ja vedasid inimesi Rannu mõisasse vangli. Nii mõnigi veetis jõuluöö selle mõisa niiskes keldris külmal põrandal ja mõlgutas mõtteid vendluse- ning rahupühade üle.

Meie nurgast vangistati üks vana taluperenaine ja veel keegi vanem naisterahvas. Viimane sai selle eest, et ta oma tagaotsitava poja redupaika ei teadnud juha-

tada, üle 200 vitsalöögi, kuna esimene kellegi eestkostmisel ära pääsis. Ihunuhtlust said Rannu mõisas veel mitmed, üks mees aga lasti maha.

Mis poliitikasüüdlased karistatud isikud olid, seda ei tea keegi tänapäevani. Iseloomulik aga on, et üht taluperemeest, kes peitu sai, selle eest taheti karistada, et ta mõisniku jahiõigust oma talu kohta ei tunnustanud ja ise sääli jahti pidas.

Rannust tuli karistussalk meile lähemale, Puhja kihelkonda Kongota mõisasse. Ühel päeval aeti rahvas vallamaja juure kokku ja jagati sääli kahele mõisamoonakale, kes härra vastu küllalt sõnakuulelikud ei olnud, kuni 250 vitsahoopi. Nimekirjas seisis jälle üks peremees, kellel jahiõiguse põhjal mõisnikuga hõõrumisi oli olnud, aga kuidagi see jäi karistamata.

Kongotast pidi karistussalk siirduma meie valla Kirepi mõisasse, kuid meie mõisnik von Samson, inimlikuma härrana tuntud, ei võtnud seda vastu. Veel kord vihisesid vitsad ja paukusid püssid Meeri vallamaja juures (sääli hukati vähemalt 4—5 inimest, kuna mitmele jagati ihunuhtlust), siis kadus see salk meie ümbrusest. Aegamööda toibus rahvas hirmust ning asus jälle oma igapäevasele tööle.

Mu nooruslikku õiglusetundes need verised sündmused mõjusid väga raskesti. Mäletan, kuidas ma vihaning protestivimmast küdevana rändasin mööda talvkõledaid poolpaljaid nurmi ja haudusin naiiv-uhkeid kättemaksumõtteid. Kuid loomulikult mu, viieteistkümnendaastase, Tasuja-üritused ei küündinud kuigi kaugele. Ja siis ma pitsitasa hakkasin oma harjumatu sulge teritama — kirjutusiks parunite vastu.

Nii mu esimesed avalikkuseni pääsnu suldeharjutised olidki juhtkirjad „Sakste trumbid“ ja „Meie talurahva seisukord“ (ilmunud Tallinna päevalehes *Sõnumed* nr. 19 ja 22 a. 1906). Ning kui sügisel avati *Vanemuise* uus teatrimaja ja ma isa abiga pääsin *Tuulte pöörise* pidulikule etendusele, ma elasin kogu hingega kaasa sellele sündmusele. Nii hoone väline imposantsus kui selles esitatud teos minu meelest tähistasid seda jõudu, mis kord rahva vabastab mõisnike võimu alt.

Nüüd on sellest möödunud kakskümmend viis aastat. Eesti on saavutanud iseseisvuse, mõisad on jagatud. Aga nii paljud neist, kellega tollal käisime ühist rada ja unistasime ühiseid unistusi, ei liigu enam elavate keskel. Mu isa hingab juba kakskümmend aastat Rõngu surnuaias. Mu õpetaja Hans Tõllasson suri Riias maailmasõja päivil. Mu koolivend ning parim sõber Jaan Timse, iseseisvuse alul konsul Simferopolis, hukkus enamlaste poolt vangistatuna Moskvas Butõrka vanglas. Ja samuti on kadunud mitmed, mitmed teised.

Nõnda pillutab elu laiali kunagised teekaaslased.

Jaan Kärner

SANGASTE LOSSIST

Omanik krahv F. Berg

A. Soom

Lavretsovi nimeline Narva linnamuuseum

Jooni selle asutamisest, arenemisest ja sisaldusest

Järg

Maailmasõja ja sellele järgnevatil segaseil aegadel ei olnud võimalik mõelda muuseumi ümberkorraldamisele. See tuli jätta rahulikumaiks aegadeks. Ometi möödus ka eesti iseseisvuse ajal aastaid, enne kui korraldamise mõte hakkas liikuma. Tunduvat hoogu andis sellele turistide, eriti ameeriklaste, huvi muuseumi rikkaliste kunstikogude vastu. Tunti piinlikkust, et nii hea muuseum seisab täiesti korraldamatuna.

Ümberkorralduse küsimus tõusis üles a. 1927 muuseumi uue juhataja J. Sõsteri ametisse astudes. Senine juhataja V. Tšernilovski-Sokol, kes peale esimest juhatajat Uljanovit 12. aprillil a. 1918 ametisse oli astunud, ei võinud ümberkorraldajana arvesse tulla, sest ta oli hoopis väikese haridusega, olles lõpetanud 4-klassilise kreiskooli ja teenides varemalt Narvas postkontoriametnikuna. Et J. Sõstergi polnud muuseumi alal asjatundja ega evinud kõrgemat haridust, loodi nõuandva organina veel n. n. „muuseumi korraldav komitee“, kuhu kutsuti peale Lavretsovi testamendis ette nähtud kolme hoolekogu liikme — linnapea, linnaarhitekti ja giimnaasiumi direktori: A. Fiegel, G. Matto, V. Pere ja E. Wieckhoff. See Narva paremaid asjatundjaid koosnev kogu pidas 14. juunil oma esimese koosoleku. Asuti korraldamise sihtjoonte ülesseadmisele ja võeti vastu rida resolutsioone. Eelolev töö ei olnud komisjonilegi just jõukohane, sest ta liikmete seas ei leidunud ometi spetsialiste kunstiajaloo ja muuseumi korralduse alal.

Muuseumi juhataja ja korraldava komisjoni ühise töö tulemusena jaotati muuseumi osakondadeks, eraldades ka väljapanekuis seni täiesti segi olnud esemed üldjoontes eritubadesse. Esemete alla võeti ka muuseumi maja alumine kord, mida oli seni välja üüritud. Ülemisele korrale jäid peamiselt kunstiesemed: maalid, skulptuur ja portselan. Alumisele korrale paigutati zooloogilised, botaanilised ja mineraloogilised kogud, rahad, miniatüürid, liht- ja kunstkäsitööd, õigeusu pühapildid ja uuesti juuresetatud vabandussõja, etnograafia ja eesti uuema kunsti osakonnad. Lisaks neile otsustati asutada maja ülemisel korral paralleelselt Peeter I-se muuseumi kogudele „Narva ajaloo tuba“, kuhu kavatseti koguda Narva minevikuga ühenduses seisvaid esemeid, ja „Homimikumaa tuba“, koondades viimasesse hiina, india ja jaapani etnograafilised ning kunstiesemed.

A. 1927 paiku ettevõtetud korraldustöö oli põhimõtteliselt küll õige, kuid ei annud täiesti rahuldavaid tulemusi. Muuseumis valitsev kaos suudeti kõrvaldada ainult osaliselt. Veel olid vene ja lääne-euroopa kunstiesemed eraldamata ning väärtuslikke teoseid takistasid mõjule pääsmast massiline väljapaneku viis ja sealsamas kõrval asetsevad vähese väärtusega esemed. Suure osa seinapinnast varjasid ära maitsetud vitriinid ja kapid, sisaldades paiguti hoopis valikuta väljapanekuid portselani ja fajansi alalt.

Ülataslikum ümberkorraldustöö võeti ette alles käesoleval aastal, pärast linnaarhiivi ja muuseumi ühendamist ühise juhataja alla. Ümberkorraldust juhtis ühes käesolevate ridade kirjutajaga mag. Voldemar Vaga, kes meil on parimaid eriteadlasi kunstiajaloo alal. Muuseumi korraldamisel on püütud jälgida, niipalju kui võimalik, kronoloogilist ja maa-alalist printsiipi. Esimeses toas asetseb nüüd 17-nda ja 18-nda sajandi lääne-euroopa ja vene kunst. Järgmises kolmes toas (välja arvatud tuba nr. 4) on pandud välja vene 19-nda sajandi kunstnike tööd. Edasi järgnevad eesti ja lääne-euroopa uuema kunsti toad. Tähtsaima osa väljapanekuist moodustab vene 19-nda sajandi maalikunst. Ehkki selle all on tervelt 3 tuba, ei olnud pildimaterjal selleks siiski küllalt suur, et siin läbi viia teatavat liigitust, kas kronoloogilise või sisulise (näit. ajalooline maaling, maastik, žanr) printsiibi alusel. Tuli teha valik peamiselt maa-

lingute üksteisega sobivuse järgi, et väljapanek jätaks rahuliku mulje. Seejuures on paremad kohad reserveeritud sellistele meistritele kui Aivazovski, Lagorio, Premazzi j. t. Enam tagaplaanile on surutud mõnedki publikule rohkesti meeldivad akadeemik Karl Wenigu ajaloolise süžeeaga maalingud nagu: *Valetsaar Dimitri viimised minutid*, *Tsaar Boris Godunovi naine ja lapsed enne hukkamist* jne.

On väidetud, et Narva linnamuuseum olevat Balti riiges parimaid. See vene ringkonnist väljunud arvamine muidugi on liialdus, kuid tohiks siiski paika pidada vene kunsti suhtes. Kusagil Balti riiges ei leidu muuseumides nii suurel määral vene kunstnike töid kui Narvas. Väljapaistva vene marinisti Ivan Aivazovski meremaalinguid aga vaevalt leidub kusagil mujal lääne-euroopa muuseumides peale sinise (vähemalt ei leidunud enne maailmasõda).

Ülevaate saamiseks liigitame maalingud sisuliselt erirühmadesse. Arvesse saab tulla siinjuures ainult vene kunst, sest eesti ja lääne-euroopa kunst on muuseumis võrdlemisi hõredalt esindatud. Nagu 18-nda sajandi vene maalikunstis üldse portree oli peaaegu valitsev kunsti vorm, nii ka Narva linnamuuseumis leidub sellest ajast ainult portreid. Kuid peamiselt on need maalitud Venemaal viibivate välismaalaste, nagu C. L. Pfandzelti, U. Buchholtzi, I. H. Wedekindi, Groothi j. t. poolt.

Hoopis väljapaistvamalt on esindatud 19. sajand. Ehkki puuduvad siin suurmeistrid Brüllov, Borovikovski, Ivanov, Perov, Ge, Surikov ja palju teisi, võib provintsiaalmuuseum siiski natuke uhkustada selliste nimeodega nagu I. Aivazovski, L. Lagorio, L. Premazzi, M. Klodt v. Jürgensburg, K. Trutovski, P. Bassin, J. Klever sen. ja V. Golõnski. Sellelt sajandilt puudub muuseumis portreemaaling peaaegu täiesti, andes ruumi ajaloolisele maalingle, maastikule ja žanrile.

Maastikumaali jaoks peab esikohal mainima I. Aivazovskit, keda esindab 4 tööd: *Torm Mustal merel*, *Kapri saar*, *Põhjamere lained* ja *Vaade Bosporusele Konstantinoopoli juures*. Viimane veab on maalitud a. 1890, teised kolm a. 1891, langedes seega kunstniku viimse 10 eluaasta tööde hulka. Maastik nagu ongi muuseumis vene 19-nda sajandi kunstist kõige tugevamini esindatud. Peale Aivazovski leiame maastikumaalinguid kahelt väljapaistvalt meistrit — Leo Lagoriolt ja Ludvig Premazzilt. Viimast loeti Venemaal parimaks akvarellistiks. Julius Kleverilt on siin võrdlemisi ilmekas maaling: *Marienburg* (Metsastunud park), V. Schreiberilt 2 tööd: akvarell *Cannes* ja õlimaaling *Villa d'Este Tivoli*, ja N. Nikitini: *Sestrotski park* ning *Tütarlaps lilledes*. Osaliselt võib maastikumaalijaks pidada ka G. Kondratenkot, kelle ajaloolisedki maalingud on rohkem maastikud, ja N. Semjonovit.

Žanrimaalinguga seisab esikohal K. Trutovski, kelle kaks akvarelli ja kaks seepiajoonistust kujutavad stsene vene lihtrahva elust. Akvarellil *Matused* kurbtõsine matuserong keset helget suvist maastikku, kusjuures surnu saatjaks on ainult poisike ja tütarlaps ühes tudikese-vanaemaga. Mitte vähem huvitavad on: *Ametlikud külalised*, *Sünnitaja* ja *Postkontori juures*. Samal seinal asetsevad kõrvuti veel kahe žanristi tööd: A. Makovski *Luiskab* kujutab turgenevlikku jahiseltskonda samovari ümber, kusjuures üks kaaslastest puhub mõnd lõbusat jahilugu, V. Golõnski *Puhkus heinamaal* pakub lihtsat külaelu idüllit, M. Klodt v. Jürgensburgi akvarellid: *Ootel*, *Vanaema ja lapselaps* ja *Pühapäeva idüll* samuti ammutavad ainet vene maaelust. Žanri hulka peame lugema ka P. Wenigu ja E. Böhmi lastepildid. Böhm esineb käesolevas juhtumis ainult 2 akvarelliga: *Lapsed aasal* ja *Lapsed vankril*. Õieti rohkem tuntud on kunst-

E. LEPS:

Pr. E. Stukis

M. TRANTMAN: Poisikese portree

nik oma siluettidega. Muuseumis on siluettpiltidest ainult 1 töö: *Kotimees tuleb* (laos).

Ei ole kahtlust, et võrratult kergem on kopeerida loodust või kujutada oleviku inimest kui manada esile kauget minevikku. See maksab nii kujutavas kunstis kui kirjanduses. Mitte asjata ei maini vene kunstiajaloolane Aleksander Benua, et „ajaloolise läbinägemise and on haruldasemaid nähtusi maailmas, ehkki peaaegu kõik tunnevad meie salapärasest müstilist sidet minevikuga.“ Vähe on kunstnikke, kes seda tõesti on suutnud. Vene 19-nda sajandi kunstis ei ole võistlejat sel alal švarzi andekal õpilasel Surikovil. Ometi rikas just see sajand vene kunstigalleriisid suurel määral ajalooliste maalingutega. On seega arusaadav, et ajalooline maalikunst ei puudu ka Narva linnamuuseumis. Selle tähtsaim esindaja on siin Peterburi kunstiakadeemia ajaloolise maalingu professor Karl Wenig. Sünnikohalt on Wenig õieti baltlane, nagu kaks teistki Narva muuseumis esinevat meistrit Neff ja Klever. Kokku on K. Wenigu töid Lavretsovi nimelises linnamuuseumis 8. Tema määratu suur maaling *Kaasani vallutamine* (475×290 cm) on kindlasti esimesi, mis muuseumis publikule torkab silma. Küll on siin gruppide asend ja poosid liialduseni teatraalsed, kuid lahingstseeni pildi keskkohas on üsna tõetruu ja meeleolurikas. Ta teisist maalinguist on ehk huvitavaim *Lady Macbeth*. Ajalooliste maalingute autorina peab Wenigu kõrval mainima eriti Peeter Helligit. Õlimaalingud: *Ivan Julm ja Nikolai Salos Pihkva vääraval a. 1570*, *Peeter I ja Louis XIV* ja *Gogol loeb oma töid Puškinile ja Žukovskile* püüavad saavutada oma sihte veidi lihtsamate võtetega kui kirevad K. Wenigu maalingud. Peale ajaloolise maalingu esineb Heller muuseumis aga veel žanri ja portreega. Rohkem tähelepanu vääriavad vististi K. Lebedevi akvarell *Peeter I Saardamis* ja N. Semjonovi suur õlimaaling *Nägemus — Boris ja Gleb*. See on peaaegu kõik ajaloolise maalingu alalt Lavretsovi nimelises muuseumis. Küll ei ole K. Wenig, kelle läbi ajalooline maaling siin peamiselt on esindatud, väga silmapaistev and — vene kunstiajaloolased maini-

vad teda ainult möödamines —, kuid ta pildid on ometi need, mis laiemale publikule kauem meele jäävad. Kõik teised alad: portree, kiriklik maaling, sõjamaaling jne. on esindatud hoopis nõrgalt. Nii on K. T. Neffilt paar tööd õigeusu pühapiltide stiilis ja N. Semjonovilt õlimaaling: *Pimeda tervestegemine*. Portretistina esineb, nagu ülal mainitud, P. Heller G. Lavretsovi ja S. Lavretsovi portreedega. Sõjamaalingu alalt võiks arvesse tulla A. Safonovi väike akvarell *Sidumispunktil* ja ajalooliste maalingute seas juba mainitud K. Wenigu *Kaasani vallutamine*.

Lääne-euroopa uuem kunst on esindatud muuseumis võrdlemisi hõredalt ja seetõttu ei olnud võimalik ülesseadmisel jälgida mingit liigitust. Siin näeme selliseid vähetuttavaid nimesid kui Deroche, Collianos, Choisi, Duvernay, Devieux, Frigerio j. t. Samuti on eesti kunst vaeselapse osas. Muuseumi on sellest Lavretsovi ajal sattunud hoopis juhuslikke maalinguid, näit. kogu lilli Prometilt, mõned tööd Jansenilt, Arenilt ja Verberilt. Niisama juhuslik on hilisem lisa kultuurkapitali Narva deponeeritud piltidest. Jääks soovida, et kord saaksime Narvas vene kunsti kõrval ka eesti kunstist pakkuda vähegi korraliku ülevaate. Et muuseum oma ilmelt on rohkem kunstimuuseum, siis on loomulik, et juurekasv teostuks just sel alal.

A. SOOM

SELLE NRIGA

on tellijaile hinnata kaasandeks 1905-nda a. sünnimusi puudutav Juhan Aud'i novell „Esimesed pääsukesed“, kokku 16 lk.

1931-se a. „Olioni“ sisukord on kõigile kaasas uue-aasta nriga.

Palutakse tellimiste uuendamisega rutata. Ülearuseid eksemplare ei trükita.

OLIONI TALIT.

SIGTUNA

EESTLASSAAR

Fr. Ake I

Sigtuna

Urbs antiqua ruit, multos dominata per annos

PÜHAPÄEVITI saabub Stockholmi sadamasse väikene vilgas laevuke, mille ahtris lehvib „sini-must-valge“. Ta randub Skeppsbron'i ääres ja laseb maale röömsameelseid ning nägemishimulisi eestlasi.

Kiiresti valgutakse laiali. Imetellakse võimast kuningalossi, muinasjutulist raekoda ja ilusat Skansenit. Vaimustatakse kaunist põhjamaa päälinnast. Kuid eesti esivanemate osast selle linna tekkimisloos ei teata tavaliselt midagi. Alles Stockholmi „juhi“ sirvimine toob pisut selgitust.

„Vanal hallil ajal“, nii kõneleb reisijuht, „kui Stockholmi veel ei olnud, oli Mälari järve ääres suuremaks linnaks Sigtuna. Sääli elati rahus ja õnnes, kuni eestlasteni ulatus teade, et Sigtuna on linn, kus varjul on suuri varasid. Saabus eestlaste laevastik ja Sigtuna tehti maatasa. Nagu legend jutustab, kogusid mõned ettevõtlikud mehed kallaletungijate poolt mahajäetud vähesese kulla ja hõbeda kokku, asetasiid selle ühe tamme tüvesse (stock) ja tõukasid tüve järve. Paika, kuhu lained tüve maale kannavad, töötati ehitada uus linn. Nii sündiski. Linna hakati nimetama Stockholm (tüvesaar)“. Veel tänapäevgi võime seda tüve näha. Sudbergi musta graniitskulptuurina leiame teda Stockholmi raekoja aiast.

On ilus augustikuu hommik, kui võtan ette retke Sigtunasse. Tahan näha eestlastele nii huvitavat, ajaloolist võitluspäika.

Väikene, valge skäristleja viib meid Stockholmi linnavahelisest veestikust, Riddarefjärden'ist otse Mälari-le. Sõidame põhja suunas, jättes seljataha n. n. Sooljärve (Saltsjön) — Mälari ja läänemere ühendusülili. Silmale avaneb tihe saarterägastik. Kirjult segipaisatud maa ja vesi on moodustanud vetelabürindi, mille ohtlikust suurendavast karid ja madalikud. Kaljused kaldad on kaetud kidura kuusemetsaga. Panoraam on ilus ja võimas. Põiki läbi selle järve läks eesti vikerlaste sõjatee.

See oli aastal 1187, kui teostus eestlaste laevastiku sissetung Mälari-le. Vallutati kõigepäält Almare piiskopiloss ja pöörduti siis Sigtuna poole. Mälari kaitsvate vete taga asuvale päälinnale tuli vaenlase rünnak ootamata. Sigtuna hävitati. „*Combusta est civitas Sigtunensis a paganis...*“ väidab saatusliku aasta kohta Visby aastaraamat.

Ligi 3-me tunnilise sõidu järele kerkib poolsaare tagant esile reisisiht. Linna ennast ei ole õieti nähagi, ta upub rohelisse, andes oma olemisest märki paari lipuvarda ja kõrgendikul asetseva kellatorniga. Pilt on idülliline, kuid suuremate ootustega tulev turist on pettunud. Ei ole näha midagi, mis meele tuletaks selle paiga suurt minevikku. Jõudnud väikese, sadama aset täitva puusilla juure, astume maale. Juba esimesest pilgust on selge, et kõneldes Sigtunast, tuleb teravalt eritella endist Svea riigi metropoli praegusest Upplandi väikelinnast. Paralleele nende vahel tõmmata ei saa.

Sigtuna asutajaks peetakse Olof Skötkonungi (sünd.

arvatavasti 960. a.). Tulise ristiusu eestvõitlejana tahtis ta luua laialipillatud usklikele kindla keskuse, mis pidi hävitama paganliku Upsala mõju. Strateegilisest seisukohast õnnestunud linna asend soodustas võimutsentrumi kiiret kujunemist. Kaubanduslik läbikäimine kandus Birkast, rootsi vanemast linnast, täielikult siia ja viis Sigtuna lõplikult juhtivale kohale. Seega oli 10-nda sajandi lõpul Sigtuna Sveamaa poliitilise, majandusliku ja kirikliku elu keskpunktiks.

Linna tolaeagist ulatust ja elanike arvu pole saadud kindlaks teha. Starbäck'i järele olevat kulunud 6 tundi käiguks ümber Sigtuna müüride. Kuigi väide liialdatuna tundub, annab ta ometi kaudsegi pildi linna suurusest. Elanikkond, mis koosnes kaupmeestest, käsitöölisest ja missionäridest, evis rahvusvahelise ilme. Eriti rohkesti oli liikumas venelasi, mis on seletatav idamaade valgitsenud tihedate sidemetega. Venelasil oli kohapääl koguni oma kirik: Sankt-Nikolai.

Kuni 11-nda sajandi lõpuni kestis tõusuaeg, sääli pääle algas järk-järguline langus. Esiteks hakkas kaubanduses end tunda andma merele lähemal asuvate sadamate võistlus ja teiseks vähendas Sigtuna kui paganlusvastase kantsi tähtsust ristiusu üldine läbilöömine Sveamaal. Kuid need asjaolud ükski ei suutnud surmakella lüüa *civitas magna*'le. Sigtuna jäi edasi Sveamaa tähtsamaks linnaks ja alles eestlaste sõjakäigu tagajärjel kaotas ta jäädavalt oma juhtiva tähenduse.

Sigtuna hävitamise üksikasjade kohta ei anna olemasolevad allikad kahjuks lähemat selgitust. On vaid teada, et eestlaste laevastik jõudis päälinna alla ülalnimetatud aasta neljateistkümnendal juulikuul päeval ja et nende poolt kordasaadetud hävitustöö oli põhjalik.

Mis sõjakäigu motiividesse puutub, siis on rootslased asunud seisukohale, et see oli muhtal kuiul röövretk. Kuigi õige on, et eestlased sõjasaaki kaasa viisid, ei saa sellest veel järeldada, et retk ise oli väljakutsutud saagihimust. On teada, et üks aasta enne Sigtuna hävitamist, s. t. aastal 1186, rootslased ja norralased, juhituina Norra kuninga Swerre venna Erikust, võtsid ette suurema kallaletungi Eesti rannäärseisse maadesse. Laastamise valusad tagajärjed sundisid eestlasi, oma kodu ja vara edaspidiseks kaitseks, ette võtma vastulöögi. Arvestades sellega on kindel, et sõjakäik Sigtunasse ei olnud röövretk, vaid maakaitse huvidest tingitud sõjaline operatsioon.

Tehes ringkäigu mööda linna, leian kolmed kirikuvaremed ja ühe veel tarvitusel oleva kiriku, mis tunnistust annavad muistsest Sigtunast. Paremini alalhoidunud St. Olof'i vare asetseb väikese surnuaia sissekäigu kõrval. Oma massiivsete maakivist müüride ja võlvidega teeb ta imposantse mulje 10-nda sajandi ehitusoskusest. Ristikujulise hoone keskkohalt tõusev kõrge, neljakandiline torn, kitsakesed aknaavaused ja inimest vaevalt läbilaskvad ukseid lubavad oletada, et kirik sõjakorral kasutamist leidis kindlusena. Teatakse kõnelda, et eestlased siit kaks kunsti pärast hõbeust kaasa viisid. Neid ükski olla viimati nähtud (H. Brenner) 1722. aastal Novgorodis. Teisist varemeist on huvitavamad St. Per'i, kuna kolmandast, St. Lars'ist, on püsima jäänud ainult

osa müürist ja seegi asetseb eraaias, olles võõrale nähtav vaid läbi plangu. St. Per'i varemete paeluvaim osa on ta sisemus. Siin on näha altari asukoht, sambad ning kõrgete astmete kaudu võib pääseda koguni kiriku rõdule. Need kolm jumalakoda on Rootsi vanimaid. Nägemisväärne on veel 12-nda sajandi esimesest poolest pärit olev St. Maria kirik, praegune linnakirik, mis hoolimata mitmekordsest ümberehitusest on säilitanud oma algupärase ilu.

See on kõik, mis on püsinud vanast Sigtunast. Väljakaevamiste varal on küll kindlaks tehtud mõnede teiste ehitiste asukohad, kuid ehitistest enestest ei ole enam midagi alles. Nad on kadunud ja kaasa viinud olnud päevade mälestusi. On tunne, et seda pole tahetudki takistada.

Üht traagilist sündmust ei ole aga sigtunalased unustanud. See leidis aset Sigtuna vallutamise ajal ühel väikesel saarel, kus elas üksildane vanaeit. Eidekene, nähes oma kodulinna hädaohus, püüdis abiks olla linna kaitsjatele. Ta meelitas hulga vaenlase sõdureid oma sauna, lukustas selle ja pani talle tule otsa. Õudsest saatusest ei pääsnud ükski seesolija. Saarekene, rahvasuus tuntud eestlассаare nime all, on tänapäev üksikuks mälestiseks, mis otseselt seotud eestlaste retkega.

Lõpuks mõni sõna kaasaegse Sigtuna kohta, mis oma 1000-de elanikuga kuulub Rootsi kõige väiksemate linnade hulka. Ühekordsed, enamasti punaseks värvitud majad, ümbritsetud lille- ja juurvilja aedadega, rohtunud tänavad ja uudishimulised inimesed jätkaksid linnast aleviku mulje, kui eksitust ei paljastaks raekoda. See kääbusehitis, mis pärit 17-ndast sajandist, sisaldab vaid kaks ruumi — raatstoat ja arestikongi. Viimane ruum pole aastakümneid enam kasutajaid leidnud, esimeses aga istuvad linna väljavalitud ja vaidlevad kahe suurkuisimuse üle: veevärk ja ühendus raudteega.

Fr. Akel, stud.

SIGTUNA

ST. OLOFI VARE

G. MOOTSE

MUISTSED EESTI SÕDURID

ROUEN

VAADE STE-CATHERINE'I KINDLUSEST

Vasakul — La Cathédrale, keskel — St. Maclou, paremal — vana surnuaia taga — St. Ouen, mille pääfassaadi pool (vasaku torni kõrval) paistab uduvinast eemal Tour Jeanne d'Arc, mis omal ajal asetses linna ääres

Vana Rouen

VANA ROUEN'i vaatlusse seguvad mälestused Jeanne d'Arc'ist, kelle tähelend lõppes siin vanglas, kohtu ees ja tuleriidal. Kuid rahvusliku iseteadvuse tõus, mis oli äratatud Orléans'i ja Pariisi all võitluses, ulatus pääle kangelase surma Normandiassegi; ja ta surm kaavitas prantsuse rahva lõplikule vabanemisele võõramaise (inglise) ikke alt selle viimse kantsis, Rouen'is. Võidi ütelda: *On cessa d'être Normand pour devenir Français* (Lakati olemast normandlane, olemaks prantslane).

Paljud ehitised, platsid, tänavad ja mälestustahvlid meenutavad Jeanne d'Arc'i viibimist siin linnas. Siin on igivanu hooneid, terveid sargu äratamas illusiooni, et 15-nes sajand on naasnud. Normandia vana ehituslaad näib tärkavat moodsete kõrgeviiluliste kerkmajadega — kaubahoonete ja kohvik-hotellidega ajalooliste tänavate ja platside ümber. Säalsamas lähedal lammutatakse terveid hoonestikke, mille tugevad tammesarikad vabanevad kildkivikattest ja seinte materjal, igasugune lubitaig-nasse sõtkutud kivi, pudeneb kivikõva tammevõrestiku vahelt.

Keskajastusse tungimaks väisakem Rouen'i ja pöördugem ta lõhanguulitsaisse, kus hingpakis võib oodata seinamite kokkuvaarumist. Kuid müürid on veel tugevad küllalt.

Rouen'i päämine linnaosa nii ärikeskuse kui vanaduse poolest asetseb Seine'i paremal kaldal, kõrglammil, mis pikkamööda tõuseb Basse-Normandie kriitkaljuse lavalausmaa järskude oruveergudeni. Kolmnurk linna käidavaimas äriosas, mille tippudeks kolm gooti kirikut: La Cathédrale, St. Maclou ja St. Ouen, suleb endasse ka vanima linnaosa. Suure ketseri asi ei võinud jääda kajastumata nende jumalakodade võlvialustes. St. Ouen'i kiriku taga asetseb vana kalmistu, praegu linnapark. Siin sunniti Jeanne d'Arc vandega loobuma ketserlusest ja ühendusest nõiaavõimudega (24. V. 1431. a., mõni päev enne hukkamist). Ruanlased on hiljuti siia püstitanud mälestustahvli sellele sündmusele.

Ja katedraaliga liidetud sünge piiskopilossi seinal (tagaukse kõrval) on teine marmorplaat, must, osutades kuldtähtedega kohtuprotsessi J. d'A'i üle, mida peeti vaenulise Beauvais' piiskopi Cauchoni juhatusel, ja mis on olnud äärmiselt erapoolik ja inglaste soovi mööda: siin ta mõisteti tuleriidale. Kuid kolmas marmorplaat taotleb nähtavasti inimliku õiglustunde rahuldandamist, sest see kõneleb, et Karl VII uuendas 1456-nda a. protsessi, kus J. d'A. tunnistati ketserluses süütuks. (Pärast kirik loo-

bus needusest, Pius X kuulutas ta 18. apr. a. 1909 õndsate hulka ja Benedikt XV pühaks, a. 1920, 30. V.).

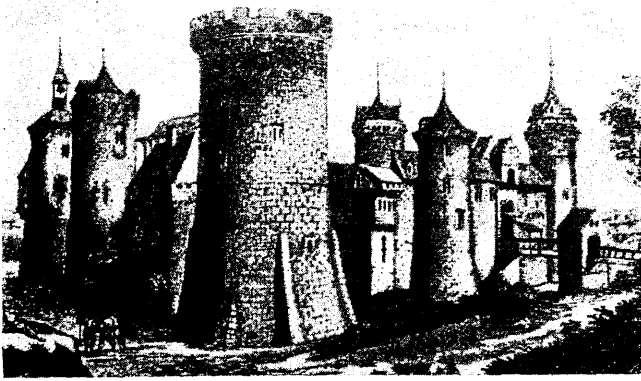
Mõlemad kirikud, katedraal ja St. Ouen, on kogult masendavad. See gootika siin tunnistab meistrite pabellikku ideedekuhjamist. Sammaste kõrgumine on fastsineeriv, nagu ülespoole hõljuva palve lõpmatu kordamine. Ja piiskoplik-trotsivalt tunduvad need ristlevad kaared sääl kõrgel ülal, lae all.

St. Ouen'i pääfassaad tungib avarale väljakule. Siin hajub Rue de République elav liiklemine, mis tuleb Seine'i poolt. Sama uulits jätkub teispoole platsi, ülesmäge, palju vaiksemana. Natuke maad on veel minna kuni Rue du Cordier'ni, mis kulgeb W-i, Rue du Donjon'i. Viimane on rajatud Philippe Auguste'i lossi kohale. See ehitati a. 1204 ja purustati a. 1809. Tervena on jäänud püsima vaid süngim torn, *Tour Jeanne d'Arc*, kus teda on piinatud. Teisest tornist, *Tour vers les Champs*, on säilinud riismeid teispoole uulitsat, erakrundil. Viimases teda hoiti protsessi ajal vangis. *Tour Jeanne d'Arc*'i massiivne kere kannab katust, nagu raudröötel sõjakiivrit, kehastab toredasti junkurlikkust, mis keskajastu haudadest ajab õisi tänapäevgi. Nüüd *Tour Jeanne d'Arc* on päris eraldatud ja linna eluröömsas ümbruses ning tüsedale ärivaimule see torn tundub külm-trotsliku veidrusena. Mälestus Philippe Auguste'i kindlusest on jäänud postkaartidele, nagu ikka vanad mälestised muutuvad ajajooksul tuluvahendeiks.

Mööda Rue Jeanne d'Arc'i viib tee Seine'i poole tagasi. Selle uulitsa elu möödub selle koha lähedalt, kus Orléans'i neitsi hukati. See on kuulus *Place du Vieux-marché*, mis on eelmisega ühendatud lühikese ja avara uulitsa Rue Rollon'i kaudu. Sel platsil asetseb kaks kaubamaja, üks kalade, limuste ja koorikloomade, teine aia- ja puuvilja, juustu ja liha jaoks. Vanasti see on olnud kolmnurkne, ahenedes vana kellatorni poole (*Grosse Horloge*), mille alt pääsis katedraali juure ja südalinna. Üks kaubahoov ulatub St. Sauveur'i kiriku asemeni. Selle kiriku plaan on märgitud sillutusel heledamate parkettkividega, samuti kohtunike tribüün. Ja tuleriida kohal on kaubamaja taga kaunis kuhu — Réal del Sarte töö.

Sümboolselt ja dekoratiivselt jäädvustatud tõik Orléans'i neitsi hukkamisest tuleriidal mõjub haaravalt.

Ja alles hiljemini, tutvunud Rouen'i kalmistutega, selgub kunstniku idee. Neil kalmistuil on maetute kohale püstitatud väikesi kivi-, enamasti tsementehitisi, püstkülikuid ja seinu, mis kannavad päälkirja või sisal-

ROUEN. PHILIPPE AUGUSTE'I LOSS, EESPOOL
JEANNE D'ARC'I VANGITORN (rekonstr.)

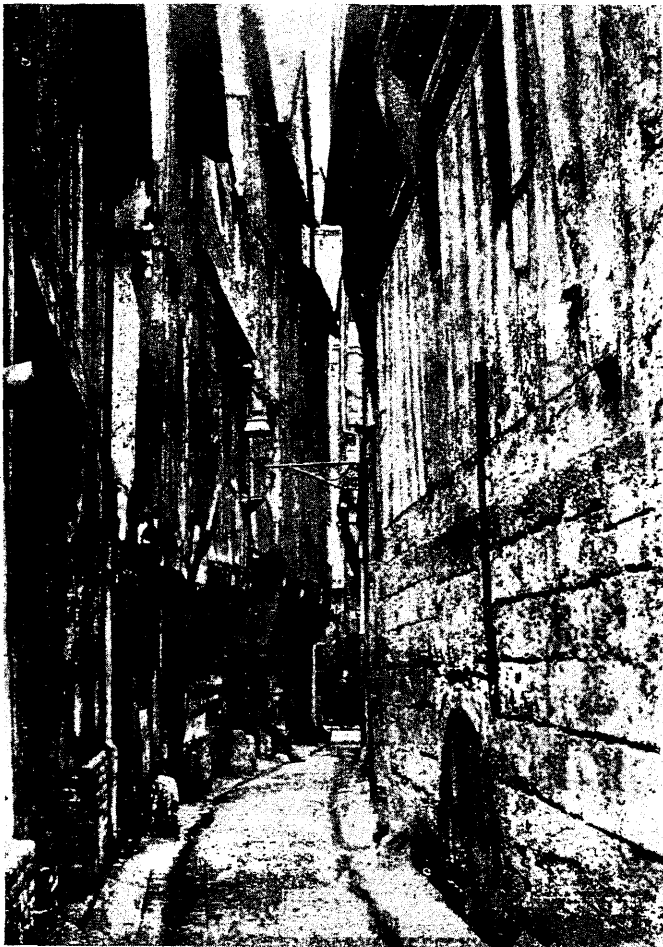
davad klaasi taga mõningaid asjakesi — jäänuseid. Tavaliselt säärane ehitis on taustaks igav-nukrale tsementkalmule. Ei näe siin elavaid lilli ega värskeid pärgi; needki on jäädavamast materjalist, riidest või metallist.

Kunstnik on nähtavasti seiranud seda traditsiooni oma loomingus: tuleriida taga ammutab haudkabel; Jeanne d'Arc pole veel surnud, vaid surm ootab.

Mõju tõstmiseks on üliosavalt kasutatud ümbrust, mida tavaliselt ei loeta pieteedile sobivaks. Ometigi on *Vieux-marché* vana, vanemgi kui tuleriida ase, seega ajalooline, säilitamist väärt. Ja see vana turg ning hukkamispaik rabab väisajaid kontrastiga: siin osake kalmistust, surmalävi, ja selle taga pöörane kisa ja kauplemine. Nagu tol korral, kui allakirjutanu, selle minevikust teadmata, väljus kaubahoovi otsmisest uksest kaagikohale.

Seda vaadeldes, kostab hirmsat lärmi ja kisa kõrvalasuvast kaubamajast, kus ostetakse turska, makreeli, noori kassihaisid, heeringat ja lamedaid raiakalu: kolme kivialuse ümber toimub kalakauba müük enampakkumisel; kolmelt poolt sumbutab röögatus röögatus — juhtimaks tähelepanu järgmise kalaliigi esinemisele. Sääl-samas pakutakse, keedetakse ja süüakse igasugust „coquillage“; olgu see hüübne merelimusk, „moule“ (*mytilus edulis*) või läbipaistvalt punased vähjakesed, peaaegu puduvähjad, parajad vaalakõrdele. Ja päälõunat vahest tuul keerutab kuivanud kapsalehti ja läikivaid kalasoomuseid Jeanne d'Arc'i tuleriida ette...

L. P.

JEANNE D'ARC'I-AEGSEID ROUEN'I TÄNAVAID
Impasse des Grands Mariages

MAXIME RÉAL DEL SARTE (kujur):
JEANNE D'ARC TULERIIDAL
Rouen, Place du Marché

E. W. Polson Newman

Balti liit ja Briti positsioon

E. W. POLSON NEWMAN

E. W. Polson Newman on väheseid Briti poliitilisi kirjanikke, kes Balti probleemile Briti seisukohalt on pühendanud tõsist tähelepanu ja seda uurinud.

Ühenduses viimase aja sündmustega Inglismaal ja eriti ühenduses ülemaailmse desarmeerimise konverentsiga ei ole huvitusetat jälgida, millises suunas Britis mõte Balti küsimusega sõltuvuses areneb. Selleks pakub häid võimalusi E. W. P. N. poolt „Olionile“ saadetud artikkel. Toim.

BALTI riikides on ikka veel kõva kalduvus Balti Liidu poole, tuges olemasolevale lepingule Eesti ja Läti vahel, ning Balti poliitikameeste seas, eriti Eestis, loodetakse tõmmata sellesse liitu ka Soomet. Mõned pooldavad laiendatud liitu, mis sisaldaks Poola ja teised riigid, kel ühine piir Venemaaga, kuna teised lähevad isegi nii kaugemale, et soovivad Rumeenia juuretõmbamist selleks, et luua kestvat kaitseblokki Põhjamerest Musta mereni. Ehkki kahtlemata samasel poliitikal on oma paremused praegustele Balti riikidele, on omegi raskusi ja halbusi, kui mitte hädaohtu samase kava teostamisel. Kuna see liit oleks sihitud Venemaa vastu, siis on vähe kahtlust, et Vene säärast grupeerumist ekspuuteeriks oma kasuks; ja kuna selles kaitseketis leiduks nii mõnigi nõrk lüli, mille tagajärjel tugevamad riigid kannataksid nõrgemate puuduste all, siis näib, et igasugusest väljakutsuvast poliitikast tuleks hoiduda kõrvale. On väljaspool kahtlust, et Vene agressiivsus enast säälpool praegu ei avalda, ja kuna see on nii, oleks parem praegust olukorda mitte muuta. Pääleselle takistab praegune Poola-Leedu vahekorid niisugust koostööd. Kuna Eesti, Läti ega ükski teine Balti riik Leeduga ei saa astuda liitu ilma Poola vaenu enda päale tõmbamata, muutuks Leedu eemaljäämisega sellest kergesti kättesaadavaks esimesele saagihimulisele, mis kahtlemata tooks tõsiseid tagajärgi. Kuna aga ei Skandinaavia rahvaste ega ka Soome huvides pole ühineda säärase poliitikaga, siis on selle tagajärjeks, et praegu Balti liit Eesti-Läti lepingust vaevalt laieneb kaugemale. Siiski peab tunnistama, et Balti riigid, kuigi neil on suurriikide poolehoid ja nad on Rahvaste Liidu liikmed, nad siiski on täielises teadmatuses, millist toetust — kui üldse — nad võiksid oodata kallaletungi puhul.

Et Vene-Saksa entente tõsiselt mõjutaks Briti poliitikat Baltikumis, missugune enam-vähem harmoniseerib Balti riikide omaga, on selge, ja on arusaadav, et Briti lubada ei või poliitika kujunemist, mis Baltimere muudaks *mare apertum*'ist *mare clausum*'iks. Ka ei võiks Briti kõrvale jääda ja nõus olla poliitilise arenemisega, mis ähvardaks Balti riikide olemasolu ja kontrolliks oma äranägemise järele Soome metsakaubandust. Kuna on äärmiselt tähtis, et need uued riigid ei väheneks oma tähtsuses lihtsaiks vahelülideks Saksa ja Vene vahel, on väga soovitatav, et neile eelpool mainitud toetust antakse mõnede suurriikide poolt, kes nende iseseisvust toetasid ja selle võimalikuks tegid. Briti toetus oleks mõeldav osalt sellepärast, et see vastuvõetavam on Briti laevastiku võimu ja prestiiži pärast, osalt sellepärast, et Britil Baltimeres suurem huvi on kui teistel suurriikidel. Aga kui Briti valitsus annaks mingit julgustust ja katsuks Briti huve neis riikides üles ehitada, siis on oluline, et Balti riikide valitsused temale poolel teel vastu tuleksid. Ehkki Briti huvid Baltimeres on suuremalt osalt kaubanduslikud, on Balti riikide strateegiline positsioon Venemaa suhtes suure tähtsusega Briti-Vene strateegiale üldse. Võib olla tõsi, et Briti huvid Venemaa suhtes on rohkem koondatud lõunasse ja itta kui põhja, kuid on kindel, et Baltimere säilitamine *mare apertum*'ina on Briti tähtsaimate huvide seas, mida on võimalik kõvendada majanduslike ja teiste sidemete kaudu. Sel põhjusel Balti riikide valitsused ei tohiks kaotada ühtki juhust juhtida oma välispoliitikat nii, et nende rahvuslik iseseisvus muutuks Britile paratamatult tarvilikuks.

Balti rahvaste seas jõutakse arusaamisele — mis kahtlemata õige — et inglise keel muutub üha enam rahvusvahelise läbikäimise keeleks, ja et ta omandab saksa keele koha kaubanduses, nagu ta asendab prantsuse keele seltskondlikus elus. Nad on seepärast valmis tegema kõik, mis on nende piiratud võimiste piirides, et õppida ja kultiveerida keelt, mis neile võib olla määratu kasulik kultuuriliselt, kaubanduslikult ja vahest ka poliitiliselt. Kuid selleks, et neis maades põhjalikult maksmata panna inglise keel teise keelena, on tarvis, et vastavil õpetajail oleks kergendusi õppimiseks Inglismaal ja et nad saaksid seda teha kõige soodsamas olukorras. Ka on oluline, et võimalikult paljudele üliõpilastele antaks niisugune toetus, mis neile võimaldaks õppimist Briti ülikoolides. Kõne all olevad maad ei suuda praegu suurel määral toetada seda hariduse ala, kuid nad võivad kanda teatava osa kulusid; ega oleks tõesti mitte palju oodata toetust ka Briti valitsuselt liikumisele, mis selgesti on Briti kaubanduse huvides Baltimaadel. Teised Euroopa riigid nagu Prantsusmaa, Saksamaa ja Itaalia, on välja annud suuri summasid ja teevad seda praegugi, et propagandeerida oma kultuuri välismaal, ja nende saavutused ses suhtes pole väikesed. Seni on Briti valitsus selle töö jätnud täiesti eraettevõtte hooleks, kuid ta ei või seda poliitikat jätkata lõpmatuseni. Need Balti riigid, eriti Soome ja Eesti, tahavad lähemat ühendust Britiga, ja nemad eelistavad nüüd inglise keelt ühestki teisest võõrkeelest. Kuid on tarvilik, et Briti valitsus neile poolel teel vastu tuleks; et ta annaks neile igasuguseid võimalikke soodustusi ja kergendusi ja eemaldaks neid asjatuid kitsendusi, mis takistavad tulemast Inglismaale paljusid ausaid ja häatahtlikke inimesi Põhjust, kes tahavad tundma õppida Inglismaad ja selle keelt. Kui soovime kinni haarata võimalusest endale lähemale tõmmata maad, mis meid varustab suure osaga meie tarvisminevast puust, ja teist, mis võib-olla aitab jalule seada meie ühendusi Vene turuga, siis peaksime valmisolevalt reageerima nende keeleliste ettepanekutele. Kui jätame seda tegemata, on teised Euroopa riigid ainult liig valmis andma tarvilikke kontsessioone ja kergendusi selleks, et oma kultuurilist mõju suurendada.

Õeldakse vahest, et meil on juba liig palju välismaa

Ph. Kaljot

Meie majanduslikud raskused pole nii suured kui meie hädaldamised

HIRMUL on suured silmad, ütleb üks vanasõna. Ja tõesti suurte hirmunud silmadega vaadatakse meil (ja mujal veelgi rohkem) tulevikku. Igakord värsket ajalehte avades ootad, et ei tea mis hiiopisõnumeid säält jälle tuleb. Ja tõesti oleks elu kurb küll, kui kõik süniks ajalehtede järele, kes peavadki õige mustalt määrima, sest nüüdisaja lugeja nõuab sensatsiooni.

Viimase aja üheks tähtsaimaks väiteks on olnud see, et meie läheme iga päevaga vaesemaks, kuna meie väljaveokaupade *hinna-indeks* näitab suurt langust ja sisseveokaupade oma ei lange vastavalt, vaid osalt näitab isegi suurt tõusu, nagu rukki, odra, nisu, kaerte ja teiste kohta. Tähendab, meie anname oma kaubad (või, munad, liha, mets, linad jne.) üha odavamalt käest ja saadud rahaga peame oma tarbeid välismaalt üha kallineva hinnast ostma ja seetõttu ka väheneva kvantumi vastu võtma. Kui valitsus laseb nii edasi minna, siis ootavat meid sandikepp.

Pääliskausdes lugejas — ja palju on siis neid, kes asja sisusse tungivad ja läbi näevad säärase kirjutiste pääliskausdust? — äratavad need väited muidugi meelehärma ja kustutavad lootuse meie tulevikku. Kuid tööpoolest on asi just vastupidine: me ei lähe vaesemaks, vaid rikkamaks. Ametlik statistika, kelle poolt väljarvatud indeksidega tahetakse nii mustalt kirjeldada meie olukorda, jääb maha tegelikust elust ja loeb sisseveetavate kaupade hulka rukkeid, nisu, otri, kaeru, herneid, heinu, sibulaid, mädarõigast ja muid kaupu, mida me kas täieliselt või osalt suudame sisseveetavate kaupade nimekirjadest maha kustutada tollide, monopoli ja muude abinõudega, tööd ja leiba juure muretsedes oma kodanikele ja kokku hoides valuutat. Kui siis kõik nimetatud kaubad, mida ise tarvilisel määral suudame valmistada, sisseveetavate kaupade nimekirjast indekside koostamisel ka välja jätame, siis näeme, et hindade vahe ei moodusta sugugi neid hirmsaid „kääre“, sest sisseveetavad kaubad, nagu suhkur, sool, kohv, tee, raud, kummi, puuvili jne. ei jää hinna languses mitte maha meie väljaveetavaist kaupadest. Tähendab, meie põllupidaja, andes välismaale odavalt oma saadusi, saab säält vastu samuti odavalt kaupu, kuid kodumaal müüdivate omade ainete eest (rukkis, oder, nisu jne.) saab kõrgemat hinda, kui ükski tema konkurent välismaal. Pääleli on tulevikuväljavaated meie põllupidajal paremad kui näiteks meile nii kadestatavas Taanis ja Hollandis, kus on karjakasvatus palju kaugele arenenud, sest et säält seda lubavad nende maade loomulikud ja looduslikud ressursid, kuid kus nüüd loomatoidu alal täiesti rippuvad ollakse kõikuvast välisturust. Kui nendel maadel on suur puudus loomulikest karjamaadest ja koplitest, siis pole me oma avaraid karjamaid üldse veel kultiveerima hakanud. Ega siis muidu sakslased omal ajal plaanitsenud meile koloniseerida miljonid oma rahva ülejäägist. Ka pole karta, et karjasaadustele kaob tulevikus turg, sest need kujutavad enestest alles tuleviku-toitu, mille tarvitamine nüüd juba näitab hoogsat tõusu, millele ei suuda piiri panna isegi tollid, nagu näeme seda Saksamaa eeskujul.

PH. KALJOT

Majandusministeeriumi kaub.-tööstusosak. direktor

Kui aga praegu osa meie põllupidajaist ägab siiski raske võlakooramatuse all, siis ei ole selles sedavõrd süüdi praegune „halb“ konjunktuur, kui just kõrge konjunktuuri ajal tehtud eksisammud.

Võime olla õnnelikud, et praegune ülemaailmne majanduskriis on annud meile hää õppetundi, mille põhjal oleme tulnud äranägemisele, et teravilja alal võime saada täiesti iseseisvaks, välismaast rippumatuks, vaja oli vaid organiseerida sisemist ostu-müüki. Teised Euroopa viljakasvatajad riigid peavad kongresse Genfis, Roomas, Pariisis, Londonis ja Varssavis ikka selles samas küsimuses, kuid pole seni siiski väljapääsu leidnud. Kõigele sellele vaatamata luuakse meil siiski veel endale tihti-lugu pettepilte „vanast hääst ajast“, kus meil olid põhjatud porised teed, lagunenuid koolimajad, räpased kõrtsid, hallid suitsutared, läbipääsmatud sood, kus põllumajandussaaduste turustamine oli palju raskem kui praegu. Nüüd on meil suurepäraseid maanteed; tihedad piimatallituste ja munakokkuostu võrgud, palju kuivatatud soid, liikumisvahendid on kõikjal kättesaadaval; inimeste toitlus- ja riietusolud on palju paranenud; töö on masinate varal kergeks muutunud ja tööpäev lühenenud; on ehitatud palju uusi elamu, millede ümber näete aedmaasika-, herne-, tomaadi- jne. peenraid, mida enne võis näha ainult mõisa aias; seltsimajad, kinod, teatrid, kohvikud jne. on seltskondliku elu intensiivsuse tunnismärgid. Kui siiski nurisetakse ja kurdetakse raskete aegade, eriti just rahapuuduse üle, siis tuleb see sellest, et sõja-aegne elevus ja kõrged hinnad ning sõjale järgnev ülesehitamise ning gründeritumi hooaeg on õpetanud inimesi laialt ja ülejõu elama ning tagasimineku normaaloludele

kohustusi — see on harilikult väide, mis ette tuuakse, kui kaalutakse mingisugust uut välispoliitilist suunda. Aga kas me ülemaailmsete huvidega maailmariigina, kellele tähtis on ta prestiiž Baltikumis, valmis maha jätta oma printsiipi aidata väikseid rahvaid, kellede iseseisvuseks oleme suuresti kaasa aidanud, liiatigi kui see meile enestele on kasulik? Ei saa ütelda, et leiduks maailmas maad, mis ei puutuks meisse, ja me ei tahagi teissugust olukorda. Meil on häid sõpru Baltimaadel, kes tulevi-

kus võivad olla väärtuslikud sõbrad; ja niihästi meie moraalne kohustus kui ka meie majanduslikes huvides on neid toetada, selgesti mõista andes, et nad teatava määrani võivad tugeada ühenduses nende tarvidustega briti abile. Kõne all ei ole praegu mingisugused erilised kohustused Baltimaadel, kuid peaks teada olema, et Briti positsioon on säält säärane, et ta ei võiks ükskõiksusega vaadelda ühtki poliitikat, mis ühegi nende riikide iseseisvust võiks ähvardada.

E. W. Polson Newman

ALEKSANDER IPSBERG: ED. AULE
Tallinna Krediidipanga direktor

tundub juba depressioonina. Vanal häääl ajal oli kohv ja tee meie rahvale haruldased joogid, kuna nüüd ei lepiks talusulanegi enam piimaga tee ja kohvi asemel. Nii rahvamajanduslikult kui ka tervishoidlikult oleks just meie maitsev kodumaine piim eelistatav neist välismaistest jookidest, kuid see tsivilisatsioon on meid juba sedavõrd haaranud, et teed, kohvi, suhkrut tollidega puudutada ei tohi, sest see olevat vaese inimese toit.

Kui praegune majanduskriis on meie põllumajandu-

sele karastustuleks, kust ta tervena ja elujõulisena välja tuleb, siis sunnib see kriis ka meie tööstust kohanema uutele oludele ning peab ütleva, arenemiskäik liigub ka siin pikkamisi, kuid siiski kindlalt tervenemise suunas. Üleminek ja ümberkorraldus ei sünni aga kahjuks valuta, ja nii mõnedki näevad meie olukorda raskemana kui see tõeliselt on. Võtame näiteks metsatööstuse. Saeveskid ja metsatööd seisavad, töölised on tööta ja eksport minimaalne. Mõni pessimist võib statistika andmetega opereerides jällegi näidata, et ka siin läheme iga päevaga vaesemaks, kuna varemalt vedasime metsamaterjali välja nii- ja niipalju, nüüd aga nii- ja niipalju vähem ning meie kaotused on nii ja nii suured. Tegelikult oleks aga see samuti petlik pilt. Väljaveo kahanemisega pole meie vaesemaks läinud, sest mets on meile alles jäänud. Veelgi enam: me läheme rikkamaks, sest olleme asunud oma metsatööstuse ümberkorraldamisele ning endise toore materjali väljaveo asemel valmistame ja veame välja muud väärtuslikumat kvaliteetkaupa, nimelt peeni kastilaudu, millede päale on meil nii palju välistellimusi, et esotsa ei suudeta kõiki veel täitagi. Uus-Meremaa või läheb inglise turule meie laudadest kastides, apelsiinid, banaanid, õunad, margariin, seep ja muud kaubad rändavad maailmaturul meilt saadavais pakinguis. Kui see edasi areneb praeguses tempos, ei ole meil õigust kurta ülepääsmatute raskuste üle metsatööstuse alal, kuigi ümberkorraldus on läinud maksma sadade praeguste saeveskite olemasolu ja sellega tõusnud hädaldused võivad eslotsa tumestada üldist tervenemise pilti. Meie paberi-, tselluloosi-, vineeri-, tsemendi- ja kalevitööstused tulevad kindlasti sellest kriisist läbi rängemate haavadeta. Depressiooni ajajärgul on meil isegi tärpanud uusi ja elujõulisi tööstusi, nagu eelmainitud kastilaua tööstus, ennekõike meie tähtsamaid suurtööstusi bensiini ajamises.

Kui siiski paljud ettevõtted kas kiratsevad või täiesti kokku varisevad, siis ei ole siin ainuüksi süüdi ülemaailmne majanduskriis, vaid suurel määral ka meie oma korraldamatud olud, üleliigsed investeerimised ja ebaratsionaalne konkurents. Kuid siingi on üldiselt paranemise tunnused olemas. Järjekindlasti langevad meie tööstussaaduste hinnad ja tõuseb nende kvaliteet. Kui see hinnalangus ei suuda siiski sammu käia hinnalangusega välismaal, siis on selles suurel määral süüdi meie siseturu väga väike mahutuvus. Seda pahet püütakse kõrvaldada tööstuste koordineerimisega meie lähemate naabritega — Läti, Soome ja Leeduga, ning nii mitmelgi alal, nagu bensiini, aknaklaasi, tsemendi, paberi ja osaliselt tekstiilaladel on korda läinud saada juba positiivseid tulemusi.

Kõike kokku võttes peame nentima, et meie raskused polegi nii suured ja ülepääsmatud kui neid tihtilugu kirjeldatakse, ja et me võime täie lootusega vastu minna paremale tulevikule.

Ph. Kaljot

Jänese raudtee-silla ehitamine Emajõe a. 1876 Tartu-Tapa liinil

„Postimehe“ juubeli puhul

POSTIMEHE 70. juubelipäevaks pidin koostama kogu ta toimetajate nimistu. See oli tükk tööd. Sest kes küll pole meie avalikest tegelasist *Postimehe* kaudu rahvast valgustanud ja — enesele teed rajanud! Väga paljud meie pärastised tegelased, kes Jaan Tõnissonis on äratanud lootusi ja keda tema on tahtnud toetada — kõik nad on läbi käinud *Postimehe* heast-kurjast talust, olles seal, ühed lühemat aega, teised — eluea.

Nüüd on jälle möödunud 5 aastat ja *Postimees* on saanud 75-aastaseks. Ja teised jõud koostavad nüüd toimetajate nimistut, mis vahepeal on täienenud veelgi. Kindlasti jäid minust andmete puudusel nii mõnedki leidmata, kuna enamlased hävitasid vastavad materjalid oma lühikese valitsemise kestel, mil nad olid peremeesteks ka *Postimehe* toimetuses ja talituses.

Mul on meeles need neli aastat, mis olen veetnud *Postimehe* juures rahvamajanduse, kirjandusliku joonealuse ja *Sädemete* toimetajana kui kõrgepingepäevad. Aga mul ei ole neist kahju, sest vaatamata kõigele on nad mulle pakkunud Tõnissoni isikuid näidet sellest, millise visaduse ja jonniga meie kiuslikes oludes tuleb võidelda inimesel, kes tahab võidelda ja võita. Ja ma tunnistan, et ilma selle jõulise kujuta silma ees ei oleks minul (ega paljudel teistelgi) usku edasirühkimiseks, väsid ju ja pettunud, nähes harrastatavat ümberringi vaid omakasu kitsast teekest. Töötades üldsuse heaks, peab olema määratu palju enesetunnet ja end-alandada-laskmistki, teades, et seda kaasajal hinnatakse väheste poolt.

Kõneldagu mis tahes *Postimehest* ja selle peatoimetajast — üht ei saa keegi salata *Postimehe* pidupäeval: *Postimees* on jäänud eestlase võitluskantsiks ja eeskujuks. Ei ole kedagi, kes saaks oma salajasemas südamepõhjas kahelda selles. Samuti jääb tõsiasjaks see, et *Postimehe* kaudu on ta peatoimetaja annud ära kõik, mis temal anda on oma rahvale — ka selle, mida rikub koi ja rooste.

Nagu kindlasti paljud teisedki, nii ei saa ka mina keelata oma lugupidamist *Postimehele* seni, kuni teda juhib Vana Jaan. Ta tunnustab oma vaate-vastaseid ega pane neid halvaks. Ta on lasknud *Postimehes* kaasa töötada tema maailmavaatest erinevate organisatsioonide liikmeil. Ta on jäänud ausa riigimehe- ja ausa, soliidse ajakirjanikukuju kehastuseks.

Eesti ajakirjanduse eesotsas, seejuures esimese eesti ajalehena, on *Postimees* töötanud juba 75 aastat! Mõeldagu vaid, mida see tähendab! Ja arvatagu, kui paljude silmad on *Postimehest* otsinud jõudu ja tuge! Kui palju inimesi on käinud nõu küsimas ja nõu saamas *Postimehe* peatoimetaja kabinetis! Kõigile on Tõnisson eesti rahvuslasena pidanud jagama õigust ja tött. Ja aitama. Isegi päästma elusid päivil, kus hoolimatult talitas must võim. Ning tagantjärele tarku ja pärastisi mõnitajaid

JAAN TÕNISSON

ei ole Tõnisson kibedusega hurjutanud. Küll on ta lasknud sadada *Sädemete* kaudu valitud pilget kas või isene aadressil.

Säärast juubelit tasub püütseda kõigi meie kolme-, viie-, kümne-aastaste juubilaride kõrval, seda enam, et *Postimehe* juubel on ju õieti kogu eesti ajakirjanduse juubel.

Ühinegem õiglasel õnnitlusel ja soovel: hoidku vana *Postimees* oma praeguse peatoimetaja vaimu ka siis, kui sajandid pööravad ajalooolehekülgi kaugemale ja kaugemale algusest.

GEORG NAELAPEA

Uusi sõnu

Uutest tüvisõnadest, millest lähimal ajal ilmub suurem kogu eri raamatuna, esitetagu siin mõned:

hald (genit. hallu; soome k.) — „omamine“, evimine, omandus, võimus (saksa Besitz): „see asi on minu hallus; ta sai selle oma haldu (=oma kätte, oma evimisse, oma võimusesse)“; samuti: „ta võttis selle oma haldu“.

Sellest ka sõna *haldama* (hallata) tähenduses „omandusena evima (sk. besitzen): „Inglismaa haldas sääl suuri maa-alasid“. — See tähendus tundub sellele sõnale kohasemana kui ametlik „administreerima“.

kalbe (soome k.) — kahvatu (millisele sõnale see on tarviliseks sünonüümiks).

meebe — mitte-karm, mitte-nõudlik (sk. milde, nachsichtig, ingl. indulgent): „meebe arvustus, karistus“.

nirse (s. k.) — raskesti rahuldetav, väga valiv (sk. wählerisch).

niimama — leidma puudu olevat (sk. vermischen): „kui seltskond oli ujumast tagasi tulnud, niimati kaks meest“.

nördima — meelepahaseks saama, indigneeruma; *nördimus* — kange meelepaha, indignatsioon (sk. Entrüstung); *nõrritama* — kanged meelepaha äratama, indigneerima, revolteerima (sk. empören, entrüsten); näiteid: „ta oli nõrdind selle alatuma teo üle; nõrdimus valdas teda seda häbemattust nähes; see häbemattus nõrritas teda“.

Joh. Aavik

„Õlioni“ tellimise hind 1932. a. peale:

aastaks 6 kr., ½ aastaks 3 kr. 75 senti,
3 kuu peale 2 kr., 1 kuu peale 70 senti.

E. Ü. S. „Ühenduse“ vilistlasi ja liikmeid seltsi 25-ndal aastapäeval

Jaan Vain

E. Üliõpilaste selts „Ühendus“

Tema osa ühiskondliku mõtte arenemisel Eestis

E. Ü. S. *Ühendus* pidas nov. alul oma 25. aastapäeva. Seltsi iga on aga tõelikult pikem, sest 13 a. töötas ta põranda all, tehes mitu korda katsed registreeruda.

Eelühenduslastel, kes algasid oma kooskäimisi 1893. aastal jaaksonlaste nime all, oli sihiks anda rahva-koosolekuil teistele seda, mida ise õpiti ülikoolis. See siht tundub aga rohkem võitlusvahendina, sest rühma juhi Jüri Jaaksoni (praegu *Eesti Panga* president) kirjutise järele seltsi 25. aastapäeva albumis oli ühiseks ülesandeks võidelda kõrgemate klasside eesõiguste vastu. Võitlus monarhistliku riigikorra, võitlus valitsevate klasside eesõiguste vastu võttis ikka rohkem ja rohkem hoogu, kuna haridustöö, millele esiotsa terve jõud pühendati, laienes ainult sedavõrd, kui võrd kasvas seltsi liikmete arv.

Revolutsioonilist meeleolu on teritanud eelühenduslastes, eriti aga registreeritud (1906. a.) *Ühenduse* liikmeis alatine rahutute üliõpilaste juurevool Peterburi ja Moskva ülikoolidest. Päälinnades ei sallinud tolleaegne valitsus revolutsionääre, väikses linnas, nagu seda oli Tartu, peeti nende töötamist tagajärjetuks. Läbisamine Vene Üliõpilaste Seltsiga olnud *Ühendusel* hää, kuid läbikäimine mitte just tihe. Pole vist kahtlust, et sidusid ühised üldpoliitilised püüded, iga selts töötas aga oma rahva seas, mispärast tegelikus töös kokkupuuteid palju ei tarvitsenud olla.

Rühma alustaja ja temale oma nime pärandaja Jüri Jaakson lahkus Tartust juba läinud sajandi lõpul. Jaaksonlaste rühm töötas aga pidevalt edasi. Käidi tihedamalt koos Mihkel Martna korteris, kuni viimase lahkumiseni Tallinna käesoleva sajandi alul. Nüüd tehti uus katse registreerida üliõpilaste seltsi põhikirja, seltsi nimeks pidanud saama *Aquilonia*, kuid ka see katse (1903. a.) ei annud tagajärgi. Alles 1905. a. sündmustele järgnes meie maal lähedamaid hingamisevõimalusi, andis tulemusi ka *Ühenduse* registreerimise katse.

Seltsi registreerimine ei voolanud midagi uut seltsi sihtidesse. Ka arvult ei kasvanud selts palju, jaaksonlaste rühma suurust arvatakse 20-le, *Ühendusel* olnud

kaua aega liikmeid 30 ümber. Kuid kadus põrandaalune õhkkond, närvitsemine ja alatine kartus saada karistatud juba sellepärast, et oldi koosolekul, kuna registreeritud selts võis oma jõu pühendada tööle. Seltsi sihid olid tolleaegsele valitsusele arusaadavail põhjustel ebameeldivad. Kuid ei võiks ütelda, et seltsi liikmeid väga paljud oleksid poliitilistel põhjustel raskelt kannatanud. Ei ole ühtegi tunnist seltsi arhiivi materjalides, et *Ühendus* oleks kuidagi moodi pooldanud poliitilist terrori; oldi sügavdemokraatlikud, ei võidud seepärast ka demokraatlikest võitlusvahenditest kunagi loobuda. Et aga tollekordne valitsus ei annud tarvitada ka demokraatlike vabadusi, piiras sõna, rõhus kirja, keelas koosolekuid ja tarvitas vägivalda inimeste südametunnistuse kallal, siis olid kokkupõrked möödapääsmatud. Üksikuid ühenduslastel tuli aastaid vangimajades istuda. Kõigist vägivaldadest toorem, mida ühenduslased on tunda saanud, on Jüri Vilmsi surmamine saksamaalaste poolt. Vilms oli tol ajal *Ühenduse vilistlaskogu esimees*.

Aastail enne Vene revolutsiooni, mil tagasikiskumine jõudis oma kulminatsioonini, on ühenduslastel olnud palju nõupidamisi seltsi *raison d'être*'i üle. Pole tundunud elamiseks ja töötamiseks enam õhku, polnud vabadust. Süüa selleks, et ülikoolis õppida, ja õppida selleks, et oleks rohkem süüa, see ei suutnud ühenduslasi rahuldada.

Revolutsioon lahendas umbse õhkkonna, kus ühenduslasi kippus pidurdama pessimism. Ta tõukas esile vajaduse võtta seisukohta poliitilistes küsimustes, mis vaheldusid kaleidoskoopilise kiirusega. Nendest paljudest seisukoha võtmistest on iseloomustav *Ühenduse* protest *Sõja-Revolutsioonilise Komitee* tegevuse vastu. Nimelt oli Tartu maakonnaavalitsuse esimees J. Jans valdu kutsunud üles mitte arvestama riigivalitsuse korraldustega, vaid täitma ainult makonnanõukogu otsuseid. Komitee oli areteerinud Jansi. *Ühenduse* üldkoosolekul 13. nov. 1917. tuleb küsimus arutusele. Läbirääkimiste tulemuseks on järgmine resolutsioon:

„Avalik protest. *EÜS Ühendus* leiab, et üksiku erakonna hirmuvalitsus Venemaal ei vasta demokraatlikule

„JAAKSONLASED“ JA NENDE SÕBRAD

Esim. rida (vasemalt): Evald Dolf, Richard Aavakivi, Joh. Leopold Jürgens, J. Zernask, Verdi Oja, Otto K. Münther. Teine rida: Fr. Taubel, Jaan Sarv, Mihkel Aavik, Andres Alver, Roman Jürgens, Mihkel Martna, Ivan Häuser, K. Leits. Kolmas rida: Gottlieb Ast, Heinrich Küle, Julius Eduard Sõrmus

õigusmõistele, ning tunnistas valitsust, mis kõikide sotsialistlike parteide esitajatest koosneb. Kuni aga niisugust valitsust ei ole loodud ja ära pole määratud vahekorid Venemaa ja Eesti vahel, tunnistas EÜS Ühendus Eestimaal Ajutist Eesti Maapäeva ja Maavalitsust ainukesteks asutusteks, kes on õigustatud võimu oma kätte võtma.“

See resolutsioon on saadetud Sõja-Revolutsioonilisele Komiteele ning „äratriikimiseks“ kõikidele suurematele Eesti lehtedele.

1918. a. märtsis on seltsi üldkoosolek otsustanud boikoteerida sakslaste ülikooli. Samal aastal on tehtud veel otsuseks võtta osa vabadussõjast. Siit pääle ei anna arhiiv seltsi eluavaldustest mingit jälge enne kui Eesti ülikooli ajal, 1929. a. lõpul.

Asjata hirm

Eesti Rahvuslaste Klubi (ERK), mis kevadel Tartus asutati, on kuidagi erutanud Rahva Sõna, kutsudes selle veergudel esile suure juhtkirja „Tartust tuleb valgus“. Sääli kirjutatakse (260-ndas nr-is) mingisuguse fašismi juhtidest ja sellest, kuidas „klopsitakse kiires korras kokku erakonda, mis peab esinema lähematel riigikogu valimistel“. Mõeldakse seega uue erakonna asutamist ERK-i poolt. Ühtlasi viiakse (kaudselt) ühendusse kõige sellega ka Olion, tsiteerides Joh. Aaviku kirjutust „Mõtteid rahvusküsimusest ja rahvustundest Eestis“, mis ilmus Olionis nr. 11. Selle küsimuse puudutamist Aaviku poolt pannakse pahaks ning lausutakse siis: „sotsialist olla tähendab olla parem inimene kui rahvuslane“.

Nii palju kui Tartus teada-kuulda, pole ERK-il mingit kavatsust uue, liiatigi veel fašistliku erakonna asutamiseks ja riigikogu valimistel kandideerimiseks. (Ei saa ometi kedagi tembeldata fašistiks seepärast, et ta on käinud Itaalias. Kui nii küsimust võtta, siis on näit. kirjanik Ast-Rumor vastuvaidlematult fakiir, sest ta käis möödunud aastal Indias!) Samuti ei kuulu ERK'i Joh. Aavik ega ole temal seni ühendust selle klubiga.

Vabariigi aegne Ühendus pole sama ühtlane, kui senine. Suured sihid — isevalitsusliku korra kukutamine ja valitsevate klasside eesõiguste kaotamine — olid teostunud. Seltsi vilistlased olid andunud vabariigis loovale tööle. Arusaamatused ellusuhtumises, mis tärkasid juba 1918. a., arenesid 1921. aastaks kuni seltsi lõhkimine kuni. Arvult väiksem osa asutas uue üliõpilaste seltsi Raimla. Ka on olnud kõikumisi uute ülesannete otsimisel, mis olid kajastused käärimiste meie rahva meeleoludes ja vaadetes. Vanad tõekspidamised on aga seltsi viinud üle igasugustest raskustest.

Praegu on Ühenduse liikmete arv üle 60, sama suur on ka vilistlaskogu. Ühenduse eritunnusteks on — demokraatlikkus mõtlemises, lihtsus olemises, aus suhtumine töösse. Jaan Vain

Kuskilt keegi on saanud kuulda, et ERK-i liikmed omavahelisel koosviibimisel on mõistnud hukka Loomingus ilmunud tendentsioosseid, liiga pahempoolseid materjale, kahjulikke eestlusele ja Eesti riigile. Kas ERK-il on õigus või mitte, on eri küsimus, nagu on muidugi vaieldav ka see, milline mõõdupuu on õige kirjanduslik olla tahtva töö kunstilise taseme hindamiseks, küll kahtlematult on iga kodanik õigustatud kas või avalikult selgitust nõudma küsimustes, mis lahendavad riiklikku rahalist abiandmist Eestis selle otstarbekohasuse seisukohalt. Kuid ERK-i arvustusest haaratakse kinni. Ja kui ilmub kõrvaliselt isikult Olionis sotsialismivastane artikkel ning kohvikud töötavad, siis on „suur tõendus“ käes, et Eestis on asutus „parlamentarismi ja kogu rahavalitsusliku korra närimisele“. Põhjuseta ja asjata ärevuse tekitamine „parema inimese“ poolt.

Mis puutub Olionisse, siis tähendame veel kord, et see on erapooletu ajakiri väljaspool poliitilisi erakondi ja meie kirjanik- ning kunstnikkonna voole ja lahkeliidid. Kõrvuti on siin ilmunud kirjutusi rahvuslastelt ja neist tublisti pahemal seisvailt. „Olion haarab kõike, mis tõsiselt puudutab elu arengut.“

JOHANNES KALLMAN
Riigi- ja omavalitsuse teenijate
keskliidu abiesimees ja posti t. t.
teenijate kutseühingu esimees.
Õigusteadlane

JÜRI MAN
Posti t. t. teenijate kutseühingu
keskjuhatusse sekretär

JAKOB MARTINSON
Posti t. t. teenijate kutseühingu
keskjuhatusse laeaur

Toimetusele saadetud kirjandus

ARTHUR ADSON: PÄRLIJÕGI. Kuvves kogu värssse. E. K. L. kirjastus Tartus, 1931. Lk. 71. Hind 2 kr. 70 s.

ERNI HIIR: KODUTEE. E. K. L. kirjastus. Tartus, 1931. Lk. 63. Hind 2 kr. 60 s.

HENDRIK ADAMSON: TÕUS JA MÕÖN. Luuletised. E. K. L. kirjastus Tartus, 1931. Lk. 47. Hind 1 kr. 80 s.

HENRIK VISNAPUU: TUULESÕEL. Luuletised. E. K. L. kirjastus Tartus, 1931. Lk. 76. Hind 2 kr. 80 s.

JOHANNES RUVEN: VÕITLUS. E. K. L. kirjastus Tartus, 1931. Lk. 84. Hind 1 kr. 90 s.

JOHANNES BARBARUS: HORIZONTOJ. El la estona lingvo tradukis Hilda Dresen. Tallinn 1931. Eesti Esperanto Ühingu kirjastus. Lk. 80. Hind ?

JOHANNES KARMA: LEMBITU. Viisi näytöstä (7 kuvaelmaa). Porvo. Werner Söderström O/Y. Lk. 196. Hind 35 Smk.

R. NEUDORF: RAADIO KÄSIRAAMAT. Ajakirja „Raadio“ väljaanne Tallinnas, 1931. Lk. 320. Hind 3 kr.

LUULETUSE „JÕULUKUUSK“ (lk. 460) autor on Rudolf Reiman.

Pr. mag. ELVIINE KESKÜLA
Sai Hispaania stipendiumi Eesti Akadeemiliste Naiste Ühingu liikmena

JUHÁN AUD
„Esimeste pääsukeste“ autor

1. det. avati Tallinnas, Suur Karja t. 11

AJAKIRJANDUSE KESKLADE

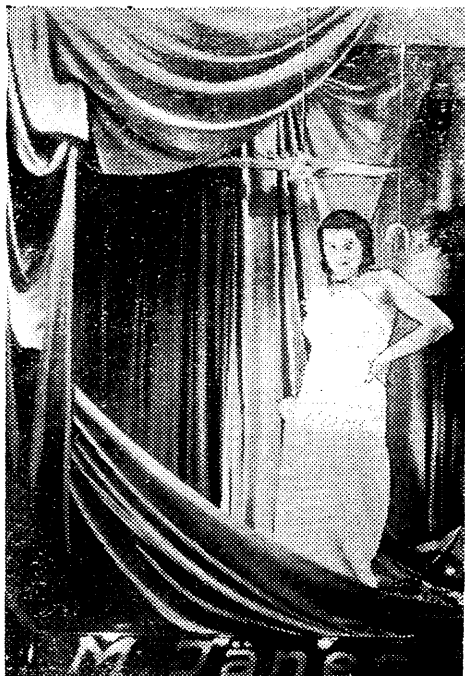
„PRESSA“

Saadaval kõige mitmekesisemas valikus igasuguseid kodu- ja välismaa ajalehti ja ajakirju. Eesti, Saksa, Prantsuse ja Inglise moelehed müügil kohe peale nende ilmumist. — Tellimiste vastuvõtmine kõikide ajalehtede ja ajakirjade peale kodu- ja välismaal.

„Olioni“ tellimiste ja kuulutuste vastuvõtmine ja üksiknumbrite müük.

Auhinnatud vaateaknad

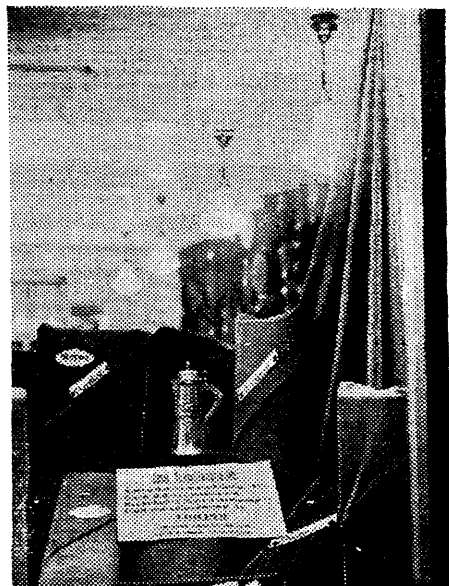
M. Jänese suuräri Tartus

OLIONIS nr. 3. (15) avaldasime kunstnik Ed. Ahase sulest kirjutuse „Vaateaken — äri peegel“, milles näidati, kui tähtis on kaupade otstarbekohane vaateaknale paigutamine, on ju vaateaken äri sisu, äri jõukuse, soliiduse ning püüete kõige otstarbekohasem peegeldaja. Ta on saanud kõige õiglasemaks ja paremaks vahetumaks sidemeks ostjaskonna ja müüja vahel.

Eeskujulikud vaateaknad on korraldanud M. Jänese riidekauba-suuräri Tartus. Piltidel selle Tartu vaneima ja soliidsema eesti ettevõtte vaateaknad. Krooniti eesti nädala ajal esimese auhinnaga publiku enese poolt.

Küsimuse tähtsuse pärast tuleme järgmises nris veel kord M. Jänese äri ja selle vaateakende juure tagasi.

Kohvik „Heinmann“, Tallinnas

KOHVIK „HEINMANN“ TALLINNAS

Pikas tänavas

TALLINNAS võime märgata kaunis huvitavat pööret seltskondlikus läbikäimises väljaspool kodu: levib kulutulena kohvikukultuur. Me teame, kuidas välismaa suuris keskuis aetakse tähtsamaidki riiklikke asju kohvikuis. Kuid Tallinna võis hoobelda seni kõige muuga, ainult mitte oma kohvikutega.

Kuid alates sellest sügisest, tuleb nentida põhjalikku pööret: on avatud ja avamisel rida uusi kohvikuid, neist mõnigi võimaldab võrdlust välismaa kohvikutega.

Üks selliseid on „Heinmanni“ kohvik Pikas tänavas, endisis Diskonto-panga ruumes.

Kohviku omanik on nähtavasti olnud kiiduväärse arvamisega, et kohvikupublik käib otsimas kohvikus mugavat ajaviidet, meeldivat omavahelist istumist — et tuleb hoolitseda ka kohvikuruumi sisedekoratsiooni eest.

Endised pangaruumid on sisemuselt uuendatud, ehitatud ümber arhitekt Ostrati poolt, on seatud sisse võrdlemisi moodne, paindub ja pehme valgustus; õhtuti mängib orkester-trio, päeval teatavil tundidel raadio-grammofon. Seinad aga on dekoreerinud kunstnik R. Nyman oma õpilastega.

Kohvikus on neli eri ruumi, mis üksteisest küll pole täielikult eraldatud. Kuid eri tubade olemasolu on piiriteldud teravasti seinte dekoratsioones, koloriidis ja ka mustreis. Suur tuba sissekäigus, siis tõusva trepistiku järele paremal sinine tuba, keskel kollane tuba, taga suur valge tuba.

Siin dekoratsioon on viidud läbi „pitsimise“ tehnikas, mis on küll uusimaid tehnikaid dekoreerimise alal, kuid silmale näha meeldiv oma pehmete, uduste üleminekute tõttu. „Pitsimise“ tehnika seisab selles, et värvi seintele ei panda pintslietega, vaid pitsitakse peenete uduvalangina seintele. Sellise tehnikaga sisedekoratsioonid seni meil vist varem pole toodetud. Juba seetõttu „Heinmanni“ kohviku seinadekoratsioonid väärivad tähelepanu. R. Nyman on siin kasutanud neid kogemusi, mis omandatud Riigi kunsttööstuskooli õppetöökodades seda tehnikat arendades.

Huvitav näha, kuidas suure virtuositeediga on seintele kantud rikkalikult, isegi liig rikkalikult igasuguseid keerulisi ornamente ning kaunistusi. Seinte suurtele, lahiste pindadele on R. Nyman maalinud dekoratiivseid maalingsid.

Nende näiliste seinamaalingute puuduste päale vaatamata on „Heinmanni“ kohviku dekoratsioon ja sisseääde — mööbel A. Elkeni ja Kivistiku mööblitööstusest — parimaid võrreldes meie kohvikutega. Siia võib tuua punastamatult nõudlikugi külalise, kuna peetakse oluliseks, et võõras saaks võimalikult parima mulje meist.

On üsna kiiduväärne, et kohvikukultuur levib kõrtsikutuuri arvel. Ja kui kohvikud, taotelles publiku suuremat mugavust ning muudki meelepärast, publikut kõrtsist võidavad enda poole, siis tuleb neid nende püüdmistes isegi kõigiti õhutada ja toetada.

Tartu uus kohvik

KOHVIK ATHENA TARTUS

Küütri tänavas

KOHVIK ATHENA RUUME

OKTOOBRI lõpupäivil avati Tartus euroopalik kohvik Athena. Nii kondiitriäri kui kohviku ruumid on kunstnik-arhitekt N. Villeri töö. Kohvik on vooderdatud mahagoniplaatidega, põrand valmistatud tammeparketist, lagi värvilisest klaasist. Kunstnik Peet Areni maalitud kaunistavad seinu. Ja hubaselt ning koduselt, väga huvitavalt on seatud laevalgustus. Ruumi keskel on madalam osa, mida võib kasutada tantsupõrandaks; kaks valgus-prožektorit heidavad värvilist valgust tantsijaile (kuna ümbritsevail väikesil rõdudel kohvi juuakse). On saavutatud ilus värvide kooskõla: tuhm-sinine rooste-

punasega, mille mõjukust suurendab laest langev vahakas valgus. Muusikale on olemas eri miis (aga ka raadio-muusika on ette nähtud).

Kohviku omaniku hra Paabo äratundmine, et ka kohviku publiku kunstimeel otsib rahuldust kohvikus istudes, tuleb mainida eeskujuna. Õieti on tabatud Eesti kultuursentri — Tartu — maitse. Ammu oli publikule vajalik selline ilus ja mugav puhke- ja kohangupaik, nagu seda on nüüd kohvik Athena Tartus. Loomulik, et kohvikus on paremat publikut murrul.

Tööstused Ettevõtted Ärid

Kas olete pannud tähele, et kuulutamine illustreeritud kuukirjas „Olion“ annab mitmekordse tagajärje oma väärtuse ja kiire levimise tõttu ostujõulis-tesse ringkondadesse?

Seepärast kuulutage
kuukirjas

„OLION“

Lugupeetud
Olion'i lugejad!

Jälgige hoolega Olionis ilmutavaid kuulutusi ja tarvitage eeskätt neid kaupu, milliseid reklaamitakse Olionis avaldatud kuulutuste läbi, sest Olionis kuulutavad ainult soliid ettevõtted.

Jõulurõõm on täielik,

kui varustate end aegsasti hästivalmistatud maitsevate piparkookidega, küpsistega jne. Peale selle alati saadaval värsked ja kõige maitsevamaid torte, kooke, kohvisaiu, pirukaid jne. Tellimised täidetakse kiirelt, korralikult ja ainult kõrgeväärtuslikust ainest.

Aug. Univer,

Tartus, Rüütli tän. 16. Telefon 10-69.

Tark naine ja mees

varustab end juba aegsasti jõuluks tarvisminevate ainetega

Alati ja piiramata arvul saadaval:

Sea ploemirasv, sulatatud
„ pead, värsked ja soolatud
„ jalad, „ „ „
„ südamed
„ neerud
„ keeled
„ maksad
„ vaheliha
„ peekonlõiked
„ filee
„ I ja II sordi supikondid

Iiri meetodi järele suitsetatud liha ja igasugused delikatessid, nagu sprotid, kilud, lihakonservid, vorstid jne.

Kaup värsked ja kõrgeväärtuslik
Hinnad võistlemata odavad

Tartu Eksporttapamaja lihakauplus

Jaani tän. 1, Barklai platsi vastu. Telefon 12-59.

Kirjalikud ja telefonilised tellimused täidetakse viibimata

Ainuke Eestis!

T. Nõmmits

Juuksetöõnduse ateljee

RÜÜTLI TÄNAV NR. 12
Telef. 4-95 ja 1-19

Härrade, daamide ja
teatri jaoskonnad

*

CABINET DE BEAUTE

Kõige piinlikum puhtus ja
korralik töö

Suur väljavalik parukatest,
näovärvidest jne.

Kirjalikud ja telefonilised
tellimused täidetakse
viibimata

*

Kestvad elektrilokid

*

Äri on mitme kuld- ja hõbe-
aurahaga kroonitud

Kohane jõulukink

on ilus

peegel

mille ostate

PEEGLITÖÖSTUSEST
E. LODERAUD

Tartus, Uueturu 11
Telef. 501

„Veronika“
„Marsi seep“

on parim tualettseep!

Valmistatud puhtast taime-
õlist, täiesti neutraalne.

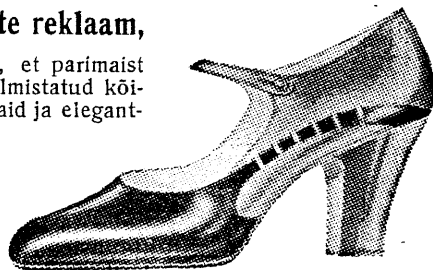
15 senti tükk

Müügil igalpool

Ei ole mitte reklaam,

vaid on tõsi, et parimaist
nahkatest valmistatud kõi-
ge moodsamaid ja elegant-
semaid

jala- nõusid

suures valikus soodsate hindadega ostate

K. Kosen'i ärist

Tartus, Riia t-18.

Telef. 12-85.

Elegantseid jalanõusid

tuntud headuses ja
kõige soodsamate
hindadega soovitab

H. VESTER

Riia tänav nr. 22-a

Märkus: Äri asub K.-S. „Oma“ vastu

Suures valikus eeltulevateks pühadeks

ilukarpe,
jõuluvanu,
shokolaadi,
martsipaani jne.

Shokolaadi vabrik ja kauplus

Richard Glassmann

Tartus, Suurturg 1, telef. 13-32 Tartus

K. Haupt

Sadulsepatööstuse kauplus
Tartus, Küüni 1.

Töösaadused näitustel kroo-
nitud kõrgema ja esimeste
kuldauhindadega.

Müük suurel ja väikesel arvul.

L. Goldberg Tartus

Omi jõuluoste

teete kõige soodsamini

Moe- ja puduäris

L. Goldberg

Tartus Küüni tän. 6. Tartus

Küüni t. 6

Küüni t. 6

Küüni t. 6

Jõulud lähenevad! Kodanik, sinu puhta ja nägusa pesu eest hoolitseb

Tartu Triikpesu Vabriku pesu- ja töökoda

TARTUS, SÖÖGITURG 4, TELEFON 2-22

Pestakse ja triigitakse kantud pesu

järgmiste tööhindadega:

Pikeekrae	6 senti	Rinnaesine . . .	15 senti
Püst- ja nurkkrae .	10 "	Triiksärk	35 "
Mahapööratud krae	12 "	Frakisärk	45 "
Mansetid	15 "		

Peale selle liht- ja voodipesu ning aknakardinate pesemine ajakohaste tööhindadega

Kantud pesu võetakse pesemiseks vastu:

Söögiturg nr. 4, II k., T. Triikpesu Vabrikus
Rüütli t. 11, „Hoff-Man's Method“ kiirpressimise-töökojas
Riia t. 41, „Hoff-Man's Method“ kiirpressimise-töökojas
Vene tän. 12 / Narva tän. 40 / Raekoja tän. 19

*Korraliku väljatöötamise peale paneme erilist rõhku
Soovikorral tehakse pesu juures igasuguseid parandusi*

Valmistab: triiksärke, nurk- ja doppel- ning poolpehmeid kraesid igasugustes fassongides, manseteid, rinnaesiseid jne. Iseäranis juhime austatud kaubaravivate tähelepanu oma nägususe ja vastupidavuse poolest tuntud meie erilistele doppel-kraedele, mis on varustatud U. S. A. märgiga

Meie kaup
on varustatud vabriku märgiga
ja on

müügil kõikides
paremates en gros ja en detail
ärides

Meie kaup on vastupidavuse ja hea väljatöötuse tõttu tunnustuse omandanud; võistleb ja on tunduvalt odavam välismaa saadustest

Laos on alati saadaval suures valikus igasuguseid triikpesu artikleid

Tartu Triikpesu Vabrik, Söögiturg 4

Soovitan uuesti kohale jõudnud

talve-hooaja kaup:

Daamidele kõige elegantsemaid mantli- ja kostüümiriideid, nagu: veluur-, charmeline, rips jne., silinder-, astrahan- ja kotikplüüsi, mantli- ja kraenahku

Täielikum valik igasugustest kleidisiididest

Härradele palitu-, ülikonna-, smokingi-, fraki-, sakk- ja triibulisi püksiriideid

Daamide ja härrade tellimused täidetakse oma töökojas I järgu juurelõikajate ja meistrite poolt äri täielikul vastutusel

Näitustel kroonitud kuldauhinnaga

Eelpühil rutake tellimistega

Karl Abel'i riide- ja valmisriietekauplus

Tartus, Kaubahoov 8, telefon 159

SOOVITAN OMA RIKKALIKUST LAOST

V ALIK JA HINNAD
VÄLJASPOOL VOISTLUST

ühevärvilist ja kirjut mööbliplüüsi, gobelääni, kunstnahka, vahariiet, jute- ja kookus põrandariiet, inglise linoleumi ühevärvilist ja parketti, paksu Biberbrikut põrandakatteks; plüüš-, jute- ja linoleum-põrandavaipu, portjääririiet, šveitsi tüll aknakardinaid, prants. filee aknakardinaid ühe- ja kahevärvilisi, kongress ja soome aknakardinaid, ruudukardinaid, valmis aknagarnituure ja stoore, valmis kunstkardinaid — heledaid ja tumedaid, vask kardinahoidjaid, automaat ruloosid, madratsiriideid, valget ja kirjut lauapesu, villaseid, boy ja vateeritud vooditekke igas headuses ja värvis, pikee- ja tüllvooditekke, udusulgi jne. jne.

M. JÄNESE SUURÄRI

Tartus, Kaubahoov 10-11-12 · Kõnetr. 5-91

XXIV. Praaga kevadmess

peetakse **13.—20. märtsini 1932**. Ülesandmiste viimne tähtaeg lõpeb 1. jaanuariga 1932. Arvurikaste erigruppide kõrval on ette nähtud ka propaganda-näitus — „Kodu ja maailm“, laiaulatuseline tervisravi-supelnäitus, ammutuntud võõrastemaja-asjandusmess, mototsükli- ja autotarvetemess, ehitusmess, mööbli- ja klaveriosakond, ratsionaalse majapidamise erigrupp, samuti ka erigrupp nimega „Õnnetusjuhtumite vältimine“. Seniseist esinejaist on suur enamus oma ülesandmised uuendanud.

Das Deutsche Pressebüro, Prag VII, Messamt, Veletržní 200.

Die XXIV. Prager Frühjahrsmesse

wird in der Zeit vom **13.—20. März 1932** veranstaltet. Der Anmeldungs-schluss ist mit Neujahr 1932 festgesetzt. Ausser zahlreichen Sondergruppen ist eine Propaganda-Ausstellung „Heimat und Welt“, eine umfassende Bäderausstellung, die alteingeführte Hotel- und Gastgewerbe-Messe, eine Messe für Motozyklen und Autozubehör, eine Baumesse, eine Möbel- und Pianomesse, eine Sondergruppe für rationelle Wirtschaftsführung, sowie eine Sondergruppe unter dem Titel „Unfallverhütung“ in Aussicht genommen. Die grösste Zahl der bisherigen Aussteller haben ihre Anmeldungen erneuert.

Das Deutsche Pressebüro, Prag VII, Messamt, Veletržní 200.

SOOVITAME
KODUMAA JA VÄLISMAA VABRIKUTEST

suures valikus võistlemata hindadega

villast

ülikonna-, palitu-, mantli- ja kleidiriidet

Kleidisiidi ja sametit

maitserikkas ja suures valikus

RIIDEKAUBALADU

TSCHERNOV, LUKSEP & Ko.

Tartus, Kaubahoov nr. 6—7, telefon 1-56

TARTUS, KÜÜTRI T. 1

TELEFON 403

Parim ja mugavam koosviibimise koht Tartus

KOHVIK JA KONDIITRIÄRI

ATHENA

Soovitab oma valmistatud maitsvamat šokolaadi — karpides ja tahvlites, samuti martsipaani, torte, kooke, igapäev värskaid pirukaid, kohvisaiu jne. — Tellimused täidetakse kiirelt, korralikult ja ainult esimesejärgu ainetest

Igapäev TANTS JA MUUSIKA kella 20—23

Kuldauraha
Pariisi näitusel.

Kuldauraha
Pariisi näitusel.

PIIRITUSEPUHASTAMISE VABRIKUTE O.-Ü.

(Rosen & Ko.)

„TALLINNA

(Rosen & Ko.)

VIINAVABRIK⁶³

ühes parfümeeria ja kosmeetika osakonnaga

I ERIALA: Crème de Mandarine, Kümmel,
Pomerants, Vene vodka j. n. e. Brandy,
V. S. O., ***, **, Standart, Extra.

II ERIALA: Eau de Cologne — triple,
double, aux fleurs, hambapasta „Sana-
dont“ j. n. e.

*Kõiksugu napsid, liköörid ja nalihokad on saadaval kõigis suuremais kauplus-
tes ja restoranides ja suurel arvul vabriku laos. — On müügil eriti odavaid kris-
tall-kümmeleid ja konjakeid.*

Tallinna, Merepuiestee 15.

Kõnetrat 304-26.

CAFÉ HEINMANN

Viibides Tallinnas,

külastage tingimata

KOHVIK-KONDIITRIÄRI

HEINMANN

TALLINNA, PIKK TÄNAV. 11

Kontor telef. 432-46, saal telef. 452-43

Jgapäev muusika kl. 17-22

Laupäeval ja pühapäeval

Tants kella 21,30-23,30

Mugavaim ja soliidseim koosviibimise koht
Tallinnas

Eesti Kaub.-Tööst. A.-S.

D. MIRWITS & POJAD

Tartus, Raekoja t. 6
Telefon 3-83

Tallinna, Estonia pst. 13
Telef. 22624

RIKKALIKUS VALIKUS:

portselan-

kristall-

fajanss-

klaas-

email-

alumiinium-

alpakka-

nikkel-

lambi-

ilu-

maja-, köögi- ja valgustustarbid

III AASTAKÄIK
ILLUSTREERITUD KUUKIRI

OLION

©© Olion ilmub iga kuu suures albumikaustas ©©

Tellimine 1932. a. peale on avatud

„Üldiselt „Olion“ on teinud end tarvilikuks eesti kirjanduse ja kunsti perioodikas.“

Henr. V., 1930. a. „Vaba Maa“ nr. 255.

„Olion“ tahab nii mõneski suhtes esindada hoopis omapärast tüüpi eesti ajakirjanduse hulgas, tüüpi, millest üldse maailma soliidseimate ajakirjade keskel vähe.“

O. K., 1931. a. „Rahva Sõna“ nr. 203.

„Ta ei piirdu vaid kirjanduse- ja kunstiküsimustega, kuigi annab neile väärilise tähe- duse. Temas oleme leidnud ka rikkalikku memuaarlist lugemismaterjali, reisikirju, üle- vaateid meie teaduslike asutuste tööst, tööstusettevõttest, üldisi ja omakultuuri pro- bleeme, oma ja väliskirjandusest jne. „Olion“ arvestab laiemat haritlaskonda ja teab, et seal on huvid väga mitmesugused.“

—I., 1931. a. „Päevaleht“ nr. 255.

... „siis tohiks küll „Olion“ olla kokku võttes säärane väljaanne, mis igas kodus ja lugemis- laual peaks olema käepärast. Ja mitte ainult ajaviitena, vaid tõsise kultuurtegurina.“

Rj., 1930. a. „Postimees“ nr. 263.

Olioni I (1930) ja II (1931) aastakäigu hind: ä 6 kr., ä 8 kr. (brošeeritult) ja ä 10 kr. (kalingurkõites kullaga). Kaaned eraldi kr. 2.50. Üksiknumbreid, välja arvatud 1930. a. nr. 5, on veel saadaval piiratud arvul. Üksiknr. hind ä 75 s.

Tellimishind: aastas 6 kr. (välism. 12 kr.), 1/2 a. 3 kr. 75 s. (välismaale 7 kr. 50 s.). Tellida võib ka 3 kuu peale (2 kr.) ja 1 kuu peale (70 s.), välismaale kahekordne hind. Üksiknr. 75 s. Tellimiste vastuvõtmine talituses, abitalitustes, kõigis postkont. ja paremates raamatukauplustes. Toimetuse ja talituse aadress: Tartu, Riia 64 — 3. Telefon nr. 5-42

Hind 75 senti